

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ κ. ΣΠΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, ΔΗΜ.
ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΑΛΕΚΑ ΓΡΑΒΑΡΗ-ΠΡΕΚΑ,
ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ, ΔΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΠΑΝΤΕ-
ΛΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ, ΜΙΧ. ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ Λ. ΚΛΗΡΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΚΛΕΙΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, MICHELE IANNELLI, Γ. ΧΑΤΖΗ-
ΚΩΣΤΗΣ, ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ,
ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΧΑΤΖΗΜΑΡΚΟΥ

255 - 256

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Εκπρόσωπος για την Ελλάδα: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Μεσσηνίας 10, Αθήνα (607) Τηλ. 7700174

Ετήσια συνδρομή	ΚΕ2.000 μίλε
Ετήσια συνδρομή δια βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£4.000 μίλε
Ετήσια συνδρομή έξωτερικού	500 δραχμές ή \$12 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	£0.300 μίλε
Τιμή διπλού τεύχους	£0.600 μίλε

Τά χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Κλισε και φωτογραφίες επιστρέφονται.

100 ανάτυπα προς δύο λίρες τή σελίδα πληρώνονται από τόν συγγραφέα στόν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ: Τέσσερα ποιήματα	27
ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ: Χριστούγεννα	28
ΑΛΕΚΑ ΓΡΑΒΑΡΗ—ΠΡΕΚΑ: Χωρισμός	29
ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ: Τά στενοσόκακα τής Λευκωσίας	30
ΔΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ: Ή όδοσ τής αγάπης	31
ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ: Γυμνάσματα	33
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ: Άκόμα καρτερά	35
ΜΙΧ. ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ: Περασμένα μεσάνυχτα, Συλβάστρε	36
ΝΙΚΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ: Λόγος	37
ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Τό ποιήμα «Φοβισμένα πουλιά» του Παντελή Μηχανικού	38

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Πνεύμα και Ζωή: Χαιρετισμός του Προέδρου τής Δημοκρατίας κ. Σπύρου Κυπριανού κατά τήν τελετή έορτασμού των 50χρονων του Λυκείου Έλληνιδων Άμμοχώστου — Παντ. Κακολή: Χριστουγεννιάτικη κάρτα — Κλείτου Ίωαννίδη: Ή διεθνής συνάντηση συγγραφέων ΠΕΝ — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Mich. Iannelli (μετ. Γ. Χατζηκωστή) Κ. Χρυσάνθη «Όπου παιδι και φως». — Ίακ. Κυθρεώτη: Πέτρου Νικολαΐδη «Πικρές μνήμες» — Κίκας Όλυμπίου: Κ. Χρυσάνθη «Δέκα αντιποιήματα πάνω σε ύφραματογραφίες» — Κ. Χρυσάνθη: Θεόδ. Μαρσέλλου «Όυτοπία» — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Κ. Χρυσάνθη: Ή Βιβλιογραφία Κυπριακής Λαογραφίας και ό Α. Ρουσουνίδης — Λ. Χατζημάρκου: «Χωρίς επίσημες πομπές» του Σ. Μιράντη — Δημ. Χαμπουλίδη: Τό βαριδάκι. — ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΜΑΣ — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ERRATA.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ: Κριτικές για τό ποιητικό έργο του Κ. Χρυσάνθη.

DONOREST

ΣΕ ΧΑΠΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΥΠΟΘΕΤΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΑΡΘΡΙΤΙΚΑ ΟΠΟΙΟΥΔΗΠΟΤΕ ΕΙΔΟΥΣ

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθησ.

Τύποις: Τυπογραφεία - Λιθογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣ» ΛΤΔ., Τηλ. 44940 - 48883

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΒ'

ΔΕΚΕΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ 1982

ΑΡ. 255—256

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ω ΕΥΘΡΑΥΣΤΗ

Ὡ εὐθραυστη ὀμορφιά, ὦ «τρεμάμενη ὠραιότης» μέσα στο παγκόσμιο δράμα
τοῦ Σιέλλεϋ.
Μέσα στην πονεμένη ἔκφρασή σου υπάρχει ἡ μελαγχολικὴ ἀναπόληση,
ὁ μελαγχολικὸς ρεμβασμὸς.

Τί εἶν' ἐκεῖνο ποὺ σὲ βασανίζει, ἀγαπημένη;
Ποῦ μυστικὸ ἀχνοσαλεύει μέσα στὰ τρίδαθα τοῦ εἶναι σου
ποὺ ἀρνεῖται νὰ θγεῖ στο φῶς ἀπὸ φόβο μὴ τὸ περιγελάσει ὁ κόσμος;
Πές το σὲ μένα τὸν ἐξομολογητὴ ποιητὴ, τὸν ἐξ ἀπορρήτων τῆς καρδιάς σου.
Πές το καὶ μὴν ἔχεις ἔγνοια. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄλλος σου ἑαυτὸς!

ΕΡΩΤΗΣΗ

Κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ἀπόδειπνου, κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς,
ἔσου προσεύχεσαι στο Θεὸ καὶ τὸν παρακαλεῖς νὰ στείλει τὸν φύλακα ἄγγελό του
νὰ σὲ προστατεύει;
ἢ ὁ φύλαξ ἄγγελος ἔρχεται ἀπὸ δική του πρωτοβουλία σὲ σένα,
ἐπειδὴ νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ἔρθει κοντὰ σου νὰ προσευχηθεῖ,
γιὰ νὰ τὸν φυλάττεις ἔσου μὲ τὴν ὀμορφιά σου ἀπὸ κάθε κακό;!

ΣΗΜΕΡΑ ΜΙΛΗΣΑΜΕ...

Σήμερα μιλήσαμε «περὶ ἀνέμων καὶ ὕδατων».
Ὅμως στὰ λατρεμένα σου χεῖλη οἱ «ἀνεμοὶ» πήραν νέαν ὄψη, τὰ «ὑδάτα» νέα μορφή.
Μὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι σπουδαῖα τὰ θέματα γιὰ νὰναι σπουδαῖα;
Σπουδαῖα εἶναι τὰ χεῖλη σου, τὸ στόμα σου, τὸ φέγγος τῶν δοντιῶν σου,
ποὺ καὶ τὸ πιὸ ἀσήμαντο τῆς ζωῆς τὸ κάνουν ἔπος, τὸ κάνουν μουσικὴ!

ΞΕΠΕΡΑΣΑ

Ξεπέρασα τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης ἀπόδοσης,
τόσο ποὺ θὰ σὲ κάνω νὰ παραδέρνεις εὐφρόσυνα μέσα στοὺς ὠκεανούς
τῆς ψυχῆς μου!

Θά πλανιέσαι από τὸ ἕνα σμαραγδονήσι στὸ ἄλλο, χωρὶς ἀνάπαυλα, χωρὶς διακοπή.
 Ἄπό ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀρχὴ καὶ ποῦ τελειώνει τὸ τέλος; . .
 Θά μὲ διαβάξεις καὶ θά χάνομαι. Θά μὲ ζητᾶς ἀπὸ ἕνα τόπο κι' ἐγὼ
 θάμαι παντοῦ
 καὶ ὅταν μὲ βρεῖς, θά χάνομαι πάλι μέσα στις σελίδες τῆς ὁμορφιάς σου!
 Ὅταν κάποτε μ' ἀναζητήσεις, ἐγὼ θά βρῶσομαι
 πέρα ἀπὸ τὴ «Λίμνη» τοῦ Λαμαρτίνου, πέρα ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδος.
 Κι' ἂν τύχει καμμιά φορά καὶ πάρεις τὸ μπάνιο σου στὶς ἀκτὲς
 τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας,
 αὐτὴ θά σ' εὐγνωμοεῖ γιατί θάχεις δώσει ζωὴ στὰ πεθαμμένα νερά της
 γιατί θάχεις δώσει ζωὴ στὸν θαλάσσιο πλοῦτο της,
 ὅταν θ' ἀστράφτουν τὰ μαργαριτάρια στοὺς βυθοὺς της
 καὶ θά χρυσίζου τὰ λέπια τῶν ἀμέτρητων ψαριῶν μέσα στὰ λαμπυρίζοντα νερά της.
 Πρῶτῃ φορά τὰ παιχιδιάρικα νερά τῆς Ἀσφαλτίτιδας
 θά νοιώσουν τὸ χᾶδι τῶν ζεφύρων καὶ τὸ φῶμα τῶν ἀχιτίνων τοῦ Μεσογειακοῦ
 ἡλίου στὶς χρυσὲς ἀμμουδιές.
 Ἡ Ἀναστημένη Θάλασσα θά νοιώσει στὰ σπλάχνα της
 τὴ φύτρα τῆς Θεᾶς ποὺ ἀναδύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων της,
 εἴτε Ἀφροδίτῃ λέγεται αὐτὴ, εἴτε Ἀστάρτῃ!
 Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους ποὺ ἔγραψα γιὰ σένα, θά ἐξαναγκάσω τίς μελλούμενες γενιές
 νὰ σταματοῦν μὲ σεβασμὸ μπροστά σου, μπροστά στὴν ἀγάπη μας,
 ποὺ ξεπέρασε τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης ἀντίληψης, τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης
 ἀπαντοχῆς!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Χριστούγεννα
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 στὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν
 ἕνα χαμόγελο
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 στὰ χέρια τῶν παιδιῶν
 ζεστὸ ψωμί
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 ἀπέραντῃ ἀγάπῃ στὴν καρδιά
 Χριστούγεννα
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 δουλειὰ γιὰ τὸν Ἀντρέα
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 δουλειὰ γιὰ τὸν Χασάνη
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 δουλειὰ γιὰ τὸν Τσέν - Τσίν.
 Χριστούγεννα
 εἶναι νὰ ὑπάρχει

ἕνα τραινάκι
 νὰ παίζει ὁ Γιωργάκης
 εἶναι νὰ ὑπάρχει
 ἕνα τραινάκι
 νὰ παίζει ὁ γιὸς τοῦ Χασάνη
 Χριστούγεννα ἀκόμα
 εἶναι νὰ ἔχει ἕνα τραινάκι
 καὶ ὁ γιὸς τοῦ Τσέν Τσίν
 Χριστούγεννα
 εἶναι νὰ ὑπάρχουν λουλούδια
 στὸ βάζο τῆς Μαρίας
 εἶναι νὰ ὑπάρχουν λουλούδια
 στὸ βάζο τῆς γυναίκα τοῦ Χασάνη
 Χριστούγεννα ἀκόμα
 εἶναι νὰ ὑπάρχουν λουλούδια
 καὶ στὸ βάζο
 τῆς γυναίκα τοῦ Τσέν Τσίν.

ΠΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Τὸ μπαλκονάκι μικρό, στενόμακρο, ξύλινο, ἔδλεπε στὸ δρόμο. Ἔτσι πού ἔπαιρνε ἡ ἀσφαλτο τὴν ἀνηφοριὰ γιὰ τὸ λόφο, σὰν περνοῦσες ἀπλῶνες τὸ χέρι καὶ θαρροῦσες γιὰ μιὰ στιγμή πὼς θὰ τὰ χαϊδέψης τὰ φυτὰ πού μοσχοβολοῦσαν κι' ἔσταζαν δροσιὰ ἀνείπωτη. Κάτι σὰ μέντα καὶ γιασεμί καὶ λεμόνι. Κι' ὅποιος περνοῦσε ἔριχνε μιὰ ματιὰ καὶ χαιρόταν γιὰ τὰ τόσα χρώματα πού ρίχνανε στὰ ξύλινα σαρκοφαγωμένα κάγκελλα τὰ γαρύφαλλα, τὰ γεράνια, οἱ ὀργανσίες, οἱ μπιγκόνιες.

Ἄλλα τὰ φρόντιζε μόνη τῆς χρόνια τώρα ἡ γριά Εὐτυχία. Χρόνια πολλὰ εἶχε φορτωμένα στὴν πλάτη μὰ εἶχε καὶ χέρια θλογημένα κι' ἀλαφρά. Τσουκνίδα γὰ παράχωνε στ' ἀφράτο χῶμα θῆνιζε. Τῶχαν λέει τὰ χέρια τῆς, πού φέρναν ὡς τὶς ἀκρες τῶν ροζιασμένων δακτύλων τὴν ἀγάπη τῆς καρδιάς τῆς γιὰ τὰ λουλούδια, γιὰ τὰ ζουζούνια, γιὰ τὰ πλάσματα, γιὰ ὅτι εἶχε ψυχὴ καὶ ὅτι δὲν εἶχε. Κι' ὅτι ἀγγιζε, μὰ εἶχε ψυχὴ, μὰ δὲν εἶχε, τὴν ἔνοιωθε τούτη τὴν ἀγάπη, τὴ ρούφαγε. Καὶ τοῦτο τὸ παλῆθ πλιθαρένιο κτίσμα τὴν ἔνοιωθε τὴν ἀγάπη τῆς γριάς. Κι' ἄς μὴ τὴ μολόγαγε ποτὲ μὲ λόγια. Ἔφτανε τὸ χᾶδι μὲ κείνη τὴν διαλυμένη σκούπα πού θαρροῦσες πὼς τὴ μάδαγαν νύχτα τὴ νύχτα τὰ ποντίκια. Ἔφτανε τὸ πέρασμα τοῦ χιλιστρωτημένου πανιοῦ πάνω ἀπ' τὰ τζάμια. Ἔνα καμαράκι τόσο δά, θεσιμόναχο στὴν ἀνηφορία. Μὲ τὸ κοράμι τοῦ γεμάτο πληγῆς ἀπ' τοὺς πεσμένους σουβάδες πού ἀποσκίρτησαν κι' ἔπесαν ἐκεῖ πού ἡ ὕγρασία δούλευε καλύτερα. Ἔνα παραθυράκι ἀπὸ τὴ μιὰ, τὸ μπαλκόνι ἀπ' τὴν ἄλλη. Κάτω πλάκα στρωμένο τὸ τσιμέντο, σπασμένο ἐδῶ καὶ κεῖ γὰ ξεφλουδίζει καὶ γὰ φεύγει κομματί - κομματί. Βρεθήκανε ἕνα δειλινὸ μπροστὰ τοῦ ἡ γριά ἡ Εὐτυχία κι' ἡ κόρη τῆς ἡ Βασούλα. Σὰν κάνανε τὴ γνωριμιὰ μαζί του μὲ τὰ μάτια τοὺς θαμπὰ ἀπ' τὸν πόνο τοῦ ξεριζωμοῦ, τοὺς φάνηκε κονάκι στὴν ἔρημιὰ πού τὶς ἔδερνε. Ὁ γιός, ὁ Σταῦρος, κατέβασε τὰ μάτια κάτω σὰν τῶδε κι' ἄκουσε τὴν ἀπόφασή τους γὰ τὸ κοινοῦσιν. Ὑδραυλικός, τεχνίτης καλός, τὰ χέρια του ἄξια, ἡ προθυμία του γὰ βοηθήσει μεγάλη, μὰ ἡ τσέπη του ἄδεια. Κι' εἶχε καὶ δυὸ παιδιὰ καὶ γυναῖκα, περιμέναν γὰ ζήσουν ἀπ' τὰ χέρια του. Ποτὲ δὲν τὴ ξεχνοῦσε τὴ γριά τὴ μάνα του.

Τακτικὸς στὴ ὀδομαδιὰτικὴ ἐπίσκεψη τὸ Σάββατο τ' ἀπομειστήμερο, ἔπαιρνε τὴν ἀνηφοριὰ πάντα μ' ἕνα χαρτάκι τυλιγμένο κάμποσες φορὲς κρυμμένο στὴ χούφτα. Ἄμα τὸ τσοντάριζες στὸ ὀδομαδιὰτικὸ τῆς Βασούλας ἀπ' τὰ ραφτάδινο, ἦταν μιὰ παρηγοριὰ. Τῶκρυβε ἡ γριά στὴ τσέπη τῆς ποδιάς τῆς, καὶ τὸν φίλευε γλυκὸ φτιαγμένο ἀπ' τὰ χέρια τῆς τὰ γεροντικά, τὰ ἄγια, ποῦμοιαζαν βιβλίο μὲ χίλιες σελίδες, ὅλες γραμμένες ἀπ' τὸν κόπο, τὴν ἀκοίμητη φροντίδα γιὰ ὄλους. Ἄωση τοῦτα τὰ Σαββατιὰτικὰ ἀπογέματα, στὴ μοναξιά τῆς γριάς πού, καθισμένη ἀπὸ νωρὶς στὴ δικὴ τῆς ὀδόραση ὄωση ἀγνάντευε τὴν κατηφόρα γὰ δὴ τὸν λεβέντη τῆς γὰ στρέβη τὴ γωνιά.

Κεῖνο τὸ Σάββατο τὰ μάτια τοῦ Σταύρου λάμπανε.

—Ἔ μάνα, ἦρθε κι' ἡ σειρά σας. Ὅπου νᾶναι μετακομίζετε κι' ἐσεῖς.

Στήλωσε τὰ μαῦρα, τὰ σβυσμένα ἀπ' τὶς πύκρες μάτια τῆς πάνω του.

—Νᾶ πάμε πού γιέ μου;

Γύρισε κοιτάζοντας τὸν Πενταδάκτυλο πού τὸν ἔβαφε μαζί τὸ λιόγεμα. Νᾶ τῆς λέγαγε «Πᾶμε στὸ χωριό», στὸ λεπτὸ θᾶταν ἔτοιμη. Μὰ τώρα τί μετακόμιση συζητᾶ ὁ Σταῦρος;

—Τὰ σπῖτα στὸν συνοικισμό εἶναι ὁμορφα μάνα. Κατακαίνουργια, στὴν ἀνοιχτήσυνη, στὸ φῶς. Δὲν εἶναι τοῦτο δῶ τὸ ἐρεθισιο πού δὲν τοῦμεινε οὔτε σουβάς οὔτε κεραμιδί. Ν' ἀνασάνετε πιά μάνα κι' ἐσύ κι' ἡ Βασούλα. Νᾶ παιδεύετε γὰ παστρέψετε μὰ γὰ πιάνει τόπο ὁ παιδεύμός. Νᾶ φαίνεται.

—Νά φαίνεται γιέ μου; Καί σάμπως τόν πληρωνόμαστε με τὸ καντάρι τὸν κόπο νά τόν ζυγιάζουμε; Ὅπου καί νάμαστε γιὰ μᾶς τὸν κάνουμε. Γιὰ τὴ χαρὰ τῆς δουλειᾶς. Γιὰ τίποτ' ἄλλο.

—Ἐ, ναι μὰ εἶναι καιρὸς νὰ τ' ἀδειάζετε. Θὰ πέση ὅπου νάσαι νὰ σὰς λύωση κάτω ἀπ' τὰ πληθάρια.

Τῆς κόπησαν τὰ πόδια τῆς γριᾶς. Δεύτερος ξεσηκωμός. Δὲν ἦταν λίγο. Νοικοκυριὸ τριάντα χρόνων ἄφησε φεύγοντας στὸ χωριό. Νοικοκυριὸ ἑφτά χρόνων τοῦτο τὸ δεύτερο πού στάθηκε με μύριους κόπους. Δὲν τῆς ἐρχόταν εὐκολο νὰ τὸ χωνέψη. Καί τὸ λυπάται τὸ καμαράκι. Μοναχὸ του θὰ στοιχειώση. Ἄνθρωπος δὲν θὰ πατήση. Κι ἔχει ψυχὴ. Οἱ τοῖχοι ἀκούσαν νύχτες καὶ νύχτες τοὺς ἀναστεναγμοὺς τῆς ἀπελπισίας τῆς, τὸ πνιγμένο κλάμα τῆς μοναξιᾶς τῆς. Μὲ τὴ ψυχὴ τῆς τοὺς κρατοῦσε νὰ μὴν πέσουν. Κι ἄμα σηκώνει τὶς γλάστρες, οἱ ἄνθρωποι πού θὰ περνοῦν νὰ μὴ μυρίζουν τὴν εὐωδιά, νὰ μὴ χαίρονται τὴν πρασινάδα;

Σὰν ἦρθε τὸ φορτηγὸ ἢ γριὰ ἦταν πουλι με κομμένα τὰ φτερά.

Πήγαινε - ἔλα κατεβάξει σιγὰ - σιγὰ τὶς γιάστρες.

—Πρόσεχε γιέ μου τὴν ὀράνσια νὰ χαρῆς. Ἐέρεις τί δύσκολο πού γίνεται;

Δὲν πῆρε καί πολλή ὥρα τὸ φόρτωμα. Στὴ στερνὴ τῆ στράτα ἢ γριὰ ἢ Εὐτυχία εἶχε ἓνα πέπλο στὰ μάτια. Νάτιὰ πού δρόσιζε τὰ φλογισμένα μάτια πού τᾶλαιγε ὁ πυρετὸς τοῦτου τοῦ χωρισμοῦ.

—Ἄντε μάνα τελειώσαμε, πάμε. Ἀποχαιρέτα το τὸ ἐρεθιο.

—Γιέ μου, δὲν στέπα, πολὺ μοῦ κατοφαινόταν πού τῶλεγε ἔτσι. Γιατί; Τοῦτο μᾶς ἀνοιξε τὴν ἀγκαλιά του, τότε πού μᾶς ἐπαιρνε ὁ ἀνεμος. Τέλος πάντων. Ψυχὴ παίρνει μόνο ὅ,τι ἀγαπᾶμε γιέ μου. Ἐμεῖς τοῦ τὴ δίνουμε. Ἄσε κάτω τὴ μπιγκόνια, εἶναι ἄρρωστη, θὰ τὴν κρατήσω ἐγώ. Πάμε.

ΑΛΕΚΑ ΓΡΑΒΑΡΗ—ΠΡΕΚΑ

ΤΑ ΣΤΕΝΟΣΟΚΑΚΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Μνήμες παλιές
ὅπου πλανιέστε
στὰ στενοσόκακα τῆς Λευκωσίας
Ξυπνεῖστε,
διαβατάρικες.

Τὰ ἀχνισμένα πρωινὰ
οἱ κάψες τοῦ καλοκαιριοῦ
τὰ δειλινὰ στὸ σούρουπο
οἱ δροσερὲς βραδιές
τὴν ὥρα αὐτὴ
πού ἀργοσέρνω τὰ βήματα
στὰ στενοσόκακα τῆς Λευκωσίας

ἀπόσταξη σταλάζουν
καιροῦ λησμονημένου.

Κι ὅσο φαρδαινούν
οἱ δρόμοι καί τὰ πεζοδρόμια,
τόσο οἱ μνήμες
πᾶνε νὰ σθῆσουν,
λιγοστεύουν.

Μαζι
ἀγοπεθαίνουν
μὲ τὰ στενοσόκακα τῆς Λευκωσίας

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

«Ἡ καρδιά μου εἶναι ἱκανή γιὰ ὅλα τὰ σχήματα
 εἶναι τὸ μοναστήρι-τοῦ χριστιανοῦ,
 ὁ ναὸς τῶν εἰδώλων
 τὸ λειβάδι τῶν ἑλαφιῶν
 ἡ Κάμπα τοῦ προσκυνητοῦ
 οἱ πίνακες τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου
 τὸ Κοράνι τῶν πιστῶν
 Ἄγάπη εἶναι τὸ πιστεῦν καὶ ἡ πίστη μου».

MOHYID-DIN IBN ARABI

Μιὰ αἰωνιότητα πού πάλλεται ἀπὸ καρδιές. Ἐνα σύμπαν πού παίρνει σχῆμα καὶ νόημα, ἀξία καὶ ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη καρδιά. Οἱ θησαυροὶ τῆς ζωῆς πού καταξιώνονται ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο σπινθῆρα. Καὶ ὁ ἄνθρωπος «ἀγάπη ἐστίν». Μέσα στὴν ἀπέραντη καρδιά του, μέσα στὸν ἀπλετο αὐτὸ φωτεινὸ χῶρο, πού ἀδιόρατα ὀρίζει τὴν ζωὴ του ὑπάρχει τὸ ἀντικρυσμα τὸ πολῦτιμο καὶ ἀφθαρτο τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ μοναδικοῦ καὶ αἰώνιου.

Ἐνας ὁ Δημιουργός. Ἐνας καὶ ὁ Ἄνθρωπος. Πάνω ἀπὸ τὴν πολλαπλότητα τῶν μορφῶν, στέκεται πάντα ὁ Ἀπόλυτος Ἄνθρωπος, χωρὶς χρῶμα, χωρὶς θρησκεία, χωρὶς μῦθος, μὲ μόνο μιὰ καρδιά, πού ἐνσαρκιώνει τὴν ἀγάπη καὶ ἕναν ὁδηγὸ πού φωτίζει πρὸς τὴν βαθεῖα γνώση.

Ἐνας ἄνθρωπος γονατισμένος προσεύχεται. Πάνω ἀπὸ τὸ σκυφτὸ κεφάλι του, φτερουγίζει κάποια ἀόρατη δύναμη, πού σὰν μαγνήτης τραβά τὴν πονεμένη ψυχὴ του. Ἐκεῖ ἡ πίστη του ἀνταμώνει μὲ τὸ σύμπαν, ἐκεῖ ἐνώνεται ἡ ὑπαρξὴ του μὲ τὸν Θεὸ του, ἐκεῖ ἡ καρδιά του, ἡ βαθεῖα ἀνθρώπινη, ἀγγίζει τὴν τελειότητα. Τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες πιστεύει, ἀγαπᾷ καὶ ἐλπίζει, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι κοντὰ του, γεμίζοντας τον μὲ τὴν παρουσία του.

Μπορεῖ νὰ εἶναι Χριστιανός, μπορεῖ καὶ Μουσουλμάνος ἢ Βουδδιστῆς ἢ μπορεῖ καὶ ἄθεος, πού μόλις ἐκείνη τὴν ὥρα ἔνοιωσε τὸν Θεὸ νὰ σκιρτᾷ τὴν καρδιά του. Ἡ εἰκόνα ταιριάζει σὲ ὅλα τὰ μήκη καὶ πλάτη τῆς γῆς, σ' ὅλες τὶς ἐποχές, στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος σ' ἕνα σύμπλεγμα ἀγάπης καὶ ὑπέροχης τελειότητος.

Μιὰ ὑπέροχη εἰρήνη ἀγκαλιάζει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ ξαναγεννιέται καθαρῇ. ἀγνή καὶ θερμὴ, μὲ μάτια διάπλατα ἀνοιχτὰ στὸ φῶς καὶ στὴ ζωὴ. Οἱ ἀξίες ξεπειθοῦνται τέλειες, ἐμφυτες, ἐλευθερωμένες, κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν βαθύτερο φλοιὸ τῆς φύσης, στερεώνοντας ἕνα ἀκλόνητο γεφύρι ἀνάμεσα στὴν ἀνθρώπινη γνώση καὶ στὴ δράση, ἀνάμεσα στὶς πιὸ μύχιες σκέψεις καὶ στὸν τρόπο ἐξωτερικεύσεως καὶ ἐκφράσεως.

Ἡ καρδιά ἡ ἀπέραντη σὰν γευτεῖ τὴν ἀγάπη, προσεύχεται, ἀγκαλιάζει, δέχεται, προσφέρει, θυσιάζεται, σὲ μιὰ ὁδὸ πού ξεπερνᾷ τὸ ἄτομο καὶ ὁδηγεῖ πέρα ἀπὸ τὸ πολὺ ἀνθρώπινο αἰσθημα, σὲ μιὰ βαθεῖα γενέκωση, σὲ μιὰ συγχώνωση τοῦ ὄντος μὲ τὴν αἰτία, σὲ μιὰ ταύτιση τοῦ ἑαυτοῦ μὲ τοὺς συνανθρώπους του.

Ὁ σκοπὸς γίνονται κοινά, τὰ προβλήματα ἀμοιβαία, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἀγώνια συλλογικὸς, τὰ ἄτομα δένονται μὲ δεσμὰ ἀληθινῆς φιλίας, κατανόησης, ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὁ Θεὸς γίνεται στόχος ὑπέροχτος, βοηθὸς καὶ συνεργάτης σὲ

Έργα δημιουργικά και πρόσφορα. Ὁ κόσμος τῆς ὕλης ἰσχυρὰ τὸν πῦρ ὑπέροχο χαρακτήρα του, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει ἕναν ὕμνο πρὸς τὴν ὁμορφίαν τοῦ κόσμου, ἀντανάκλαση τῆς θείας ὁμορφίας.

Τὸ φῶς ὅμως κάπου - κάπου σβήνει καὶ οἱ ψυχές, παγωμένες σὰν ἀπὸ κάποια ἀκαθόριστη πνοή μιᾶς κρύας ἀπάνθρωπης πολιτικῆς νύχτας, ἀγριεύουν ξεσηκώνονται, κτυποῦνται ἀπ' τὰ κατὰθάθα τους, πληγώνονται καὶ πληγώνουν, μισοῦν, σκοτώνουν. Δὲν σκύδουν πιά γιὰ νὰ προσευχηθοῦν μὲ κείνη τὴν ἱερὴ πίστη καὶ τὴν θερμὴ ἀφοσίωση, ἀλλὰ συγχωνεύονται μὲ κάποιους ξένους νόμους τῆς ζούγκλας καὶ κατῶντας πάνω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ψυχὴ τους, προχωροῦν στὴν ὑλοποίηση τῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἀτομικῶν φιλοδοξιῶν τους, χρησιμοποιώντας ἴσως καὶ τὸν Θεὸ τους σὰν πρόσθετη ἀπίδα καὶ φτηνὴ δικαιολογία γιὰ τὶς πράξεις τους. Καὶ ἀρχίζει ὁ ἀνελέητος πόλεμος καὶ ὁ σκληρὸς διαχωρισμὸς καὶ ἡ φρικτὴ τραγωδία τοῦ πῦρ τοῦ τυφλοῦ φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας. Ἔθνη ἐναντίον ἐθνῶν, θρησκεία ἐναντίον θρησκείας, Θεοὶ ἐναντίον Θεῶν, ἄνθρωποι ἐναντίον ἀνθρώπων. Τόσες χτυπητὲς διαφορὲς. Πομπώδεις διακηρύξεις, δόλιες πράξεις ἀκατανόητες ἐνέργειες — ἀχρηστά φράγματα — τὴ στιγμὴ πού ἡ οὐσία ὅλων εἶναι μία, ἀμετάδλητη, ἀδιαίρετη, αἰώνια, εἶναι ἡ ἀνθρώπινη καρδιά, ἔργο ἀφάνταστο τοῦ Δημιουργοῦ τῆς, πού διασπάστηκε καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως. Ἐχασε τὴν ἱκανότητά της νὰ εἰλίσσει καὶ νὰ εἰσχωρεῖ μέσα στὴν ἀπειρότητα τῶν σχημάτων τῆς ζωῆς καὶ προσκολλημένη σὲ μιὰν ὄψη, σὲ μιὰν ἀποψη, σ' ἕναν προορισμὸ καὶ μιὰν ἀτομικὴ ἔκφραση, ἔγινε μόνόπλευρος ὑπέρτης μιᾶς ἰδέας, ἀδιάλλακτος φορέας μιᾶς νοοτροπίας καὶ μιᾶς παράδοσης.

Τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων σκληραίνουν καὶ τυφλώνονται, χάνουν ὁλοένα καὶ περισσότερο τὸ Θεὸ καὶ τὸν κόσμο. Κατὰζουν μόνο μέσα τους καὶ βλέπουν ἐπιθυμίες, πόθους, κέρδη, δόξες. Ἀγαποῦν μόνο τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μικραίνουν τὰ δάθη τῆς ψυχῆς τους. Περιφρονοῦν τὶς ἀπειρες ἱκανότητες τους καὶ κλείνονται σ' ἕνα μοναστήρι ἢ σ' ἕνα εἶδωλο. Γύρω τους τὰ τεῖχη ψηλά, ἀνυπέβλητα, σκοτεινά. Καὶ ἡ ἀγνή ἀγάπη διωγμένη, σπαταλιέται στὸ κενό, στὸ ἄπειρο.

Πότε ἄραγε ἡ ἀνθρώπινη καρδιά θὰ μπορέσει νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὸ πεσμένο δάθρο της καὶ νὰ ἀγγίξει τὸ Θεῖο μεγαλεῖο της, πότε θὰ μπορέσει νὰ ἀγκαλιάζει καὶ νὰ χωρῆσει μέσα της ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, σὰν ἀδελφὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους;

Πότε θὰ πιστέψει στὴν Ἀγάπη, σὰν τὸ μοναδικὸ μυστικὸ γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ὁμορφὴ δημιουργία καὶ τὴν πραγματικὴ, ὁλοκληρωτικὴ εἰρήνη, τὴν «ἐπὶ γῆς Εἰρήνη»;

ΔΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ

α.

Στὸν ὕπνο τῆς θάλασσας
 ρόδο μουσικὸ καὶ πυροφάνι
 τὸ λέφτερο τραγούδι πλαΐ στὸ κύμα
 τοῦ ναύτη ποὺ κοιμήθηκε
 αἰώνια στὴν ἀγκαλιά της.

β.

Μιλᾷ ἐντός μου ἢ σιωπὴ
 σὰν τὸ λάδι στὸ λυχνάρι
 στὰ νυχτέρια τῶν φτωχῶν
 σὰν οὐρανός — ἀνάστροφο πέλαο
 πάνου ἀπ' τὰ σπίτια καὶ τὰ δέντρα
 σὰν ἀνάβουν τὸ βράδυ τ' ἀστέρια.

γ.

Ἄγια Μαρίνα τῶν πουλιῶν τῶν σταχιῶν καὶ τῶν δέντρων
 ἐορτάζεις κι ἡ μέρα μου ἀνεβαίνει
 ψηλὰ μὲ χρώματα καὶ φῶς τραγουδώντας
 μέσ στὴν καρδιά μου γεννιέται ἡ ἀγάπη
 ὅπως μέσα στὴν πλάση
 τὸ τραγούδι μας.

δ.

ὦ! οἱ στιγμὲς σιωπηλῆς ἀνάληψης
 τραγουδημένες ἀπ' τὸν ἥλιο
 ποὺ ζωγραφίζουν στὸ βλέμμα σου
 τὴν θλίψη καὶ τὴν προσδοκία αἰώνων
 κι ἀχρηστεύουν τὸν θάνατο.

ε.

Ὁρφάνευε ἓνας κόσμος ὅταν στὸ αἷμα μας
 στέγνωνε ἡ ἀγάπη
 κι ἐβλεπες ξάφνου τῆς ἐλπίδας τὸ μονόγραμμα
 σ' ἓνα γαλάζιο ὄρθιο στάχι πλαΐ σὲ μιὰ πῆλινη στάμνα
 μπροστὰ στὴν πύλη
 ποὺ φιλιόταν τὸ ἔρεβος καὶ τὸ αἰώνιο θέρος.

στ.

Γαλάζια αὐγὴ, γαλάζια νύχτα
 μὲ τοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς αἰώνιων φεγγαριῶν
 στοὺς ἀμίλητους βράχους

γαλάζια νύχτα σκέπη άθανασίας
 μέ τά θλιμμένα άστέρια καί μέ τ' άσφοδείλια'
 άϊ, νυχτωμένη μου μνήμη πού σαλαγάς
 δέντρα, νερά ώς τήν άκρη τ' ούρανοϋ
 δέντρα, νερά, φαντάσματα καί σπίτια κάτασπρα
 πάνω άπ' τήν άπέραντη θάλασσα τών σταχιών πού αναγαλιάζουν
 ένα πουλι αύγινό κελαηδεΐς τήν ψυχή μου...

ζ.

Χτίζουνε πύργους τής Βαβέλ
 κι ύστερα τήν ειρήνη εύαγγελίζονται
 σέ πάμφωτες αίθουσες'
 ένας λυγμός μές στήν καρδιά
 τό πνεϋμα συντριμμένο μόνο
 μέ τών δέντρων τήν αύρα νυμφεύεται
 μέσα στήν νύχτα κάτου άπ' τών άστρων
 τ' «άηλουΐα»
 κι άκούει σιμά τόν κόσμο σαν παιδι
 πού τήν ύπόσχεση τοϋ ήλιου άνανεώνει.

η.

Άόρατες καμπάνες στόν άέρα καί στο φως
 φύλλα σαν καρδιές γυμνές χωρίς προφάσεις
 ώ χαρά φωνάζουν τόνομά σου
 ψηλά οι δρόμοι τ' ούρανοϋ άνοιχτοί
 για τά περιστέρια.
 Μά έγώ ένα μικρό δέντρο έδω κάτου
 καλό μου κάνει νά σε όνειρεύομαι
 μέ τόν πιό σιωπηλό άπ' τούς φίλους μου στρίβοντας τήν γωνιά
 κι' άναγκασμένος νά περπατώ σέ σπίτια άνάμεσα καί δρόμους
 μέ τούς καθημερινούς θανάτους
 καί μέ τίς πασχαλιές πού άπόμειναν στή μνήμη μου
 —πένθιμες κόρες σέ νύχτες άξημέρωτες.

θ.

Στών δέντρων τά φυλλώματα στοϋ ήλιου τό γέρμα, εκεί
 τό βράδιασμα νά γίνεται μιās θλίψης, μουσική.

ι.

Αύγες πού άκόμα νά χαράξουν κύλησαν στις φλέβες μου
 έτσι καθώς στόν μαϋρο βράχο ύψώνονταν
 μιά άνεμώνη
 κάτου άπ' τοϋ γαλάζιου τήν φρικίαση
 έτσι καθώς άπό ένός ναοϋ τά χαλάσματα
 μέ τόν καπνό, τό καμένο χόρτο καί τήν φωτιά π' άνέβαινε
 τίς φωνές άγγιζα τών συντρόφων πού πόμπευαν

μέσ στους αἰῶνες τὸν δῆμιο'
 φιλιὰ τριανταφυλιάς σὲ μπαρουτοκαπνισμένα μέτωπα
 ὦ ἐπιστροφή
 ν' ἀπλώνω τις φοῦχτες γεμάτες χάρδια πρωτογνώριστα
 καὶ τὸ στόμα ἀνοίγοντας τοῦ ὄρθρου τὰ φύλλα νὰ σαλεύουν
 ἀπὸ τὰ μυστικά μου λόγια.

ια.

"Ἦλθε πού με τὸ φῶς σου ψιθυρίζεις πλάι στ' αὐτί μου
 τὸ τραγούδι τῆς αἰώνιας γέννησης καὶ τῆς ἀποδημίας
 πού μόνο τὰ πουλιὰ καταλαμβαίνουν
 κι ἐγὼ σωπαίνοντας στή στράτα σου
 πορεύομαι
 μνήμες ἀναπαυμένες στους ἴσκιους τῶν δέντρων
 χρόνια καὶ χρόνια σὲ χαιρετᾶνε
 πολὺ βαθιὰ στὸ παρελθὸν με σένα ἢ καρδιά μου
 πολὺ βαθιὰ στὸ μέλλον
 — ἄχρονη μνήμη.
 Χτύπα με τὸ κοντάρι σου
 νὰ κάψεις τὸν θάνατο μέσα της
 καὶ νὰ τὴν ἀναπάψεις.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΑΚΟΜΑ ΚΑΡΤΕΡΑ

Θυμητικόν μου κράτηνε τῆς Κύπρου τὸ τζιερὶν
 ἀφτούμενον γιὰ νὰ τὴν δῶ ἀλλαξανὰ γερήν.

Γιατί ὡς τὴν ἐκάμασιν τωρὰ τοῦν' τὸν τζιαιρὸν
 ἔν ὡς τὸ φκιόρον ποῦν ἔσειε ἀέραν γιὰ νερόν.

Γιὰ νὰ ἔβρει νάκκον δίκαιον βκαίννει στὸ δκιακονιόν
 ὡς τὸ παιδὶν πού ἔν ἔσειε προστάτην γιὰ γονιόν.

Πού τοὺς παμπάλαιους τζιαιρούς τζιαὶ νᾶρτει ὡς τωρὰ
 δκιασοσύνην ἰ-ζητᾶ τζιαὶ κόμα καρτερᾶ.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Ν. ΚΑΚΟΛΗΣ

ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ, ΣΥΛΒΕΣΤΡΕ

Ἐφερε τὸ ποτήρι, μιὰ στιγμή, σχεδὸν μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια του, κοίταξε τὸ πράσινο ὕγρὸ σὰν διαπεραστικὰ κι' ὕστερα φέροντάς το στὰ χεῖλη τὸ κατάπιε μονορούφι. Ὑστερα, πάλι μιὰ στιγμή, μισοκλείνοντας τὰ μάτια σὰν σὲ συλλογισμό ὡς νὰ ἔκανε ἀπολογισμό τῆς γεύσης καὶ μέτρημα τῆς δραστηκότητος τοῦ ὕγρου. . .

Τὸ δωμάτιό του ἦταν σκέτο - γέτο σὰν πολλὰ ἐργένεια δωμάτια. Τὸ κρεβάτι ξέστρωτο, δυὸ καρέκλες, ἓνα μικρὸ τραπέζι κολλητὰ στὸν τοῖχο, ἓνα ραφάκι μὲ βιβλία. Προχώρησε πρὸς τὸ κρεβάτι του, δυὸ θήματα, κάθησε ἔκανε νὰ γύρει, μὰ σηκώθηκε παίρνοντας ἓνα βιβλίον ἀπ' τὸ ραφάκι, τάχα νὰ διαβάσει. Ἐκεῖ στάθηκε γιὰ λίγο συλλογισμένος. Τώρα συλλογιότανε πραγματικὰ. Τὸ πρόσωπό του σούφρωσε. Γύρισε στὸ κρεβάτι. Ἀκούμπησε τὸ μαξιλάρι στὴ σιδεριά τοῦ κρεβατιοῦ κι' ἀνοίξε τὸ βιβλίον. Πέρασε λίγη ὥρα. Ἦταν ἀργὰ ἀπ' τ' ἀραιὸ πέρασμα τῶν αὐτανιήτων στὸ δρόμο. Τὸ φῶς ἀπὸ μιὰ λάμπα κρεμμιαστὴ κι' ἀσκειπὴ στὴ μέση τῆς κάμαρας φώτιζε σιληρά. Τότε τοῦ ῥθε νὰ σηκωθεί νὰ πάει στὸ τηλέφωνο. Αὐτὸ, ἀπάνω στὸ τραπέζι. Σχημάτισε τὸν ἀριθμὸ «Σίλβεστρος» ἀπάντησε σ' αὐτὸν ποὺ τ' ἀπεκρήθη. «Τί ὥρα εἶναι;» Τοῦ ῥθε ἡ ἀπάντησις καὶ τότε δίχως ἄλλο νὰ τοῦ πεῖ ἔκλεισε τὸ τηλέφωνο. Γυρίζοντας πρὸς τὸ κρεβάτι ἐπανάλαθε τοῦ ἄλλου τὴν ἀπόκρισιν «περασμένα μεσάνυχτα, Σίλβεστρε». Τότε κοίταξε καὶ τὸ ρολόι του στὸ χέρι καὶ κούνησε θεδαιστικὰ τὸ κεφάλι. Ἦταν πράγματι περασμένα μεσάνυχτα. Ἐαναγύρισε στὸ κρεβάτι δίχως νὰ πάρει τὸ βιβλίον. Ἐφερε τὰ χέρια ἀγγίζοντας ἑλαφρὰ τὴν κοιλιά του. Σὰν νὰ νοίωσε πόνον ἔκανε ἓνα μορφασμὸ. Ὑστερα ἔβηξε. Δυὸ - τρεῖς φορές ἀργὰ. Τότε ἀκούστηκε ὁ χτύπος στὴν πόρτα. Τρομάξε. «Ποῖος γὰναι τέτοια ὥρα;» συλλογίστηκε. Ἐκανε νὰ σηκωθεί μὰ μετάνοίωσε. Ὁ χτύπος ξανακούστηκε. Τότε σηκώθηκε καὶ προχώρησε σταθερὰ πρὸς τὴν πόρτα. «Ποῖος εἶναι;» φώναξε. «Ἐγώ, ἡ ἀδερφή σου» τ' ἀπαντᾷ. Τῆς ἀνοίξε. Μπήκε ἡ Ἑλένη, ἀδερφή του πολὺ μικρότερη. Ὁ Σίλβεστρος ἦτανε γύρω στὰ πενήντα. Μ' ἄσπρα τὰ μαλλιά στοὺς κρατῆρους ποὺ γλύκαιναν τὴν ὄψη του. Ἡ Ἑλένη προχώρησε, σχεδὸν ὀρμητικὰ, κοιτάζοντας ἔδῳ κι' ἐκεῖ ἀνήσυχη. «Τί κάνεις;» τὸν ρώτησε ἐπιτακτικὰ. «Ποῖος σ' ἀνησύχησε;» τῆς λέει. «Τί σοῦ συμβαίνει;» τὸν ξαναρωτᾷ. «Τίποτα» τῆς ἀπαντᾷ χαμηλόφωνα. «Σ' εἶδα στὸν ὕπνον μου ἀπόψε καὶ σηκώθηκα». «Κοιμάσαι γρήγορα» τῆς λέει. «Ἐἶμαι ἐργαζόμενη». Ὁ Σίλβεστρος κοιτάει χάμου πρὸς τὸ πάτωμα. Ἐκείνη ρίχνει ματιὰς ἔδῳ κι' ἐκεῖ σὰν γιὰ ν' ἀνακαλύψει κάτι. Τὸν πλησιάζει. Βάζει τὸ πρόσωπό της μπρὸς στὰ μάτια του. «Σίλβεστρε, τί σοῦ συμβαίνει;» Ἐκεῖνος κάνει νὰ γελάσει. «Μ' εἶδες στὸν ὕπνον σου καὶ ἤρθες;» «Χρωματιστό», τοῦ λέει καὶ πάλι στρέφει τὸ κεφάλι ἔδῳ κι' ἐκεῖ, «σοῦ πέρασαν ἓνα σκονιὶ ἀπ' τὸ λαμπρὸ καὶ σὲ τραβήξαν κι' ἐσὺ φώναξες». Ἐκανε πάλι ἐκείνος νὰ γελάσει: «καὶ δὲν πνίγηκα!» «Σὲ τραβοῦσαν κατὰ πάνω κι' ἐσὺ φώναξες ὅσο ποὺ σὲ κλείσανε στὸν οὐρανόν». «Τί χρῶμα εἶχα;» «Κόκκινον». Ἐγινε σιωπὴ. «Σίλβεστρε, τί σοῦ συμβαίνει;» ξαναρωτᾷ πάλι ἡ ἀδερφή του. Αὐτὸς δὲν ἀπαντᾷ. Ἐκείνη ὀλέπει τὸ ξέστρωτο κρεβάτι του. «Πάντοτε ξέστρωτα» τοῦ λέει. Πηγαίνει στὸ κρεβάτι νὰ τὸ στρώσει. Ἐκεῖνος ἔρχετε καὶ κάθετε. «Ἄσε, θὰ κοιμηθῶ τώρα» τῆς λέει. Βλέπει τὸ ὕφος τοῦ ἐκείνη καὶ τρομάζει. «Τί σοῦ συμβαίνει Σίλβεστρε!» Τότε τὸν κόθει πραγματικὰ ὁ πόνος στὸ στομάχι. Βάζει τὸ χέρι δυνατὰ ἐκεῖ. «Σίλβεστρε!» τὸν ἀγκυλιάζει ἡ Ἑλένη. Ἐκεῖνος γέρνει στὸ κρεβάτι. Ἀρχίζει ἓνα ἀγκομαχητό. «Σίλβεστρε, παιδί μου!» Κλείνει τὰ μάτια ὁ Σίλβεστρος. Τὸ στήθος του ἀνεδοκαπεθαίνει. Τότε χτυπάει ἡ πόρτα γρήγορα δυὸ-τρεῖς φορές. Σὰν νᾶκουσε κάποιος ἀπ' ἔξω τῆ φωνὴ τῆς. Ἐκείνη τρέχει ἀμέσως γιὰ ν' ἀνοίξει. Ὁ Πέτρος Φίλιος παλίδς τοῦ Σίλβεστρου. «Ἦρθά» τῆς λέει «κάτι ἐνοίωσα». «Τί σοῦ συμβαί-

νει;» φάγαξε ή Ελένη. «Μου τηλεφώνησε πριν λίγο, δύομισυ χρόνια έχει να ιδω-
 θούμε, με ρώτησε τί ώρα είναι». Ο Σίλβεστρος παραληρεί. «Τό γιατρό» φωνάζει
 ή Ελένη. Ο Πέτρος παίρνει τό τηλέφωνο, γρήγορα, τρέμει. Κάτι λέει. Ο Σίλβε-
 στρος χτυπάει δυό φορές με δύναμη τά χέρια του στον τοίχο. Η Ελένη κάνει να
 τόν συγκρατήσει. Ύστερα τινάζει τό κορμί που πέφτει βροντερά στο πάτωμα.
 Κλείνει τά χέρια του γροθιές και ξεφυχάει...

Όταν μαζεύανε τά πράγματα, καμμιά εβδομάδα ύστερότερα, μέσα στην άδεια-
 σμένη κάμαρη του Σίλβεστρου, ό Πέτρος λέει στην Ελένη: «μου τ'όδωσε τό μή-
 νυμα... τί ώρα είναι... ήτανε πάντοτε μονάχος και δέν άντεξε!» Μιά έκδοχή.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ

Λ Ο Γ Ο Σ

Λόγος

λογισμός

συλλογισμός

άναλογισμός

ύπολογισμός

διαλογισμός

καταλογισμός

άπολογισμός;

παραλογισμός

ΝΙΚΟΣ Α. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ "ΦΟΒΙΣΜΕΝΑ ΠΟΥΛΙΑ" ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ

Δέν είναι άσυνήθιστο στήν έρευνητική προσπάθεια, εκεί πού οί έρευνητές φάχγουν γιά κάτι νά βρískουν άλλα πράγματα, κάποτε ενδιαφέροντα. Μιά τέτοια περίπτωση παρουσιάστηκε και σέ μένα πρόσφατα, όταν μέ βοηθούς τήν περιέργεια, κάποιες συγκυρίες, λίγη τύχη και τήν εξέγηση φίλου μπόρεσα νά φέρω στό φώς μία λεπτομέρεια, πού μπορεί νά έχει κάποια σημασία γιά τή μελέτη τού έργου τού ποιητή Παντελή Μηχανικού.

Μετροφυλλώντας τελευταία τό έργο τού Μηχανικού πρόσεξα στίς συλλογές Τά δυό βουγά, Λευκωσία 1963 και Κατάθεση, Κύπρος 1975 τήν άκόλουθη πληροφορία γιά τήν πρώτη του συλλογή Παρεκκλίσεις, Κύπρος 1957. «Περιλαμβάνει σχεδόν όλόκληρη τή συλλογή «Δοκιμασία Όνειρων», βραβευμένη από τά «Κυπριακά Γράμματα» τό 1955¹». Διερωτήθηκα τότε μήπως είχε δημοσιευτεί ως σύνολο στά «Κυπριακά Γράμματα» ή βραβευμένη συλλογή, όπως συνηθίζεται κάποτε από τά περιοδικά, όταν προκηρύτσουν διαγωνισμούς. Κάτι τέτοιο όμως δέ θυμόμουνά από τό μετροφύλλημα τού περιοδικού πού είχα κάμει, γιά νά γράψω τó κείμενο πού μεταδόθηκε από τó ραδιόφωνο (16.1.1979) και τή μελέτη, πού δημοσιεύτηκε στήν «Πνευματική Κύπρο» (Γενάρης 1981). Και δέ διαφύστηκα από τó «Ευρετήριο των Κυπριακών Γραμμάτων» τού Άνδρέα Λοή, πού συμβουλευτήκα. Τό ευρετήριο μέ βοήθησε άκόμη νά έντοπίσω όσα ποιήματα (συνολικά 17) είχε δημοσιεύσει μέ τó όνομά του ό Μηχανικός μεταξύ 1952 και 1956 στους τόμους ΙΖ', ΙΗ', ΙΘ' και ΚΑ' τού περιοδικού. Άπ' αυτά, 13 περιλαμβάνονταν στή συλλογή Παρεκκλίσεις, πού συγκέντρωνε συνολικά 30 ποιήματα. Υπογράμμισα τούς τίτλους των δεκατριών αυτών ποιημάτων στα περιεχόμενα τής συλλογής και σημείωσα στίς σελίδες, όπου ήταν δημοσιευμένα τά ποιήματα, τίς αντίστοιχες παραπομπές από τά «Κυπριακά Γράμματα».

Έχει τούς μετροφυλλόσα τó Ευρετήριο, έπρεπε τó μάτι μου στό λήμμα «Λοϊζίδης Πρ.» κι είδα τρεις τίτλους ποιημάτων: Γαλάτες (τόμος ΙΘ', 340), Ίστορία (ΙΘ', 458) και Φοβισμένα πουλιά (ΙΗ', 442). Άστραπιαία πέρασε από τó μυαλό μου ότι ό ποιητής ήταν πιθανό ό φίλος Πρίαμος Λοϊζίδης, πού ήξερα ότι είχε και φιλολογικά ενδιαφέροντα. Διάβασα, λοιπόν, τά ποιήματά του και γύρισα ξανά στα περιεχόμενα τής συλλογής Παρεκκλίσεις νά δω τούς τίτλους των ποιημάτων πού δέν είχα έντοπίσει στα «Κυπριακά Γράμματα». Στο μεταξύ είχα υπογράμμισα και τούς τίτλους των ποιημάτων, πού μνημονεύει μέ σχόλια ή εισηγητική έκθεση τού β' ποιητικού διαγωνισμού Ζήνωνος Ευσταθίου, όπου είχε βραβευτεί ό Μηχανικός γιά τή «Δοκιμασία Όνειρων» μαζί μέ τή Δαλμάτη και τó Χρυσάνθη². Άνάμεσα στους τίτλους των ποιημάτων, πού δέν είχαν όποιαδήποτε υπογράμμιση, ήταν και τά «Φοβισμένα πουλιά», πού πόν λίγο είχα δει στα ποιήματα τού Πρίαμου Λοϊζίδη. Διάβασα τó ποίημα στή συλλογή (σελ. 6) και ξανά στα «Κυπριακά Γράμματα» και ήταν άπολύτως τά ίδια.

Η πρώτη σκέψη ήταν ότι ίσως πρόκειται γιά κάποια άδελφία τού περιοδικού. Δέν πήγε ό νοός μου άλλο, παρόλο πού τó ύφος τού ποιήματος αυτού διέφερε πολύ από τά άλλα δυό πού έφεραν τó όνομα τού Πρ. Λοϊζίδη και παρόλο πού ήξερα ότι Μηχανικός και Λοϊζίδης συνδέονταν πολύ φιλικά. Όταν ύστερα από λίγες μέρες συνάντησα τó φίλο Λοϊζίδη και τόν ρώτησα σχετικά, μου έδωσε τήν εξέγηση.

Ὁ Μηχανικός ἔστειλε τὰ ποιήματά του στὸν Κρανιδιώτη, πού ἀμέσως τὰ δημοσίευε. Εἶχαν περάσει μερικά χρόνια κι ὁ ποιητὴς εἶχε διανύσει ἀρκετὸ δρόμο ἀπὸ τότε πού τὸ περιοδικὸ ἔγραφε μὲ ἀυστηρότητα στὸ δεκαεφτάχρονο Π (α ν τ ε λ ἦ) Μ (η χ α ν ι κ ὸ) (;) Λ ι μ ν ι ᾶ: «Λυπούμαστε νὰ σᾶς πληροφορήσουμε πῶς τὸ ποίημά σας "AU REVOIR" δὲν μπορεῖ νὰ δημοσιευθεῖ, γιὰ λόγους... τυπογραφικούς: μελετήσαμε τὰ ἐρωτηματικά τοῦ τυπογραφείου μας καὶ μόλις τὸ μισὸ ποίημά σας φτάνουν! Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Τόση ἐρωτηματολογία σὲ τέτοια ἐρωτολογία, πῶς περιμένετε νὰ μὴ σᾶς βαρεθεῖ ἢ «λεγάμενη»; Μαζέψετε, λοιπόν, λιγάκι τὴ γλώσσα σας, διαβάστε ποίηση, γράψετε λίγα καὶ σχίζετε περισσότερο, καὶ AU REVOIR³». Σκέφτηκε, λοιπόν, ὁ Μηχανικός νὰ ἐλέγξει ἀν ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ δὲν τοῦ ἀπόρριπτε ποιήματα, γιατί πραγματικὰ ἐκτιμοῦσε τόσο πολὺ τὴν ποιήσή του κι ὄχι γιατί ὁ Μηχανικός εἶχε δημιουργήσει κάποιο ὄνομα στὸ περιοδικό, ἀφοῦ εἶχε ὡς τότε δημοσιεύσει ἑννιά ποιήματα. Μιὰ μέρα πού εἶχε ἔτοιμο τὸ ποίημα «Φοβισμένα πουλιά» συζήτησε μὲ τὸ Λοιζίδη τὴν ἰδέα του κι ἀσφάδισαν νὰ στείλουν τὸ ποίημα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Λοιζίδη. Τὸ ποίημα δημοσιεύτηκε πρὸς μεγάλη ἱκανοποίηση τοῦ Μηχανικοῦ, πού βεβαιώθηκε πῶς βρισκόταν στὸ σωστὸ δρόμο, ἀφοῦ τὸ ποίημα πέρασε μὲ τὴν ἀξία του, μιὰ κι υπογραφόταν ἀπὸ ἓνα ἐντελῶς ἄγνωστο ποιητὴ.

Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ ποιητῆ πιστεύω πῶς δὲν πῆγαζε ἀπὸ φιλοπαίξιμονα διάθεση, ἀλλὰ ἀποτελοῦσε ἔκφραση τῆς μετριοφροσύνης του καὶ τοῦ ἀνικανοποίητου, πού ὡς γνήσιος καλλιτέχνης ἐνιωθε στὴν προσπάθεια γιὰ διαρκῶς κάτι καλύτερο.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Στὸ βιβλίο Τὰ δύο βουνὰ σημειώνεται ὅτι ἡ συλλογὴ βραβεύτηκε τὸ 1954. Προφανῶς τὸ 1954 ἀναφέρεται στὴν προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ τὸ 1955 στὴν ἐκδοσὴ τῶν ἀποτελεσμάτων.
2. «Κυπριακὰ Γράμματα», ἔτος ΚΑ', ἀρ. 247—252 (Ἰανουάριος—Ἰούνιος 1956), 245.
3. «Κυπριακὰ Γράμματα», ἔτος Ι, ἀρ. 123—124 (Σεπτέμβριος—Ὀκτώβριος 1945), 141.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
κ. ΣΠΥΡΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ
ΤΩΝ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ
(23.11.1981)

Με αισθήματα συγκινήσεως και ικανοποιήσεως χαιρετίζω τὰ πενήντάχρονα του Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε μιά ἀκοίμητη ἐστία πνευματικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀκτινοβολίας. Ἡ φήμη τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων ὑπερέβη τὰ ὄρια τοῦ νησιοῦ μας καὶ προσέλαβε εὐρύτερες διαστάσεις. Τὸ ἔργο του συνιστᾷ μιά πολύπλευρη προσφορά μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας.

Ὅμως, ἐορτάζει σήμερα τὰ 50χρονα του τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου στὴν προσφυγιά. Ἡ ἐστία του τουρκοκρατεῖται. Τὸ φῶς του ὅμως δὲν σβήστηκε. Διέφυγε μέσα στίς καρδιές τῶν πρωτεργατῶν του, μεταλαμπαδεύτηκε στὰ ἐλεύθερα χρώματα τῆς μικρῆς, μαρτυρικῆς πατρίδος μας καὶ ἐξασκολυθεῖ νὰ φωτίζει καὶ νὰ θερμαίνει καὶ νὰ καθοδηγῇ. Νὰ ὀδηγῇ τίς σκέψεις καὶ νὰ προσανατολίζει τοὺς λογισμοὺς μας στὴν ἐπιστροφή στὴν τουρκοκρατούμενη Ἀμμόχωστο, ὅπου ἰδρύθηκε, ἐργάστηκε καὶ ἀνθίσε τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου.

Με τὴ σημερινὴ εὐκαιρία ἀποτίω φόρο τιμῆς στὴν ἰδρύτρια τοῦ Λυκείου, ἀείμνηστη Μαρία Ἰωάννου. Τὰ ἐγκαίνιά του ἐγίναν ἀπὸ ἓνα ἔθνομάρτυρα Μητροπολίτη, τὸν Νικόδημο Μυλωνά. Καὶ ὁ μέγας Ἐθνάρχης Μακάριος, ποὺ τὸ παρακολούθησε καὶ τὸ ὑποβοήθησε ἐπὶ χρόνια μακρὰ, ἐπανειλημμένα ἐξῆρε τὴ δρᾶση του καὶ τὴν προσφορά του. Προσωπικά, μετέχω σήμερα νοερὰ μαζί σας στὸν ἐορτασμό τῶν 50χρονων τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου, ποὺ ἐργάστηκε γιὰ ὅλη τὴν Κύπρο σὲ πλείστους τομεῖς, στὴ μουσικῆ, στὴ λογοτεχνία, στὴν πνευματικὴ ζωὴ, στὸ θέατρο, στὴν ἀναβίωση ἡθῶν καὶ ἐθίμων, στὴν ἰδρυση παιδικῆς ἐξοχῆς, στὴν ὅλη πολιτιστικὴ ἀνοδο καὶ κοινωνικὴ πρόοδο. Πλούσιο καὶ πολύπλευρο τὸ ἔργο του, ἀξιο τιμῆς καὶ συγχαρητηρίων.

Εὐχομαι καρποφόρα τὴ συνέχιση τῆς λειτουργίας τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου καὶ ἐκπλήρωση τῶν στόχων καὶ τῶν νοσταλγιῶν τῶν μελῶν καὶ τῶν συνεργατῶν του.

ΚΑΠΟΙΕΣ ΕΥΧΕΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ

Ἐδῶ καὶ μερικές μέρες, ὁ ταχυδρόμος πηγαινοέρχεται μὲ τὸ σακὶ βαρυφορτωμένο, νὰ μεταφέρει τὰ μηνύματα, καὶ τίς εὐχές συγγενῶν καὶ φίλων.

Κάθε πρωὶ, ρουφώντας τὸν πρωινό μου καφέ, ἀνοίγω τοὺς φάκελους μὲ βιασύνη: ἐγκάρδιες εὐχές γιὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸν νέο χρόνο γεμίζουν τὴν κάθε γωνιά τοῦ νοικοκυριοῦ μου.

Κάρτες μὲ ποικίλα χρώματα καὶ μεγέθη, κάρτες εἰδικὰ φτιαγμένες γιὰ ἓνα σκοπὸ.

Αὐτές οἱ κάρτες, ἅμα κοιταχτοῦν προσεχτικά, κρύβουν μέσα τους ἓνα βαθὺ αἶσθημα. Δυστυχῶς ὅμως βαθύτερα ἀπὸ αὐτό, βρίσκετε τὸ σημερινὸ αἶσθημα.

Ἀνοίγω τοὺς φάκελους καὶ βλέπω τὰ Χριστούγεννα νὰ ἐσοχίζονται γιὰ νὰ γίνουν φαγοπότι, νὰ γίνουν κερδοσκοπία. Δὲν φέρνουν τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης, τὸ μήνυμα τῆς ἐγνοίας γιὰ τὸν συνάνθρωπό μας Καὶ νά! ποὺ ἐκεῖνο τὸ πρωινό, τὸ χιονισμένο γραμματοκιβώτιο ἀκούστηκε νὰ τρίξει ἐλαφριά, σὰν νὰ ἤθελε νὰ μὲ εἰδοποιήσει ὅτι κάποιος μᾶς θυμήθηκε.

Μέσα ἀπὸ τοὺς μαύρους καπνοῦς, φαίνονταν νὰ πέφτουν παιχνιδιάρικα στὴν ὀμορφὴ γῆ ὀλόχρυσος οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. Ἐρωτοτροποῦσαν γιὰ λίγο στὸ πέρασμά τους μὲ τὰ γκρίζα σύννεφα. Ἐνα πουλάκι τιτίθιζε καθισμένο στὴ γυμνὴ τώρα τριανταφυλιά, σὰν νὰ τὴν καλοῦσε νὰ ὑπνήσει ἀπὸ τὸν βαρὺ τῆς λήθαργου. Ἄνοιξα μὲ ἀμχανία τὸν φάκελο καὶ ἡ ζεστασιά του τράθηξε τὸν ἡλιοπιὸ κοντὰ καὶ μὲ συντροφέψει. Τὰ χαιρετίσματα καὶ οἱ εὐχές σκόρπισαν γιὰ γέμισαν τὸ φτωχικὸ μου χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέα πῆρε μιά ἐξχωριστὴ θέση στὰ ἐνδότερα τῆς ψυχῆς μου. Διάβασα μεγαλόφωνα τὸν τίτλο Κερήνεια μου. Εἶδα μπροστά μου τὸν λογοτέχνη νὰ μαστορεύει τοὺς στίχους καὶ νὰ ὑπογράφει μὲ περηφάνεια, νὰ βάζει τὴν ὑπογραφή του: Κύπρος Χρυσάνθης.

Πάτησα στὴν κορφή τῆς ἡμέρας καὶ ἀγκάλιασα τὸ οὐράνιο τόξο, καὶ σὰν στεφάνι τὸ σπῆριξα στοὺς ὀρίζοντες, καὶ ἀράδιασα στὴ μέση τοὺς στίχους σὰν ροδοπέταλα.

Κάθε στίχος κι' ἓνα σκαλοπάτι, κάθε σκαλοπάτι καὶ μιά ἐποχὴ, κάθε ἐποχὴ καὶ μιά ὀλόκληρη ζωὴ.

Ἄκολούθησα τὰ σκαλοπάτια καὶ εἶδα τὸν σιχουργὸ νὰ σημαδεύει τὸ αὔριο μὲ τὸ χθές,

σήμερα.

"Απλωνα τὰ χέρια και μέσα από τους στίχους, άγγιξα τον μανδύα της Κύπρου μας, ματώθηκα: αίμα άδικοχαμένο, αίμα άδελφικό σμίγει με το πικρό δάκρυ της άπελπισίας για να ψηλαφήσουν τὰ θεμέλια της ύπαρξής μας.

"Ανεβαιώνοντας τον Γολγοθά μαζί της, βλέπω τὰ σημάδια που άφησαν παλιοί καιροί στο έλεος του χρόνου.

"Ο ίδιος μανδύας που περιτυλίγει τις τύχες άλλων μικρών λαών για να έπουλώσουν οι λογής - λογίων πληγές.

Στάθηκε στον Γολγοθά, και άκουμπώντας στον Σταυρό της άτενίζω στο μέλλον που διαγράφετε πέρα από τον άνώμαλο δρόμο λαμπρό.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Ν. ΚΑΚΟΛΗΣ

Εύχαριστώ, άπόδμη αδελφέ, κι' άς πέρασε ένας χρόνος άπό τότε.

Κ. ΧΡ.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ
PEN - Λευκωσία 2-6 Νοεμβρίου 1981

Πραγματοποιήθηκε μεταξύ 2 και 5 Νοεμβρίου στο Ξενοδοχείο Φιλοξενία, στη Λευκωσία, με πρωτοβουλία του Κυπριακού PEN, διεθνής συνάντηση συγγραφέων. Στη συνάντηση έλαβαν μέρος 24 Ξένοι συγγραφείς, εκδότες και μεταφραστές άπό 14 χώρες, καθώς και 42 Κύπριοι συγγραφείς και άλλοι άνθρωποι των γραμμάτων. Τη συνάντηση παρακολούθησαν και πολλοί Κύπριοι ως παρατηρητές.

Στα πλαίσια της συνάντησης οργανώθηκε, σε συνεργασία με την Ούνεσκο και το Διεθνές PEN, ειδικό σεμινάριο ποίησης με θέμα: "Η ποίηση ως γλώσσα κατανόησης και ειρήνης μεταξύ των λαών.

Κεντρικό θέμα της συνάντησης ήταν: "Έλευθερία και Δημιουργία σ' ένα Ταραγμένο Κόσμο." Άλλα θέματα που άπασχόλησαν τους συνέδρους ήταν η δημιουργία στην Κύπρο Περιφερειακής Τράπεζας Μεταφράσεων. Ριχτική επίσης η ιδέα ίδρυσης (ίσως στην Κύπρο) Παγκοσμίου Κέντρου Ποίησης. Στα πλαίσια επίσης της συνάντησης παρουσιάστηκε και η Κυπριακή Λογοτεχνία.

Λεπτομερέστερα οι εργασίες της συνάντησης προχώρησαν ως εξής:

Επίσημη έναρξη: Μετά το χαιρετισμό του Προέδρου του Κυπριακού Κέντρου PEN κ. Πάνου Ίωαννίδη, άφηθήσαν χαιρετισμούς οι κύριοι Π. Σταύρου, εκ μέρους του Προέδρου της Δημοκρατίας, Ν. Κονημής, Υπουργός Παιδείας, ο εκπρόσωπος της Ούνεσκο Ρενέ Ντεπέστρ, και ο εκπρόσωπος της Διεθνούς Ένωσης Συγγραφέων PEN, Άλεξάντερ Μπλόχ.

Την έναρξη των εργασιών της συνάντησης κήρυξε ο Υπουργός Προεδρίας κ. Στέλιος Κατσελλής.

Στους επίσημους χαιρετισμούς τονίστηκε στους διαπρεπείς Ξένους συγγραφείς η τραγική κατάσταση στην οποία βρέθηκε η Κύπρος μετά την τουρκική εισβολή του 1974. Στο χαιρετισμό του, ο εκπρόσωπος της Ούνεσκο, άναφέρθηκε στην άνάγκη σεβασμού του πολιτισμού και διάδοσης της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας και έκανε έκκληση για άπομάκρυνση κάθε είδους άπειλής ένάντια στη μνήμη και την πολιτιστική παράδοση των λαών. Ο εκπρόσωπος της Διεθνούς Ένωσης Συγγραφέων, άπογράμμισε την άνάγκη σεβασμού της ιδιαιτερότητας κάθε λαού και έξέφρασε το θαυμασμό του για το δημιουργικό έργο που έπιτελέστηκε στην Κύπρο, παρά την παρουσία των στρατευμάτων κατοχής και τη διαχωριστική γραμμή του Άττίλα.

Οι εργασίες της πρώτης ήμέρας άφιερώθηκαν κατά κύριο λόγο, στο κεντρικό θέμα της συνάντησης που ήταν η "Έλευθερία και η Δημιουργία σ' ένα Ταραγμένο Κόσμο. Πάνω στο θέμα μίλησαν 6 όμιλητές και προήδρυσαν οι κ.κ. Άλεξάντερ Μπλόχ, ο νέος διεθνής γραμματέας του PEN και ο Ούγγρος συγγραφέας Όππο Όρμπαν. Έγιναν επίσης άξιόλογες παρεμβάσεις και συζητήσεις. Στις εισηγήσεις και στη συζήτηση που έπακολούθησε, τονίστηκε ιδιαίτερα η βασική άνάγκη της έλευθερίας, ως μοναδικής προϋπόθεσης για την άνάπτυξη και άπελευθέρωση των δημιουργικών δυνάμεων του ανθρώπου.

Αίσθητικά θέματα και μιá γενικότερη προβληματική και θεώρηση του κόσμου, άπασχόλησαν τους συνέδρους. Σημαντική ήταν η άναφορά στην προστασία της Τέχνης και της Έλευθερίας, ώστε να μπορέσουν τὰ δύο αυτά μεγέθη, να παίξουν το λυτρωτικό, πνευματικό, κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο, μέσα στην ανθρωπίνη πραγματικότητα. Άπό τους όμιλητές, έγινε συχνά παραλληλισμός με το δράμα της Κύπρου και καταγγέλλθηκε άπό τους συγγραφείς, η εισβολή, η κατοχή και η καταστροφή των μνημείων και άλλων άρχαιολογικών θησαυρών της κατεχόμενης Κύπρου. Τονίστηκε επίσης, πώς κάθε είδους Άττίλας, σ' όποια γωνιά της γής κι' αν βρίσκεται, θα πρέπει να άπομονωθεί και να συντριβεί, ώστε οι λαοί να μπορέσουν να έπιδοθούν στα έργα της άμορφιάς και της άδελφότητας.

Το άπόγευμα της πρώτης ήμέρας συζητήθηκε και η δημιουργία Περιφερειακού Κέντρου ή Τράπεζας Μεταφράσεων στην Κύπρο. Μετά τους δύο εισηγητές, έγινε συζήτηση ύπό την προεδρία του κ. Α. Σοφοκλέους. "Η όλη ιδέα έπικροτήθηκε και έξεφράστηκαν άπόψεις για τυχόν πρακτικές δυσκολίες που υπάρχουν στην ύλοποίηση της όλης ιδέας. Το θέμα έμεινε άνοιχτό για περισσότερη έπεξεργασία και έμπεριστατωμένες άπαντήσεις στα άνοιχτά έρωτήματα που άφισε.

Το πρωί της δεύτερης ήμέρας άφιερώ-

ήκε στην παρουσίαση της Κυπριακής Λογοτεχνίας στους Ξένους συνέδρους. Το κεφάλαιο της ποίησης παρουσίασαν τρεις όμιλητές υπό την προεδρία του "Ελληνα ποιητή Τίτου Πατρίκιου. Το κεφάλαιο της πεζογραφίας και του θεάτρου παρουσίασαν επίσης τρεις όμιλητές υπό την προεδρία του "Ελληνα πεζογράφου Αντώνη Σαμαράκη.

Το απόγευμα της Τρίτης, 3 Νοεμβρίου και το πρωινό της Πέμπτης, 5 Νοεμβρίου, άφιερώθηκαν στο ειδικό σεμινάριο ποίησης που οργανώθηκε σε συνεργασία με την Ούνεσκο και το Διεθνές ΠΕΝ. Προήδρυσαν, στη σύνθεση της Τρίτης ο "Αγγλος ποιητής Stephen Spender και το πρωί της Πέμπτης, 5 Νοεμβρίου, ο πρόεδρος του Διεθνούς ΠΕΝ, γνωστός συγγραφέας Peer Wasberg.

Στο ειδικό σεμινάριο ποίησης μίλησαν συνολικά 19 λογοτέχνες και έγιναν πάμπολλες παρεμβάσεις και συζητήσεις. Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου αποδείχτηκε και υποστηρίχτηκε από τους όμιλητές πως η ποίηση και η τέχνη γενικότερα μπορούν να παίξουν ένα τεράστιο θεραπευτικό ρόλο στο κακό και την άρνηση που μαστιάζουν τον κόσμο. Επίσης μπορούν να βοηθήσουν στην προαγωγή της αισθητικής καλλιέργειας και παιδείας των λαών. Φυσικά, πολλά αισθητικά θέματα σε συνάρτηση με τη φαντασία, την ιδεολογία, τη θρησκεία, τη μυθολογία, την πολιτική και τα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου άπασχόλησαν τις δύο συνόδους, γύρω από το θέμα της ποίησης. Εκείνο που δεσποσε, ήταν η έντονη ανάγκη των ποιητών να άκουσεται ο ποιητικός λόγος σ' όλο τον κόσμο, τέλειος στη μορφή και το περιεχόμενο, ώστε η όμορφη να βασιλεύσει, η μόνη ικανή να σώσει τον άνθρωπο, όπως έλεγε ο Ντρεστογιέφκι. Υπογραμμίστηκε με έπιμονη πως η γλώσσα της ποίησης είναι από τη φύση της γλώσσα έλευθερίας, ανθρωπιάς και άρμονίας μεταξύ ανθρώπων και λαών. Κάθε είδους παραλογισμός, προέρχεται από το θηριο και το καταστρεπτικό εγώ, που έχει μέσα του ο άνθρωπος.

Το σύνολο των συγγραφέων τάχθηκε για μιá Κύπρο ελεύθερη, μιá Κύπρο χωρo ειρήνης και ένότητας όπου η ποίηση να ξαναδώσει στο νησί της Άφροδίτης το χαμόγελο που της κατάστρεψε ο εισβολέας Άττίλας.

Η καταληκτήρια σύνοδος, στην οποία προήδρυσσε η Βουλγάρα συγγραφέας Liliána Stephanova, άφιερώθηκε στη σύνοψη των πορισμάτων και στην εισήγηση, για πολιτικούς και γεωγραφικούς λόγους, (αδέσμευτη χώρα) για δημιουργία στην Κύπρο Διεθνούς Κέντρου Ποίησης ή και Διεθνούς Βιβλιοθήκης Ποίησης που θα προωθήσουν τις Παγκόσμιες ανάγκες της ποίησης και θα αναπτύξουν το μεγάλο κεφάλαιο του διαλόγου μεταξύ των ποιητών και των πολιτισμών του πλανήτη..

ΚΛΕΙΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύπρου Χρυσάνθη: "Όπου παιδί και φως, Λευκωσία Κύπρου 1979, σσ. 37.

Είναι μιá συλλογή ποιημάτων που άπσευθύνονται στην παιδική ηλικία και που — όπως κάθε παιδικό λογοτεχνικό έργο γραμμένο με άξιώσεις — δέν άφήνουν άδιάφορους και τούς μεγάλους. Δημοσιευμένα κατά καιρούς σε τρία άξιόλογα έλληνοκυπριακά περιοδικά, έχουν συγκεντρωθεί σε τόμο με την εύκαιρία του διεθνούς έτους παιδιού. "Έφτασαν στα χέρια μου μόλις πρόσφατα, ύστερα από μιá ταχυδρομική περιπλάνηση, μιάν από τις τόσες που από καιρό έχουμε τόσο συνηθισεί, ώστε να μη μάς ένοχλούν πιά*.

Η έκδοση αυτή υπογραμμίζει από μόνη της την ευαισθησία και την αίσθηση καθήκοντος του συγγραφέα, ένωμένες σε μιάν ένδομυχη θρησκευτική διάθεση και μιá σταθερή ήθικη και κοινωνική ένγνια, για τις όποιες ο συγγραφέας αισθάνεται τον έαυτό του στην πρώτη γραμμή της υπεράσπισης των ιδεωδών της όρθοδοξίας, του έλληνισμού και όλης της ανθρωπότητας.

Αυτό είναι ένα στοιχείο πολύ θετικό, που δίνει στον τόμο μεγάλη παιδαγωγική άξια και τοποθετεί τον συγγραφέα στην αντίπερα όχθη εκείνων που έν όνόματι μιás φαινομενικής αλήθειας και με τις άθλιες συνέπειες που όλοι καθημερινά βλέπουμε μπροστά μας, χάνονται μέσα σ' έναν κοντόφθαλμον άγώνα για την άφαίρεση της ιερότητας από το κάθε τί, ακόμα κι από την ίδια τη ζωή. Και είναι γι' αυτό που σύμφωνα με έμάς — που έχουμε την τιμή να είμαστε προσεκτικοί άναγνώστες ένός συγγραφέα με πολυσύνθετη όσο και ποικίλη έκφραση — στον Χρυσάνθη ή καρδιά και ο νοός βρίσκονται σε μιá τέλεια ίσορροπία. "Όχι μόνο με την έννοια ότι το ένα δέν υπεριούχει του άλλου, άλλα προπάντων με την έννοια ότι τρέφονται, πλουτίζονται και θεμελιώνονται άμοιβαία. Κι άκόμη, άν είναι αλήθεια — και είναι αλήθεια — πως η καρδιά γεννήθηκε πριν από τον νοό κι αίτιος ύστερα από κείνην, με μιá φυσική άνέλιση του ανθρώπινου όντος το όποιο και σκέφτεται και αισθάνεται, η άρετή του συγγραφέα βρίσκεται στο ότι δέν ύποτάσσει το αισθημα στη σκέψη.

Πραγματικά η ποιητική αυτή συλλογή έγχαράσσει στους μικρούς άνάγνώστες συναισθήματα ύγιη και άξίες αιώνιες και μαζί γεννά σε όσους τη διαβάζουν κάτι το άπερίγραπτο.

Θάναί ίσως γιατί Ξυπνά σε μάς τούς μεγάλους την παιδική μας ηλικία και την έξίσου μακική — άγκαυ μακρινή κι αυτή — των παιδιών μας. Το άποτέλεσμα είναι να μάς κάνει να αισθανόμαστε τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, την Πρωτοχρονιά και κάθε άλλη θρησκευτική γιορτή όπως πραγματικά είναι:

στιγμές ζωντανής ομαδικής συμμετοχής σ' εκείνο που υπερβαίνει το τυχαίο. Μά κοντά στις θρησκευτικές γιορτές, από τις οποίες ο συγγραφέας άντληει πλούσιες παραινέσεις ήθικου περιχομένου, έγκωμιάζονται επίσης οι έθνικές γιορτές και ο μύθος.

Η παιδαγωγική αξία αυτής της μικρής ανθολογίας συμπληρώνεται, μακριά από κάθε ρητορισμό και πάνω από επίζημιες φαντασιοληξίες, με την έξαρση της εργασίας — στα χωράφια και στα εργαστήρια — στην οποία η χώρα όφειλε, στο βάθος, τη ζωή της.

Ο Χρυσάνθης διεγείρει ακόμη μέσα στα μικρά παιδιά την αγάπη προς τη φύση της οποίας ξέρει να συγκεντρώνει και να περιγράφει τα χρώματα και τις φωνές είτε κάτω από την πανδασία του ήλιου είτε κάτω από το μελαγχολικό άγκάλισμα του χλωμού φεγγαρόφωτου.

Συμπληρώνουν τη συλλογή ένα γλυκύτατο νανούρισμα που τόσο η μουσική του όσο και οι στίχοι είναι έργο του συγγραφέα μας, και μερικά δημοτικά έλληνοκυπριακά τραγούδια που το περιεχόμενό τους βρίσκεται ανάμεσα στο μύθο και τον θρύλο, ανάμεσα στη λαϊκή έμπνευση και την ιστορία, και στα όποια έχει δοθεί ένα γλωσσικό ένδυμα πανελλήνιο.

MICHELE IANNELLI

Μετ. Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Από το Ιταλικό περιοδικό
SILARUS, αρ. 98, 1981.

-----

* Ο κριτικός αναφέρεται στην Ιταλία.

Πέτρου Μ. Νικολαΐδη: Πικρές Μνήμες ('Απ' τ' άγια χώματα της Μικρασιατικής πατρίδας), Μυθιστόρημα, σσ. 171, Λευκωσία 1981.

Το μυθιστόρημα «Πικρές Μνήμες» αποτελεί το πρώτο έργο του Πέτρου Νικολαΐδη.

Για το συγγραφέα του βιβλίου δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα, ώστε να μιλήσουμε για μια προηγούμενη λογοτεχνική προσφορά του. Κι άε είναι σήμερα ένας αρκετά ώριμος άνθρωπος. Αυτό που ξέρω είναι ότι στο μεταξύ έτοιμάζει μια νέα εργασία του, που την προαινούμε με το ίδιο πάντα ενδιαφέρον.

Όστόσο, το βιβλίο του «Πικρές Μνήμες» αποτελεί ένα ολοκληρωμένο έργο, που δίκαια τον καταξιώνει σαν ένα φτασμένο συγγραφέα. Γεννημένος ο Πέτρος Νικολαΐδης στο Μπουτζά της Μικράς Ασίας από πατέρα Κύπριο, έζησε ως τα έντεκά του χρόνια εκεί, ώσπου η καταγίδια της καταστροφής του 1922 τον έριξε εξουθενωμένο στην Ελλάδα και ύστερα στην Κύπρο.

Το θέμα του μυθιστορημάτος του είναι βασισμένο σε προσωπικές έμπειρες και άναμνήσεις, όσες μπόρεσε να συνκρατήσει από τα παιδικά του χρόνια. Τα αίσθήματα που εκ-

φράζει είναι πηγαία, μερικές σκέψεις του προσωπικές κι ο πόνος κι ο καημός του βαθύς και άσυγκράτητος. Η γλώσσα και το ύφος πολύ προσωπικά και γνήσια χωρίς έπιτηδεύσεις — όπως πιστά τ' έχει συντηρήσει ο χρόνος στη μνήμη του συγγραφέα—άφηγητή. Ίδιωματισμοί, Τούρκικες λέξεις και φράσεις, όλα μεταφέρονται στο κείμενο αυτούσια κι αυτό αποτελεί πιο πολύ ένα πλεονέκτημα για τη δημιουργία της κατάλληλης και πειστικής άπόσφαιρας της εποχής εκείνης.

Οι «Πικρές Μνήμες» του Πέτρου Νικολαΐδη έχουν τη σφραγίδα μιας αυτόβιογραφίας με άρκετές προεχτάσεις ιστορικές και λαογραφικές. Η φυσικότητα και δραματικότητα της ζωής και των γεγονότων πριν και στη διάρκεια της Μικρασιατικής καταστροφής άναδίνουν τη βαθιά νοσταλγία και τόν καημό των ξεριζωμένων άδερφών μας, με παράλληλες ομοιότητες με το σημερινό δράμα της Κύπρου.

Έτσι, το έργο αυτό γίνεται διαχρονικό και έπικαιρο, τόσο για την Κύπρο όσο και για την Ελλάδα. Το θέμα του θα συγκινεί πάντα τις καρδιές όλων μας, από τις προηγούμενες γενιές ως τις μελλοντικές. Γιατί, περιέχει μνήμες ζωντανές κι άε είναι τόσο πικρές.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Κύπρου Χρυσάνθη: «Δέκα αντιποιήματα πάνω σε ύφασματογραφίες», έκδοση Δήμος Λευκωσίας 1981.

Σ' ένα μικρό, καλαίσθητο βιβλιαράκι, έκδοση του Δήμου Λευκωσίας, κυκλοφόρησαν πρόσφατα τα «Δέκα αντιποιήματα πάνω σε ύφασματογραφίες» του Κύπρου Χρυσάνθη. Τα ποιήματα αυτά πρωτοδημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» (1966) μαζί με τα κλισέ των ύφασματογραφιών του Χριστόφορου Σάββα. Κυκλοφόρησαν σε βιβλίο την ίδια χρονιά, περιλήφθηκαν στη συγκεντρωμένη ποιητική παραγωγή του ποιητή που κυκλοφόρησε το 1968 με τίτλο «Λυρικός λόγος» και τώρα μπορούμε ξανά να τα χαρούμε στην καινούρια τους έκδοση, μαζί πάλι με τις ύφασματογραφίες του άξέχαστου, πρωτοπόρου Κύπριου Ζωγράφου, του Χριστόφορου Σάββα.

Ο ποιητής σε έλεύθερο στίχο, γεμάτο ρυθμό και άρμονία, μεταουσιώνει μια μορφή τέχνης σε άλλη. Η Ζωγραφική (ύφασματογραφία) γίνεται ποίηση. Η εικόνα παίρνει προεκτάσεις. Γεννά συναισθήματα, σκέψεις, προβληματισμούς κι αυτά όλα ο ποιητής τα δίνει σύντομα, άπλά και τόσο πειστικά, που ο άναγνώστης παρασύρεται άπ' το στίχο και σχεδόν πιστεύει πως δεν μπορούσε να όνειρε τίποτε άλλο ο Ζωγράφος παρά αυτό που ο Χρυσάνθης ένωσε κι έδωσε με την ποιητική του έρμηνεία. Άν αϊτό είναι αλήθεια ή όχι, δεν το ξέρουμε και δεν θα πό μάθουμε ποτέ. Ούτε άλλωστε έχει και τόσο σημασία.

Ένα έργο τέχνης είτε είναι έργο του λόγου, είτε των ήχων, είτε των χρωμάτων, δεν μπορεί κατ' ανάγκη να προκαλεί τα ίδια συναισθήματα ούτε να δημιουργεί τις ίδιες σκέψεις στον καθένα που τ' χαίρεται. Ούτε κι ο καθένας έχει την ικανότητα να εκφράσει αυτό που ένιωσε βλέποντας, ακούοντας ή διαβάζοντας ένα έργο τέχνης. Αυτό ως ένα βαθμό αναλαμβάνουν να το κάνουν οι κριτικοί, που και πάλι δεν αντιπροσωπεύουν τον μη ειδικό, τον μέσο άνθρωπο που πλησιάζει το έργο τέχνης χωρίς το ανατομικό νυστέρι και τον ορθολογισμό του κριτικού που «τρίχες μετράει, ζυγίζει τρίχες» ('Ερμαφρόδιτος Κριτικός, ύψασμ. Άρ. 1). Γι' αυτό και τα «άντιποιήματα» του Κύπρου Χρυσάνθη είναι τόσο καλοδεχτά για την έρμηνεία των δέκα ύψασματογραφιών. Γιατί δεν ανατέμνουν, δεν ζητούν να βρουν αδυναμίες ή προτερήματα στους πίνακες, δεν έρχονται να αναλύσουν και να αναζητήσουν κίνητρα, σχολές και επιδράσεις στον καλλιτέχνη, έρχονται μόνο σαν ένα ξεχειλίσιμα καρδιάς κι αγάπης γι' αυτό το έργο, τον άνθρωπο, τον κόσμο.

Έχοντας διαβάσει κανείς τα «άντιποιήματα» δεν μπορεί πιά να δει αλλιώς τον πίνακα. 'Η «Γυναίκα» (ύψασμ. άρ. 2) θά 'ναι για πάντα εκείνη που «δείχνει τις στρογγύλες φλόγες / να κερδίσει την ανάγκη της ζωής». Τό «Παιδί» (ύψασμ. άρ. 3) θά 'ναι, όπως τό 'δε ο ποιητής, «η αναζήτηση της παιδικής φύσης μες στη γυμνότητα», θά 'ναι «η έκτίναξη της ψυχής στο γρήγορο όνειρο». Και «τό περιστέρι» που στρέφει τό κεφάλι κοιτάζοντας τα πόδια του (ύψασμ. άρ. 5) μάς δημιουργεί την άπορία του ποιητή μήπως «νύσταζε μέσ στις άσημαντες πορείες ειρήνης άλλων στόχων / και μάς θαρήθηκε».

Μιά εύλογη άπορία που μπορεί να δημιουργηθεί είναι αν είναι πραγματική ποίηση οι στίχοι που δεν μπορούν να σταθούν μόνοι τους χωρίς τον πίνακα που ερμηνεύουν. Όμως αυτό δεν συμβαίνει με τους στίχους του Κύπρου Χρυσάνθη. Βέβαια, όπως έχουμε μπροστά μας τό βιβλίο, με τον πίνακα και πλιά τους στίχους, βλέπουμε τις δυό μορφές τέχνης να αλληλοσυμπληρώνονται. Μά εδώ ακριβώς έγκειται και η τέχνη του ποιητή. Οι στίχοι του ξεκινούν σαν μία έρμηνεία, μία πρόεκταση της σκέψης του ζωγράφου κι όμως σχεδόν όλα τα ποιήματα παίρνουν αυτότελεια, γίνονται μία άλλη, ολοκληρωμένη μορφή τέχνης. Άνεξάρτητα από την άφετηρία τους, που μπορούν να προκαλέσουν την αισθητική συγκίνηση ακόμα κι αν διαβαστούν χωρίς να κοιτάζουμε την ύψασματογραφία.

Δίνουμε γιά παράδειγμα τό ποίημα «Σταύρωση» (ύψ. άρ. 9). 'Ο ζωγράφος απεικονίζει στο λιτό του πίνακα τό μαρτύριο του Έσταυρωμένου και τον θρήνο της Μήνας και των άλλων γυναικών στα πόδια του Σταυρού. 'Ο ποιητής «κεντά» πάνω στον πίνακα τις δι-

κές του σκέψεις, μαστιγώνει την ύποκρισία μας και λυπάται γιά τη χαμένη μας πίστη, δίνοντας ένα ολοκληρωμένο, αυτότελές ποίημα.

ΣΤΑΥΡΩΣΗ

Οι σταυρωμένοι δε μπορούν να νοιώσουν τό ρυθμό μας. / Πάντα σκοτώνουμε τα προβαδίσματα. / Κλαίμε στις ρίζες της θυσίας με ό,τι πιό ώραίο κι αγαπητό— / με τη στοργή της μάνας σύμβολο θυσίας— / μά τουτό δεν ξεγράφει τα καρφιά στο σώμα της ψυχής.

Τό σταυρωμένο κλαίμε ή τις μοιρολογίστρες; / Ποιός χρυσόχορς θα έπαργυρώσει τ' άντλημένα δάκρυα; / Γιατί κινηματογραφούμε τις θυσίες και μάλιστα έγχρωμα;

Σκέψη λιτή, πίστη λιτή των άλλων ήμερών μας / πόσο στο ράφι σ'ας φυλάξαμε με τ' άλλα μας παιγνίδια!

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Θεόδ. Μαρσέλλου: Ουτοπία, Λάρινα, 1981.

Παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον ή νουβέλα «Ουτοπία» του Θεόδωρου Μαρσέλλου, παρόλο που θυμίζει παρόμοιες προσπάθειες άλλων, αλλά σε άλλο κλίμα και σ' άλλους στόχους. Σ' αυτή τη νουβέλα ο πρωταγωνιστής μάταια προσπαθεί να γίνει, έστω και εκ παρεξηγήσεως ήρωας γιά να πηδήσει στην αντίθετη θέση, κι' όταν άργότερα του δόθηκε πραγματική εύκαιρία γιά κάποιο (νόμιμο ή μη) ήρωισμό αποτραβήχτηκε. Άφου και στο τέλος που ζήτησε όπλο γιά κάποια άμυνα, τέλος πάντων, δεν του δόθηκε ή εύκαιρία, γι'αυτό τό όπλο τό χρησιμοποίησε ή γυναίκα.

Σ' ένα σημείο της νουβέλας διαφαίνεται μία σαθρότητα του καθεστώτος, στην πράξη και στα λόγια, αλλά τουτό δεν κρατά τό βάρος του έργου. Είναι άλλως ένα κάποιο βοηθητικό στοιχείο γιά την εξέλιξη της υπόθεσης, ώστε να φανούν φυσικά τα τελικά γεγονότα.

Ό συγγραφέας δεν επιμένει σε διασαφήσεις και εξηγήσεις πράξεων που συναντώνται στο έργο και συχνά σαν να μένουν ξεκρέμαστες. Τόν ενδιαφέρει κατά πρώτο λόγο ή ψυχολογία του ήρωά του, του μηχανοτεχνίτη. Γιά τον ίδιο λόγο, την ψυχολογική έκθεση του πρωταγωνιστή, χρησιμοποιείται και ό «φίλος», που μάλλον σκιά ή, αν θέλετε ένας άλλος έαυτός. 'Η έλλειψη όνομάτων διευκολύνει κάποιο μυστήριο, αλλά και επέκτασεις και γενικεύσεις.

Τό μόνο που μένει άσαφές και ψυχολογικά άνερμηνευτο είναι ή αυτοκτονία του ήρωα, που τη βλέπεις σαν μία βιασμένη λύση, στην όποια δεν θάπρεπε να οδηγούν τα πράγματα. Όμως δικαίωμα είναι του συγγραφέα να θέλει αυτό ή εκείνο τό τέλος του έργου του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ Ο Α. ΡΟΥΣΟΥΝΙΔΗΣ

Στή «Λαογραφική Κύπρο» 1982 (άρ. 32), σελίδα 43 με τίτλο «'Αποδελτίωση Λαογραφικών Κειμένων του Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» (1960—1980)», έγγραφα πώς ο Α. Ρουσούνιδης που δημοσίευσε βιβλιογραφία στο «Cyprus To-day» με τίτλο «Basic Bibliography of Cyprus Folklore» δέν ανέγραψε και τὸ περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» και πώς περίμενα τρία χρόνια νά κάμει ἐπανόρθωση τῆς παράλειψης. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς ἡ ἐπανόρθωση στοῦ Cyprus To-day δέν ἔγινε και ἴσως γι' αὐτό νά μὴν εὐθύνεται ὁ ἴδιος. Ὅμως μ' εὐχαρίστησέ μου πληροφορήθηκα, μετὰ τῆ δημοσίευση τῆς ἀποδελτίωσής μου, πώς δημοσίευσε αὐτὸς ἕνα πῶς συμπληρωμένο κείμενό του στοῦ περιοδικό «Μόρφωσις» τὸ 1979 (άρ. 408—409 καὶ 410—411). Ἐκφράζω πλήρη ἱκανοποίηση. Πάντως τὸ συμβάν αὐτὸ ἔδωσε εὐκαιρία νά εἰπωθοῦν μερικὰ πράγματα και νά εὐκολύνουν μερικοὺς γιὰ κάποιες σκέψεις.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

«ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΠΟΜΠΕΣ»

Τοῦ Σύλθιου Μιράντη

Μὲ πολλή χαρὰ διάβασα στοῦ τελευταῖο τεῦχος τῆς ἀγαπητῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» τοὺς στίχους ἐνὸς ἐκλεκτοῦ ποιητῆ τοῦ Γιώργου Φάνου. Μὲ τὸ Γιώργο Φάνο μᾶς συνδέει παλιὰ φιλία. Πρωτογνωριστήκαμε στὴν Ἀθήνα, στοῦ γραφεῖο τῆς «Πνευματικῆς Ζῆσης» τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ ποὺ ἔξεδιδε τότε ὁ γνωστός κύπριος λογοτέχνης, ὁ Μελεῆς Νικολαΐδης. Γίναμε τότε μέλη τῆς «Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς» ποὺ στεγαζότανε σ' ἕνα μικρὸ καφενεδάκι στὰ Ἐξάρχεια.

Ἐνα βράδυ ὁ Γιώργος Φάνος χάρισε σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς συντροφιάς ἕνα μικρὸ βιβλιαράκι. Ἦτανε τὸ πρῶτο του λογοτεχνικό φτερούγισμα. «ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΠΟΜΠΕΣ» Σύλθιου Μιράντη (φιλολογικὸ ποῦ ψευδώνυμο). Τὸ διαβάζω και σήμερα ἀκόμη και καμιά φορὰ κλαίω μαζί με τὸν συγγραφέα του γιὰ τὰ χρόνια ποὺ ἔφυγαν ἀγνοα και χαμένα.

Ὁ Γιώργος Φάνος θὰ εἶχε προσφέρει πολλὰ στὴν λογοτεχνική μας παραγωγή. Δυστυχῶς τὸν ἔκανε ὀδύτελα δικό της ἡ ἱατρική. Δέν ἀκολούθησε τὰ βήματα πολλῶν ἄλλων συναδέλφων του Κυπρίων και Ἑλλαδῶν.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΧΑΤΖΗΜΑΡΚΟΣ

ΤΟ ΒΑΡΙΔΑΚΙ

Ἀγαπητὲ μου κ. Χρυσάνθη,

Ἐσαναδιαβάζοντας τὸ δοκίμιο: «Ἐισανωνῆ στὴν Κυπριακή Λογοτεχνία» τοῦ κ. Παναγιώ-

τούνη, στὶς σελ. 56—57 ὅπου ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται και στοῦ ἔργου μου, πρόσεξα ὅτι στοῦν τελευταῖο στίχο τοῦ πρώτου ποιήματος ποὺ παρατίθεται, ὑπάρχει κάποιος σοβαρὸ λάθος ποὺ ἀλλοιώνει τελείως τὴν ἔννοια τοῦ στίχου και ὀλόκληρου τοῦ ποιήματος. Συγκεκριμένα ἡ λέξη: βραδάκι νά διορθωθεῖ σὲ: βαριδάκι, ἀποκαθιστώντας ἔτσι τὸ νόημα τοῦ ποιήματος, ποὺ καταλήγει στοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους ὡς ἑξῆς:

«.....
Πολὺ πρωτότυπο νῆμα τῆς στάθμης
ἡ ἀσημένια ἀχτίδα τοῦ φεγγαριοῦ
και τὸ βαριδάκι τῆς ὄνειροπόλας καρδιάς μου».

Εὐχαριστῶ,
ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΜΑΣ

Ἡ «Ἀνθολογία Λογοτεχνικῆς Κριτικῆς» (μέρος Β), ποὺ κυκλοφορεῖ ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Λάρνακας, ἔργασία τοῦ Στέφανου Ζυμπουλάκη, ἀποτελεῖ μιὰ πολὺ καλὴ προσπάθεια κατατοπισμοῦ τῶν συγγραφέων και τῶν φίλων τοῦ βιβλίου γενικά. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα πληροφορορεῖ ποὺ γραφτήκανε κρίσεις γιὰ τὸ ἄλφα ἢ θῆτα βιβλίο. Ὑστερα δίνει τὸ οὐσιαστικό, κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ ἀνθολόγου, στοιχεῖο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ βιβλίο και τὸ ὅποιο ἔσχωρῶζει ἀπὸ τίς παραγράφους τῆς κριτικῆς.

—Εἶδα τὴ δευτέρη ἐκδόση (Λευκωσία 1981) τοῦ ἀριστα τυπωμένου και δεμένου βιβλίου τοῦ Νεόφυτου Ι. Ρούσου «Μέθοδος φλογέρας και μαντολινοῦ». Πολὺ μὲ ἐντυπωσίασε ἡ ὄλη παρουσίαση τῶν μουσικῶν κομματιῶν, ἡ ποιικιλία ἀπὸ λαϊκὲς μελωδίες ἄλλων λαῶν, κυρίως ὅμως ἡ χρησιμοποίηση τῶν λαϊκῶν μας μελωδιῶν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δίνεται ἡ δικαίη σημασία στοῦ δικό μας μουσικὸ λαϊκὸ πλῆθος.

—Ἡ μετάφραση τῆς «Λυσιστράτης» στὴν κυπριακὴ διάλεκτο και ἡ διασκευὴ της ἀπὸ τὸν Κώστα Μόντη, ποὺ μᾶς παρουσίασε ὁ ΘΟΚ, θέτει τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας (και ὄχι τῆς διασκευῆς, ποὺ κάνουν ὄλοι, και οἱ ἑλλαδικοί). Ἀσφαλῶς, ὅταν μπορεῖ ἕνας κ' ἔχει τὸ ταλέντο και τὴν αἴσθηση τῆς διαλέκτου δικαιούται νά τὴ χρησιμοποιήσει. Ἐξᾶλλου τοῦτο μπορεῖ νά ἔλκυσει εὐρύτερο κοινὸ και νᾶχει ἔτσι μεγαλύτερο ἀντικτυπο κοινωνικό. Γιατὶ ὄχι και αἰσθητικό; Μῆπως ὑστεροῦν ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ἔποψη τὰ «Τζυπριώτικα Τρασοῦδκια» τοῦ Δημ. Λιπέρη; Ἄλλὰ ἡ χρησιμοποίηση τῆς διαλέκτου (ὄχι στὴν περίπτωση Κώστα Μόντη) γιὰ ἄλλους στόχους και σὲ θάρος τῆς αἰσθητικῆς δέν μᾶς βρίσκει σύμφωνους. Ρίχνουμε τὴν πνευματικὴ στάθμη τοῦ πανελληνίου ἑαυτοῦ μας γιὰ νά ὑποστηρίξουμε λανθασμένους πολιτικά κ' ἔθνικά κινήσεις, με τοῦτα τὰ καυώματα, γιὰ νά μὴν ποῦμε βαρύτερους χαρακτηρι-

σμούς.

— Σωστό από κάθε άποψη τό ανέβασμα του «Ονήσιλου» του Πάνου Ίωαννίδη από τόν ΘΟΚ στο Φεστιβάλ Λευκωσίας. Ταίριαζε σέ φεστιβάλ κυπριακό. Όχι σάν τήν πρώτη χρονιά του φεστιβάλ αὐτοῦ στο ὅποιο ανέβαστηκε θεατρικό ἔργο του Κώστα Βάρναλη, ἔργο που δέν είχε καμιά σχέση με τήν κυπριακή ζωή και τὰ προβλήματά μας.

— Ο Νίκος Σταφυλοπάτης στο περιοδικό «Νέα Σκέψη» (Ἀθήνα, ἀρ. 224—225) ἀναφέρει στο ποίημά του «Ἡ καρδιά μου» (σελ. 398) και τό ἐξής:

Κι ὅλη τή νύχτα και τή μέρα,
τῆ σκλαβωμένη ἄνοιξη
τῆς Κύπρου συντροφεῖται,
ἐκεῖ στο περιγιάλι τῆς Ἀμμόχωστος
και στή φρυγμένη γῆ τῆς Καρπασίας.

— Ἡ προσπάθεια νά διασωθεῖ ἡ μνήμη τῶν πνευματικῶν Κυπρίων που ἐζήσαν στον αἰγυπτιακό χώρο, εἴτε εἶναι λογοτέχνες, εἴτε καλλιτέχνες ἢ γενικά πνευματικοὶ ἄνθρωποι με ὑπολογίσιμη και κοινωνική δράση, μᾶς βρίσκει σύμφωνους. Ἐπαινοῦμε τίς ἐργασίες αὐτές, που στο μέλλον θάχουν ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία. Ἡ Εὐγενίας Παλαιολόγου—Πετρώνδα και ὁ Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης με τίς σχετικές ἐκδόσεις τους και τὰ μελετήματά τους ἐξυπηρετοῦν τόν τόπο μας στήν περιοχή τῶν γραμμάτων.

ΓΕΝΙΚΑ

— Ο Χιλιάδος νεοελληνιστής Miguel Castillo Didier πρ. καθηγητής τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο του Σαντιάγο, ὁ ὅποιος βρίσκεται τώρα στο Κανάκ της Βιενζουέλας, κυκλοφόρησε σὰ ἰσπανικά μιὰ ἀνθολογία με τίτλο «Ἑλληνες Ποιητές του Εἰκοστού Αἰώνα». Σέ ἰδιαίτερο κεφάλαιο, τό κεφάλαιο Χ, μεταφράζει Κυπρίου τους ἐξής: Βασ. Μιχαηλίδη, Δημ. Λιπέρτη, Γλαῦκο Ἀλιθέρση, Τεύκρο Ἀνθία, Κύπρο Χρυσάνθη, Μ. Κράλη, Νίκο Κρανιδιώτη, Παῦλο Κριναῖο Σοφοκλῆς Λαζάρου, Παῦλο Λιασιδη, Ξάνθο Λυσιώτη, Κώστα Μαρκίδη, Γ. Μαρκίδη, Παντελῆ Μηχανικό, Γιάννη Παπαδόπουλο, Α. Περνάρη, Θεοδ. Πιερίδη και Παῦλο Βαλδασερίδη. Στόν πρόλογό του ἀφιερώνει κι ἓνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο στήν Κύπρο με τίτλο «Ποιητικοὶ ἦχοι τῆς Κύπρου, του μαρτυρικοῦ νησιοῦ». — Στήν «Εὐθύνη» (ἀρ. 119) δημοσιεύεται ἔργασία του Κυριάκου Πλησιῆ με τίτλο «Ὁ ἐρωτικός ἄνθρωπος». — Στή «Βιβλιοεμπορικῆ» (ἀρ. 28, Ἰούλιος 1981) ὁ ἄλλης Τροπαιάτης γράφει γιά τό βιβλίό του Ἰακ. Κυθρεώτη «Ἐθνογράφος Κυπριανός». — Στο ἰταλικό περιοδικό «Silagus» (ἀρ. 98) ὁ Michele Iannelli κρίνει τό βιβλίό του Κ. Χρυσάνθη «Ὅπου παιδι και φῶς». — Στή «Νέα Ἐ-

στία» (1 Δεκ. 1981) δημοσιεύεται διήγημα του Κ. Χρυσάνθη με τίτλο «Ἡ μετάγγιση και τὰ ξένα ἁμαρτήματα».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 185 — Ναυτική Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 577 — Εὐθύνη (Ἀθήνα) ἀρ. 119 — Τό σχολεῖο και τό σπίτι (Ἀθήνα) ἀρ. 237 — Οἰκογένεια και Σχολεῖο (Λευκωσία) ἀρ. 57 — Μνήμη τῶν Κατεχομένων Ἑδαφῶν (Λευκωσία) ἀρ. 1 — Ὀμπρέλα (Ἀθήνα) ἀρ. 1 — Soviet Literature (Μόσχα) ἀρ. 404 — Vue Touristique — Σπερεῶ Ἑλλάδα (Ἀθήνα) ἀρ. 145, 146 — Σύγχρονη Σκέψη (Ἀθήνα) ἀρ. 61 — Φιλολογική Στέγη (Πειραιάς) ἀρ. 28 — Νέα Σκέψη (Ἀθήνα) ἀρ. 224—225 — Ὁ Κύκλος (Λάρνακα) ἀρ. 5, 6 — Ἐνημερωτικό Δελτίο τῆς ΕΕΛ (Ἀθήνα) ἄνοιξη 1981.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Λίνας Καπετανάκη: Ἐκατό και ἓνα, Ἀθήνα, 1981.

Γιώργος και Χλόης Καρούζη: Ταξίδια στήν Κύπρο, 1, Λευκωσία, 1981.

Εὐγενία Παλαιολόγου—Πετρώνδα: Γλαῦκος Ἀλιθέρσης, Λευκωσία, 1981.

Λεόντιου Χατζηκώστα: Ψαλμοί, III, Λευκωσία, 1981.

Φοῖβος Δέλφης: Ἡ Ἐνδότερη Πύρρα, Ἀθήνα, 1981.

Μαρία Λαμπαδαρίου—Πόθος: Ὀδυσσέας Ἐλύτης ἓνα ὄραμα του κόσμου, Ἀθήνα, 1981.

Βαγγέλη Σκουβαρά: Πηλιοεπίκαιρα Ἀ', Ἀθήνα, 1981.

Κρίτ. Γ. Τορνάρη: Τό ἐκλογικό σῶμα σάν ὄργανο του κράτους, Λευκωσία, 1981.

Χρήστος Κορέλας: Καφενεῖο «Ἡ Ἐρημία», Ἀθήνα, 1981.

Πέτρος Νικολαΐδη: Πικρές μνήμες, Λευκωσία, 1981.

Παντελῆ Πρεβελάκη: Ὁ ποιητής Γιάννης Ρίτσος, Ἀθήνα, 1981.

Διαφῶρον: Δέκα Γραφές, Λεμεσός, 1981.

Τίμος Μαλάνος: Ὁ Καθάρης ἀπαραιμόρφωτος, Ἀθήνα, 1981.

Καίσαρ Ἐμμανουήλ: Μεταφράσεις, Ἀθήνα, 1981.

Ζωή Σαβίνα: Πολίχνες, Ἀθήνα, 1981.

ERRATA

Παρακαλῶ νά διορθωθοῦν τὰ ἐξής ἀπό τό τεῦχος 253—254: Σελ. 20 και 21 ἀντί Μουρουζάκης νά διαβαστεῖ Μουζουράκης.

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ
 ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ, Βραβείο «Έδσταθίου» τῶν
 «Κυπριακῶν Γραμμάτων», Λευκωσία 1957,
 β' ἔκδοση τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» (μὲ σχέδια
 Χριστόφορου Σάββα), Λευκωσία 1977

Θὰ εἶ φαίλιε, νομίζω, ὁ ἀναγνώστης ἐκεῖνος τῶν στίχων τοῦ κ. Χρυσάνθη, ποὺ θὰ σχημάτιζε τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε σκοπὸ νὰ ἀποδώσῃ μὲ ποιητικὸ τρόπο ἀνάλογες καταστάσεις μὲ ἐκεῖνες, ποὺ ὤθησαν τὸν Beethoven στὴ δημιουργία τῆς ἐνάτης συμφωνίας του. Δὲν ἦταν, πιστεῶ, αὐτὸς ὁ σκοπὸς τοῦ ποιητῆ. Δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλωστε ἕνας καλλιτέχνης νὰ ἀποδώσῃ μὲ ἄλλα μέσα συναίσθημα ἢ διώματα ἢ ἰδέες ποὺ ἐκίνησαν ἄλλον καλλιτέχνη νὰ ἐκφραστῇ σὲ διαφορετικὴ περιοχὴ τῆς Τέχνης. Εἶναι ὅμως ἀπόλυτα θεμιτὸ καὶ δυνατό νὰ ἐκφράσῃ ἕνας καλλιτέχνης μὲ τὸν δικό του προσωπικὸ τρόπο συναίσθημα ἢ σκέψεις ἢ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ γνωριμιά του μὲ ἕνα ἔργο τέχνης. Ὁ συνηθισμένος δρόμος βέβαια εἶναι ἡ κριτικὴ. Ὑπάρχουν δὲ περιπτώσεις ποὺ ἡ κριτικὴ ὑπῆρξε ἐξέλιξο ἢ καὶ πιὸ ἀξιόλογη ἀπὸ τὸ ἔργο ποὺ ἔκρινε καὶ εἶχε καὶ μεγαλύτερη ἀπήχηση. Ἀναφέρω πρόχειρα τὸν «Λαοκόοντα» τοῦ Lessing, τοὺς «Σύγχρονους ζωγράφους» τοῦ Ruskin καὶ τὸ «Preface to lyrical ballads» τοῦ Wordsworth.

Κάποτε συμβαίνει οἱ ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴ γνωριμιά ἑνὸς ἔργου τέχνης νὰ ὀρίζουν ἄσφατος δημιουργίας γόνιμο σὲ φύσεις καλλιτεχνικῆς καὶ τότε ἔχουμε νέο ἔργο τέχνης ποὺ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται οὔτε κριτικὴ οὔτε σχόλιο οὔτε ἀντικειμενικὴ ἐρμηνεία τοῦ πρώτου ἀλλὰ ἕνα καλλιτέχνημα (ἂν ἀξίξῃ τὸν τίτλο) ποὺ ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἀφορμὴ ἕνα ἄλλο καλλιτέχνημα. Ὁ Egmont τοῦ Beethoven ἔχει ἀπόλυτη ἀξία καλλιτεχνικὴ ποὺ δὲ μειώνεται γιατί ἡ μουσικὴ γράφτηκε μὲ δάσῃ τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Goethe. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τ' «Ὀνειρο καλακαιριάτικης νύχτας» τοῦ Mendelssohn ἢ τοὺς «Διαλογισμοὺς τῆς Μήθειας» τοῦ Samuel Barber ἢ ἀκόμα μὲ τὰ γνωστά σοννέτα τοῦ Keats «Καὶ ἄζοντας τὰ Ἐλγίνια μάρμαρα» καὶ «Διαβάζοντας γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ὀμηρο τοῦ Chapman».

Τὸ ἔργο τοῦ κ. Χρυσάνθη «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν» παρουσιάζει στοιχεῖα πρωτοτυπίας. Δὲν γνωρίζω προσωπικὰ ἄλλη ἀνάλογη προσπάθεια εἴτε σχετικὰ μὲ τὴν Ἐνάτη εἴτε μὲ ἄλλη μουσικὴ σύνθεση. Ὁ Romain Rolland ἐπιχειρεῖ μιὰ διὰ λόγου ἀπόδοση τῶν πιὸ σημαντικῶν

ἔργων τοῦ Beethoven (καὶ τῆς ἐνάτης) ἀλλὰ μὲ ἄλλους ἐντελῶς σκοπούς. Ἐρμηνεύει νότα μὲ νότα βασισμένος στὰ γεγονότα καὶ στὴν παρτιτούρα. Ὁ κ. Χρυσάνθης δίνει ποιητικὰ μὲ μιὰ πρωτότυπη σύλληψη τὰ νοήματα ἢ τίς καταστάσεις ἢ τὰ συναισθήματα ποῦ τοῦ ὑποβλήθηκαν ἀπὸ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐνάτης συμφωνίας τοῦ Beethoven.

Οἱ τέσσερις κινήσεις τῆς συμφωνίας ἀντιστοιχοῦν σὲ τέσσερις ποιητικὲς κινήσεις, ποῦ ἡ καθεμιὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα μέρη. Ἡ καθεμιὰ ποιητικὴ κίνηση ἔχει μιὰ κεντρικὴ ἰδέα ποῦ προβάλλει ὁ ποιητής. Ἡ πρώτη κίνηση ἐπιγράφεται ἀμφιβολία, ἡ δευτέρη ἔρωτας, ἡ τρίτη πίστη καὶ ἡ τέταρτη παγκόσμια χαρὰ. Ἡ τελευταία αὐτὴ κίνηση δὲν ἐπέτρεπε ἀμφιβολίες σχετικὰ μὲ τίς προθέσεις τοῦ συνθέτη, γιατί, καθὼς ὁ καθένας ξέρει, ὁ Beethoven πρωτοτυπώντας χρησιμοποίησε τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ στὴν τέταρτη αὐτὴ κίνηση καὶ στηρίχτηκε στὸν «Ἕμνο στὴ χαρὰ» τοῦ Schiller. (Τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ χρησιμοποίησαν ἀργότερα ὁ Liszt καὶ Mahler σὲ συμφωνία).

Οἱ τρεῖς ἄλλες κινήσεις πάντα προκάλεσαν διχογνωμίες, ἄνκαι ἡ δευτέρη γενικὰ χαρακτηρίστηκε σὰν ἔκφραση τοῦ ἔρωτα. Ὁ κ. Χρυσάνθης στὴν πρώτη κίνηση βλέπει ἀμφιβολία καὶ αὐτὴν ἀποδίδει ποιητικὰ.

Στίχοι γεμάτοι ἀπαισιοδοξία διαδέχονται μιὰν ἀμυδρὴν ἔκφραση ἐλπίδας. Οἱ πρῶτοι στίχοι ἀκολουθοῦν τὴν διστακτικότητά τῆς μουσικῆς ποῦ εἶναι ἀδέδαιον τί προμηνύει.

Φῶς ἀσχημάτιστο μιᾶ
στ' ἀμύγδαλα τ' ὀρίζοντα
Ἦρθρο μιᾶ γιὰ ἐσπέρας;

Τὸ πρῶτο τοῦτο μέρος διακατέχεται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία τῆς ἀρχῆς ἄνκαι ὑπερέχει τὸ σκοτεινὸ ἀπὸ τὰ χρώματα. Τὸ πνεῦμα παίρνει μιὰ θέση ξεχωριστὰ ἀρνητικὴ καὶ ὁ πόλεμος, οἱ ἥρωες καὶ οἱ νικητὲς παρουσιάζονται ντυμένοι σ' ἀπόχρωση ἐσπερινή.

Ὁ πόλεμος τὸν νικητὴ νικαίει
Τὸ παρελθὸν τὰ τρόπαια στιγματίζουν
Ἄδυναμία ἐκθέτει ἡ ἐπίδειξη
ἔπως σαπίλα τὸ σαράκι.

Τὸ δεύτερο μέρος χαρακτηρίζεται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀπαισιοδοξία τοῦ ποιητῆ. Οἱ ἐκλάμψεις ποῦ ὑπάρχουνε δὲν εἶναι παρὰ

κακκίνισμα τοῦ μάγουλου
σ' ἐτοιμοθάνατου χλωμάδα.

Γενικά:

Ὁ μόχθος τῆς ζωῆς δὲν τὸν ἀξίζει
τὸν χρυσαφὶ σκαπό.

καὶ

ὑπάρχει
σπέρμα φθορᾶς παντοῦ.

Τὸ τρίτο μέρος ἀρχίζει μὲ τὴ λέξη «ἐλπίδα». Ὑπάρχει ἴσως ἡ ἐφεση πὸ πολὺ γιὰ ἐλπίδα παρὰ ἢ ἴδια ἢ ἐλπίδα. Αὐτὴ ἔχει στηρίγματα τὰ μάγουλα ἐνὸς παιδιοῦ, τὴν φυλὴ ποὺ εἶναι χῶμα καὶ πνεῦμα (τὸ ζητούμενο μέτρο) καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν Τέχνη, ποὺ ἐρευνᾷ τ' ἀστέρια καὶ λυτρώνει τὴ στειρή. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ μόνη ἔννοια ποὺ συνδέεται μὲ τόσο βαρυσήμαντη λέξη ὡς τὴ Λύτρωση. Ἀλλὰ στὸ τέταρτο μέρος, ἀφοῦ ξανά διερωτηθῆ ὡς τὸν Ἄμιλετ ὁ ποιητῆς, δίνει τὸ ὀριστικὸ χρῶμα στὴν πρώτη κίνηση. Ὁ θάνατος εἶναι βαρὺς ὡς ἥρωας καὶ γύψας πελώριος διαγράφει τὴν νεκρωμένη αἰσθησὴ τοῦ ἥρωα. Ἡ φύση δὲν ἔχει ἔλεος.

Ἡ δευτέρη κίνηση — τὸ περίφημο σκέρτσσο σ' ἀσυνήθιστη θέση — ἐπιγράφεται Ἐρωτας. Ἐπικρατεῖ ὁ αἰσθησιακὸς ἔρωτας καὶ οἱ συγκινήσεις ποὺ προσφέρει ἔχουν τὸ ἔνστικτο αἰτία. Δὲν φαίνεται ἀνάξιο λόγου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρωτικῆς πράξης.

Ἡ σκέψη τὸ βαρὶδι τοῦ κατάδικου
χάνει καὶ παίρνει τὰ φτερά
καὶ ἀπὸ κορμὶ παίρνει κορμὶ
καὶ γίνεται χαρὰ καὶ πνεῦμα.

Αὐτὴ ἡ σκέψη δὲ γίνεται ποτὲ πίστη καὶ ὁ ποιητῆς βασανίζεται ἀνάμεσα στὸ ἐρωτικὸ πάθος καὶ στὴ «λατρευτὴ φρόνηση». Ποθεῖ νὰ συζεύξῃ αὐτὰ τὰ δυὸ καὶ τὸ ἰδεατὸ μέτρο τῆς πρώτης κίνησης τὸ κυνηγᾷ καὶ ἐδῶ. Καὶ ἂν ἀποτινάξῃ τὸ ζυγὸ τῆς φρόνησης ἔχει τὴ ματιὰ καρφωμένη στὰ οὐράνια καὶ βλέπει ἀπὸ χαμηλὰ

...τ' ἀστέρι
ποὺ πέτρωσε ψηλά
καὶ μάταια τὸ πετροβολᾷ ἢ ματιὰ

Ἐπιζητεῖ νὰ δικαιοῦσῃ τὸ ἔνστικτο. Διαλογίζεται πῶς
τ' ἄγαλμα ἀρχίζει ἀπ' τὸν πηλὸ

καὶ κρατιέται ἀπελπισμένα ἀπὸ τὴ χαρὰ

...τῆς πρόθεσης
ποὺ τὸν σκοπὸ δὲν ἔχει
καὶ εἶναι σκοπὸς τῆς γῆς.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἐσπέρα χρωματίζει τὸ τέλος τῆς δεύτερης κίνησης. Ὁ ποιητὴς ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴ μάταια ζήτηση τῆς λύτρωσης στὸ ἐρωτικὸ ἔνστιχτο ἀναρωτιέται μὲ σκεπτικισμό:

Κρατᾶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὸ ἐνστικτο.
Δὲν εἶναι μιὰ στιγμή ἡ ζωὴ.
Κι ἂν ἡ χαρὰ μὲς τῆ στιγμή διάρκεια
ποῦ εἶναι ἡ χαρὰ, Ἔρωτα;

Τὸ ἐξαίσιο *andante* τῆς θῆς μὲ τὴ γαλήνια ὁμορφιά του ἀπηχεῖ στὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ σὰν ἔκφραση πίστεως. Μιᾶς πίστεως ποῦ προκαλεῖ κόσμογονία.

Τώρα τὰ βῆπλα εἶναι ἄχρηστα γιατί δὲν ὑπάρχει «σάρκα γιὰ σημάδια» καὶ τὰ κλουδιά εἶν' ἄσκοπα. Ὁ κόσμος ἔχασε τὴν ὕλική ὑπόστασή του.

Ἀπόμεινε ἡ ψυχὴ μ' ἓνα φουστάνι
κρίνους ἀρχάγγελους τῆς ἐνανθρώπισης
σ' ἑνὸς ἐνάρετου Θεοῦ τὸν ἦχο

Μιὰ ὥραία εἰκόνα ἀποδίδει τὸ θαυμασμὸ τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν ὑπερκόσμια ὁμορφιά τῆς τρίτης κίνησης τῆς συμφωνίας.

Κατέβηκε ὁ Θεὸς στὸν ἦχο
σὰν τὸ φῶς στὸν Ἀθηναῖο τὸν ὄρθρο.

Τὰ πάντα μπορεῖ νὰ μεταβάλη ἡ Πίστη. Τὰ πάντα μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ. Ἡ ἔλλειψη τῆς προκαλεῖ δέος κι ἀπειλεῖ νὰ ἐκθεμελιώσῃ τὸ σύστημα τῶν οὐρανῶν. Ὅμως ἡ ἐλπίδα ὅτι ἡ καρδιά θ' ἀποβῆ ἡ μήτρα ποῦ θὰ δεχτῆ τὸ σπόρο ποῦ φέρει τὸ μήνυμα τ' ἄπνοου κορμισοῦ ποῦ εἶν' ὅλο πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διώχνει κάθε ἀμφιβολία φόβου. Ἡ πίστη μπορεῖ νὰ φτάσῃ στὸ ἰδεατὸ τέρμα, στὸ ποθητὸ μέτρο ποῦ ἴσως μάταια ζητεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ Φυλὴ νὰ πραγματοποιήσῃ.

Τὸ σῶμα πιά μετέχει τῆς Ἰδέας.

Ἡ ἔνωση τ' ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεῖο — ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος — μεταμορφώνει τὴ Δημιουργία. Οἱ ἦχοι γίνονται ποιητικὲς εἰκόνας κι ἡ πίστη τοῦ Beethoven πίστη τοῦ ποιητῆ, ποῦ δέχεται ἐνεργητικὰ κι ὄχι παθητικὰ τίς ἐπιδράσεις μιᾶς μεγαλοφυΐας. Διακρίνει ὁ ποιητὴς στοὺς ἐξαίσιους ἦχους τοῦ *andante* τὰ προμηνύματα τῆς λάμψης τ' οὐρανοῦ καὶ βλέπει τὴ ζωὴ νὰ γεμίζει νόημα σὰν ποῦ ἡ καρδιά γεμίζει ἀπὸ τὸ βρέφος. Πλαταίνει ἡ στενὴ ἀνθρωπίνη καθημερινὴ θέα καὶ τὰ τεῖχη καταρρίπτονται. Ὁ ἄνθρωπος δὲ δύναται γὰναι πιά ὁ ἴδιος. Μετρᾷ τώρα τὸ σπόρο τῆς ψυχῆς ἀντὶ τὸν πλοῦτο, γιατί νοιώθει πῶς ἡ λάμψη εἶναι ἐφήμερο κέρδος.

Μιὰ στάλα τῆς ψυχῆς ἀξίζει
τὸ βᾶρος τ' ὠκεανοῦ.

Ἐπικολουθεῖ σύντομος ὕμνος στὴν Πίστη, στὴ λυτρωτικὴ θυσία τῆς ζωῆς, στὴν ἰδέα ποὺ ἐποπτεύει.

Τὸ δάρδαρο σκοπὸ τῆς πράξης.

Ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ὅσο κι ἂν γνωρίζῃ πῶς ἡ γνώση κι ἡ ἀσκηση πλουτίζουν κι ἡ ἐλπίδα ὑπόσχεται πολλά, ἀναζητεῖ συνεχῶς τὴ χαρά. Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀνάλαφρα δασημένο, μοτίβο τῆς τρίτης κίνησης ποὺ θὰ ὑψωθῇ κατακόρυφα, κυριαρχικῶς, στὴν τελευταία κίνηση, τὴν Παγκόσμια Χαρά.

Ἡ τελευταία φράση τῆς τρίτης κίνησης,

«Μὰ τὴ χαρὰ μας Κύριε ἀναζητοῦμε»

εἰσάγεται ἀντιθετικά. ἴσως νὰ βρῆκε θέση τὸ ἀντίστοιχο τῆς μουσικῆς στοὺς στίχους. Ὁ Beethoven προστῶ δώσει τὸ λόγο στὴν ἀνθρώπινη φωνὴ εἰσάγει κατὰ σειράν τὰ κύρια θέματα τῶν τριῶν πρώτων κινήσεων καὶ τ' ἀπορρίπτει σαφῶς μὲ τὸ recitativo ποὺ στηρίζεται σὲ δικά του λόγια κι ὄχι σὲ στίχους τοῦ Schiller. «Ὡ φίλοι, ἄς μὴ συνεχίσουν πιά αὐτοὶ οἱ ἦχοι, ἄς ποῦμε ἓνα τραγοῦδι συμπάθειας καὶ χαρᾶς ὃ εὐδαιμονία, ἄς σὲ ὑμνήσωμεν».

Οἱ ζήτησεις τῆς ἀλήθειας στίς προηγούμενες κινήσεις συντίθενται κυκλικὰ στὴ Διανουσιακὴ αὐτὴ ἔξαρση. (Στὰ σημειώματά του ὁ Beethoven μιλά γιὰ «ἓνα φεστιβάλ στὸν Βάλχο»). Ὁ εὐαίσθητος ποιητὴς τῆς «Συμφωνίας στὸν ἄερα» ἐγκαταλείπει τὸν συγκαταλημένο λιτὸ τόνο ποὺ χαρακτηρίζει τὰ προηγούμενα μέρη τοῦ ποιήματος καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ τόνο καὶ τὴ Δύναμη τῆς μουσικῆς.

Τὴ χαρὰ ἄς ὑψώσουμε ἀπ' τὰ πάθη
παισιμένη ἀπὸ καρδιὰ κι ἀπὸ αἷμα.

Ἡ χαρὰ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκλειστικὸ θέμα τῆς τέταρτης κίνησης. Λέγεται ὅτι τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Schiller ἦταν ἀρχικὰ ὕμνος στὴν Ἐλευθερία (an die Freude). Ὑποστηρίζεται ὅτι κι ὁ Beethoven γινώριζε τὴ μετατροπὴ καὶ ὕμνοῦσε κατὰ τρόπον διαφανῆ κι αὐτὸς τὴν Ἐλευθερία. Ὅμως, ὄχι μονάχα ὁ ἀνεξάρτητος χαρακτήρας τοῦ Beethoven, ἀλλὰ κι ἡ ἴδια ἡ μουσικὴ ὁμιλοῦν γιὰ τ' ἀντίθετο. Ἡ χαρὰ εἶναι τὸ τέρμα τῆς ζήτησης κι αὐτὴ ὕμνει κι ὁ ποιητὴς τώρα.

Θεμέλιο αὐτῆς τῆς χαρᾶς εἶναι ἡ Ἀγάπη, ἡ Ἀγάπη ποὺ φέρει τὴν Ἀδελφосύνη, τὴν κατανόηση, τὴν ἐπιθυμητὴ ἡρεμία. Ὁ κόσμος παίρνει καινούρια μορφή. Ὁ νοῦς καθαρίζει ἀπὸ τὸ μόλυσμα ἄνομων διδλίων, τὸ μῦθος θὰ περιορισθῇ στὴ λέξη καὶ θὰ μείνῃ νεκρὴ πιά ἔννοια, ὁ τρόμος θ' ἀπομείνῃ κακὴ ἀνάμνηση κι ἡ Φιλία θάναϊ ἡ φυσικὴ ἀνθρώπινη σχέση.

Ἡ χαρὰ λαμβάνει ἓνα ἀπόλυτα πνευματικὸ περιεχόμενο καὶ γίνεται ὁ θεμέλιος λίθος μιᾶς νέας χαρούμενης φιλικῆς οἰκουμένης.

“Όλα δίνονται με ωραίες ποιητικές εικόνες που θα έκτιμήση ο αναγνώστης του δόκαια θραυευμένου ποιητικού αὐτοῦ κειμένου.

Ὁ ποιητὴς με ἀφορμὴ ἓνα αἰώνιο καλλιτεχνικὸ μνημεῖο θέλησε νὰ δώσῃ μιὰ σύνθεση ποιητικὴ, πού δικαίωσε τὶς προθέσεις του. Ὁ κ. Χρυσάνθης ἔδωσε στὴν τόσο ἰσχυρὴ λογοτεχνία μας ἓνα σπάνιο κείμενο, πού προδίδει συγκεκριμένο στόχο καὶ κατοχὴ τῶν μέσων. Σ’ ὅλη τὴν ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση εἶναι φανερὴ μιὰ κατευθυντήριος — ἄρα ἐνωτικὴ — γραμμὴ, ἡ ζήτησις τοῦ Νοήματος τῆς ζωῆς καὶ τῆς δικαίωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἀμφισβόλια καὶ τὸ βασικὸ σκεπτικισμὸς ὁ ποιητὴς ἀδράχνεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα ζητώντας τὸ χημικὸ ἀπόλυτο, ἀναπαύεται πρόσκαιρα στὴν Πίστη καὶ θυθίζεται πανευδαίμων τελικὰ στὴ Χαρὰ τῆ θεμελιωμένη στὴν Ἀγάπη.

Δὲν μειώνεται ἡ ἀξία τοῦ κειμένου γιατί γράφτηκε με ἀφορμὴ ἓνα ἔργο τέχνης. Ἡ προσπάθεια δείχνει τὸ θάρρος τοῦ ποιητῆ ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφεση του γιὰ τὶς φιλόδοξες συνθέσεις. Στὴν τέχνη δὲν ἔχουν σημασία οἱ ἀφορμὲς ἢ καὶ τὰ μέσα, ἀλλὰ τ’ ἀποτελέσματα. Πιστεύω πὺς τὸ κείμενο τοῦ κ. Χρυσάνθη θὰ μείνῃ στὴ Λογοτεχνία μας ὄχι μόνο σὰν μιὰ ἀξιόλογη προσπάθεια προσωπικῆς ποιητικῆς ἐρμηνείας ἑνὸς μουσικοῦ μνημείου ἀλλὰ καὶ σὰν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ Μουσικὴ ποιητικὴ δημιουργία με ἀπόλυτη ἀξία.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

«Πνευματικὴ Κύπρος», Χρονιὰ Δ’, ἀρ. 45, 1964, σελ. 228

**

“Ὅταν ὁ φίλος κ. Χρυσάνθης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ δώσει δυὸ ἀντίτυπα τῶν πιδὸ πάνω ἔργων του, με εἶχε ταυτόχρονα παρακαλέσει νὰ τοῦ πῶ τὶς ἰδέες μου γι’ αὐτά, μόλις θὰ εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ τοὺς ρίξω μιὰ ματιά. Ὑποσχέθηκα πὺς θὰ τοῦ ἔλεγα ὁπωσδήποτε τὶς ἰδέες μου αὐτές, καὶ μάλιστα με κάθε δυνατὴ εἰλικρίνεια. Κι’ ὅταν τὸ ἔκαμα, καὶ καθὼς ἀνταλλάξαμε ἀπόψεις συνομιλώντας, μείναμε σύμφωνοι πὺς δὲ θάταν ἀσχημὴ ἰδέα ἀν’ ἔβαζα τὶς προσωπικὲς μου ἀπόψεις στὸ χαρτί, ἀντὶ ἀπλῶς νὰ τὶς λέω. Τὸ κάνω μ’ ὄση μπόρεσα λιγότερη προχειρότητα. Ἴσως εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμίσω τὸ γεγονὸς πὺς ἐκφράζω ἀπλῶς σκέψεις κι’ ὅτι δὲν θὰ ἐνδιαφερόμιον καὶ τόσο γιὰ μιὰ κριτικὴ.

Ἀρχίζοντας με τὴ «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς Ἐνάτης τοῦ Μπετόθεν», θάπρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ ὑπογραμμίσω κανεὶς τὴ φράση «στὸν ἀέρα», πράγμα στὸ ὁποῖο μοῦ εἶχε ἐπισύρει τὴν προσοχὴ καὶ ὁ συγγραφέας. Δὲν εἶναι, τὸ ἐκτεταμένο αὐτὸ ποίημα σὲ τέσσερα μέρη, μιὰ ἀπόδοσις τῆς «Χορωδιακῆς Συμφωνίας» τοῦ Μπετόθεν σὲ στίχους, οὔτε μιὰ ἐρμηνεία τῆς, οὔτε καὶ μιὰ προσπάθεια τοῦ ποιητῆ ν’ ἀκολουθήσῃ πιστὰ τὸ νῆμα τῆς. Εἶναι, νὰ ποῦμε, ἀνεξάρτητοι ποιητικοὶ στοχασμοὶ στὸ περιθώριο τοῦ μνημειακοῦ μπετοδενικοῦ

έργου, πού ή παρορμητική, γενεσιουργός αίτία τους ήταν άσφαλώς αυτό τὸ τελευταίο.

Υπάρχει, βέβαια, άρκετή άναλογία με τὸ νόημα τοῦ Μπετόθεν σὲ σημεῖα μεμονωμένα, καὶ πολλές φορές συμβαίνει τὰ σημεῖα αὐτὰ νὰ εἶναι άνώτερες ἐκλάμψεις τοῦ ποιήματος. Ὅταν, γιὰ παράδειγμα διαβάζουμε στὸ πρῶτο μέρος,

«Ἐέρω ἔ' ἀκόντιο πῶς κρέμεται στὸν τοῖχο:
τὸ ἦθος ἔκφρ ζει τοῦ πολέμου.
Ἰσάξια ἔκφρ ζει τὸ κυνήγι.
Τώρα θύπακούει στὸν καιρὸ τῆς ὑγρασίας
σάν κουρασμένος τρομακράτης.
Ὁ πόλεμος τὸ νικητὴ νικάει.
Τὸ παρελθὸν τὰ τρόπαια στιγματίζουν.
Ἄδυναμία ἐκθέτει ἢ ἐπίδειξη
ὅπως σαπίλα τὸ σαράκι». (σελ. 5)

ἀναγνωρίζουμε μιὰ φανερὴ άναλογία με τὴν ἐνδόμυχη ἔλλειψη ἱκανοποιήσεως με κάθε παληὰ προσπάθεια, πού ἔκφράζει ὁ Μπετόθεν στὴν πρώτη του κίνηση, προσπάθεια πού ἀνήκει σ' ἓνα καιρὸ ἰσπαταλημένης ἐνεργητικότητας, συγκρούσεων, ἀντιφάσεων, πού — στὴν ἐνάτη — μοιραία ὀδηγεῖ τὸ συνθετὴ, μέσ' ἀπὸ τὰ ἐνδιάμεσα στάδια (κινήσεις 2 καὶ 3) στὸ ἀπέραντο ἀνοιγμα τῆς καρδιάς τοῦ φινάλε, καὶ στὸν «Ἕγνο τῆς Χαράς». Νομίζω, αὐτὴ ἢ «αἰσθησι τῆς ὑγιούς ἐλλείψεως ἱκανοποιήσεως με τὸ κάθε τι» (γιὰ νὰ χρησιμοποίησω τὴν ἔκφραση ἑνὸς πραγματικοῦ Σοφοῦ), πού εἶναι πάντα ἢ αἰτία πού ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ λυτρωτικὲς ἐπιτεύξεις καὶ ἀποκαλύψεις, γίνεται ἄρκετὰ ἰσχυρὴ στὸ πρῶτο μέρος τοῦ ποιήματος (σελ. 5—7).

Στὸ δεῦτερο μέρος σημειώνεται μιὰ ἀπομάκρυνση ὀρυκτικὴ ἀπὸ τὸ μπετοβενικὸ «Σκέρτσο» τοῦ ἀνώτερου χιουμορ τοῦ χιουμορ τοῦ ἀνθρώπου πού νοιώθει σίγουρος πιά γι' αὐτὸ πού ζητᾶ ὁ ἴδιος, καὶ ξέρεῖ πὲς βρῆσκειται (αὐτὸ πού ζητᾶει) πάνω ἀπ' τὰ «πράγματα», γι' αὐτὸ δὲ φοβάται νὰ παίξει μ' αὐτὰ — με καλὴ προαίρεση! Ὁ ποιητὴς προτιμᾷ νὰ μιλήσει ἐδῶ γιὰ τὸν ἔρωτα: Νομίζω πὼς τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἐνυπάρχει κι' ὅλας μέσα στὸν ἀγῶνα καὶ στὶς πραστριβὲς τῆς μπετοβενικῆς πρώτης κινήσεως. Ἄλλά, δὲν ξεχνῶ βέβαια τὸν τίτλο τοῦ ποιήματος, πού καθὼς κι' ὅλας τῶχουμε ὑπαινιχθεῖ, δίνει στὴν πραγματικὴτητα μεγάλῃ ποιητικὴ ἄδεια ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ πρῶτότυπο». Ἐπειτα, εἶναι τὸ ὅτι ὁ ξεχωριστὸς αὐτὸς σταθμὸς πάνω στὸν ἔρωτα, στὴν πορεία πρὸς τὸ φινάλε τοῦ ποιήματος, φαίνεται ἄρκετὰ δικαιολογημένος, ἀφοῦ τὸ δέος, οἱ ἀμφιβολίες καθὼς καὶ μιὰ κάποια ἐνατενυστικὴ στάση πού παίρνει ὁ ποιητὴς μπροστὰ στὸ μυστήριο τῆς ἀγάπης (καὶ μπροστὰ στὶς στιγματιεὲς χαρὲς τῆς), εἶναι καταστάσεις πού συναντοῦνται ὀρι-

στικώτατα πάνω στο Δρόμο που οδηγεί στην παγκόσμια αγάπη και τη χαρά.

Πάλι καλά διαλεγμένος μου φαίνεται ο τίτλος του τρίτου μέρους του ποιήματος: «Πίστη». Τέτοιο είναι και το περιεχόμενο της μπετοθενικής τρίτης κινήσεως. Εκεί θέβαινα υπάρχει παράλληλα μιὰ κατάνυξη και μιὰ ἔφεση που ἀγγίζουν μεσούρανα· και ἡ πίστη του Μπετόθεν είναι ἡ πίστη ἑνὸς ἀνθρώπου που ἔχει ξεπεράσει ὅλες του τις ἀμφισβολίες και τὰ ἐρωτηματικά, μιὰ πίστη ἀπαλλαγμένη ἀπὸ αὐτοαμφισβολίες ἀκόμα, ἀπόλυτα σίγουρη γιὰ τὸν ἑαυτό της. Μὰ τὸ ποίημα τελειώνει τουλάχιστο μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῆς χαρᾶς τῆς ἀναζήτησης, που γίνεται μὲ πίστη (σελ. 12).

Υπάρχει ἀρκετὴ ἐπιγραμματικότης σὲ ὀρισμένους στίχους τοῦ τέταρτου και τελευταίου μέρους: «Παγκόσμια Χαρά». Μᾶλλον καλὰ πετυχημένη ἔκφραση ἀληθειῶν:

«Μὲ τις ἀδελφωσες μονάχα ἀνθίζει
γῆ κι οὐρανός, Θεὸς κι' ἀνθρώποι».

.....
(σελ. 13)

«Χαρά!.....
Στοῦ δρέφους χτύπησε τὴν πλάτη
κι' ἔγινε χούφτα χρυσαφιά.

.....
«Πέστε μου, φίλοι, γιὰ καρδιά
κι' ὄρμα καλοκαίρια.

Σηκώνεις πέτρα και γελᾷ ἡ ὄχιά.
Ὁ τρόμος εἶναι μνήμη ἀρχαία.
Κι' εἶν' ἡ φιλία σὰ τὰ παχυὰ
χωράφια μας τ' αἵμαϊα.

Χαρά! μονάχο σύνορο ἡ καρδιά».

(σελ. 14)

και πρὸ παντός στὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα:

«Νὰ μένει ἀκέρια ἡ γῆϊνη μας πατρίδα,
στοῦ μῦθο τῆς φυλῆς της ν' ἀνασαινει.
Μὰ ἐντομη διαμαντένια μιὰ ἀλυσίδα
μ' ἄλλες πατρίδες νὰ τὴ δένει
ὅπως σειρὰ τὰ ἐξαίσια γεγονότα,
ὁ ἔνας τὸν ἄλλο λόγισμό,
ὀμάδες φῶτα
και φῶς μοναχικό».

(σελ. 14—15)

Στή θέση άποινωδήςποτε «τεχνικών» παρατηρήσεων αναφορικά με το στίχο, το στύλ και την ένδομυχη αξία του ποιήματος, θα ήθελα μόνο να παρεμβάλω μια παρατήρηση γενικής φύσεως, ξεκινώντας από το θέμα αυτό της «επιγραμματικότητας» που έμφανίζεται τμηματικά και των «εκλάμφσεων» του ποιήματος, που δεν είναι κάτι που το χαρακτηρίζει αποκλειστικά το ίδιο, και που μάς φέρνει αυτόματα στο νοῦ το θέμα δλόκληρης τής σύγχρονης ποιήσεως (άν όχι τής σύγχρονης τέχνης) με τή γενική άφηρημένη κατεύθυνσή της:

Κάθε φορά που διαβάζει κανείς ένα σύγχρονο ποίημα ή αντικρύζει ένα σύγχρονο ζωγραφικό πίνακα, που κινείται μέσα στα πλαίσια τής γενικής μορφής που έχει πάρει ή νέα τέχνη, βρίσκειται και μια καινούρια έπιμαρτυρία μιας μεγάλης αλήθειας: "Οτι ή τέχνη αυτή, αναγκαστικά σ' αυτό το στάδιο που περνάμε, πρέπει να είναι μια σειρά από «διαλείψεις και εκλάμφσεις», μια σειρά από άφορισμούς κι' από τμηματικές εκφράσεις τής αλήθειας, που έμφανίζονται σαν αυθαίρετες (και συχνά στερημένες σημασίας!), έπειδή για την ώρα το έσωτερικό νήμα που τις συνδέει λείπει ή, όταν υπάρχει τέτοιο νήμα, δεν διαφαίνεται. Θα μπορούσαν και να ήταν διαφορετικά τα πράγματα; Πιστεύω όχι, γιατί ή αλήθινή αιτία ξεκινάει από πολύ βαθιά, και φανερώνει ταυτόχρονα τους περιορισμούς όσο και την ευκαιρία τής σημερινής τέχνης. Η τέχνη αυτή, έχοντας εξαντλήσει, στους αιώνες που πέρασαν, την κίνησή της μέσα στον κόσμο που μάς περιβάλλει, πούναι ο κόσμος που βλέπουμε και που άγκαλιάζει, ό,τι φαίνεται (και ό,τι αυτόματα συνδέαμε μ' αυτό που φαίνεται από συγκινησιακή ή νοητική άποψη), έχοντας μ' άλλα λόγια ή τέχνη ύμνήσει κι' έξουσιάζει τον κόσμο των πραγμάτων και των μορφών, προσπαθεί τώρα να εισχωρήσει πίσω απ' αυτό που φαίνεται, να μπει μέσα στις μορφές των πραγμάτων και να εκφράσει αυτό που ΔΕΝ φαίνεται, αυτό που είναι κρυμμένο, αυτό που είναι — αν θέλουμε — ή ψυχή των πραγμάτων. Κάνοντας αυτό, ή σημερινή τέχνη προσπαθεί να κινήθει αποκλειστικά σ' ένα τομέα που δεν τής είναι γνώριμος σαν έμπειρία φυσική και όπου μόνο ή διαίσθηση, μάλλον ή ενόραση, για την ώρα βοηθεί τον καλλιτέχνη. Και ξέρουμε καλά πόσο διαλειπτικά λειτουργεί στον άνθρωπο, αυτή ή τελευταία, που είναι το μόνο μέσο στον τομέα τής καλλιτεχνικής δημιουργίας που διαθέτει ο άνθρωπος για να πιάνει κάπου - κάπου, σε φευγαλέες αναλαμπές, πτυχές τής αλήθειας. Προδίδει, λοιπόν, ή νέα μετακίνηση τής τέχνης στον τομέα αυτό του άγνωστου, την ανεπάρκεια των μέχρι τώρα μέσων της να τον εκφράσουν; Η άπάντηση, νομίζω, μόνο μια είναι — ναι — και παράλληλα ό,τι μέσα στα «μέσα» αυτά λογαριάζεται κι' ο ίδιος ο άνθρωπος. Η ευκαιρία, άρα, τής τέχνης, αλλά και του ίδιου του καλλιτέχνη, είναι μεγάλη μ' ένα τρόπο μοναδικό στις μέρες μας. Πλωτό θέμα αυτό, που δεν είναι μέσα στα πλαίσια αυτού του άρθρου να το

ἀκαλουθήσουμε περισσότερο, ἀλλὰ πού πιστεύω ἔχει τὴ θέση τοῦ ἐδῶ σύντομα καὶ σὲ μιὰ μεγάλη γενίκευση (πού ἀφίνει ὅμως πολλὰ κενά), ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἔκφραση αὐθόρμητων σκέψεων...

Ρ. Γ. ΛΟΪΖΙΔΗΣ

«Πνευματικὴ Κύπρος», Χρονιά Β', ἀρ. 13, 1961, σελ. 46

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης, ἓνας ἄλλος ἄξιος πνευματικὸς ἐργάτης τοῦ σκλαδιωμένου νησιοῦ, μᾶς ἔστειλε τελευταῖα τρία ποιητικά του κείμενα, τὰ δυὸ τυπωμένα στὴ Λευκωσία καὶ τὸ τρίτο στὰ Ἰωάννινα, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν ΣΤ' τόμο τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶναι ἡ «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς ἐνάτης τοῦ Μπετόβαν», ἓνα συνθετικὸ ποίημα σὲ «τέσσερις κινήσεις» πού πῆρε τὸ Α' βραβεῖο «Εὐστάθιου» τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», καὶ πού εἶχε μεταδοθεῖ πέρυσιν, σὲ μιὰ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, μὲ πολὺ ἐπιτυχημένη μουσικὴ συμφωνικὴ ὑπόκρουση.

Τὸ ποίημα αὐτὸ ἔχει ἓνα ἐντελῶς προσωπικὸ τόνο καὶ μιὰ λιτὴ ἔκφραση πού σὲ κατακτᾷ μὲ τὸ δικό της νεῦρο καὶ μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη κίνηση τῆς ψυχῆς πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία, περνᾷ στὸν ἔρωτα, στὴν πίστη καὶ τέλος στὴν παγκόσμια χαρὰ. Σταθμοὶ δηλαδὴ καὶ ἀναλογίες μουσικῶν κινήσεων μὲ τὸ μεγάλο συμφωνικὸ πρότυπο, πού ὁπωσδήποτε ἔχει συγκλονίσει, μὲ τὴν ἀσύγκριτη δύναμη καὶ μεγαλοσύνη του, τὸν καλλιεργημένο ψυχικὸ κόσμον τοῦ ποιητῆ.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΓΕΡΑΝΗΣ

«Τὸ Περιοδικό μας», Δεκέμβριος 1958, σελ. 160

**ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ, "Έκδοση
«Λυρικής Κύπρου», Λευκωσία 1958**

Όπως τὸ λέγει κι ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ ποιήματα γραμμένα μέρα μετὰ τὴν μέρα τὸ μήνα Ὀκτώβρη. Ἔνα εἶδος ἡμερολογίου στοχασμῶν.

Ὁ Ὀκτώβρης εἶναι ὁ μήνας τῆς μελαγχολίας καὶ τοῦ στοχασμοῦ· τῆς εὐγένειας, τοῦ ρωμαντισμοῦ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ γρήγορου κατακυλίσματος τῶν συνήφων ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ οὐρανοῦ χαμηλὰ στὸ θάθος τοῦ ὀρίζοντα καὶ τοῦ ἀλαφροῦ στροβιλίσματος τοῦ ἀνέμου· ἡ ἐποχὴ ποὺ ξεγυμνώνεται τὸ κορμὶ τῆς φύσης μεταναστεύοντας οἱ ὀμορφιῆς τῆς πρὸς τὸ θάνατο. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ τὰ κίτρινα φύλλα τρελλαπαίζουν καὶ κάνουν νοῦμερα στὸ κενὸ καὶ κάνουν τραγικὰ ἀποχαιρετιστικὰ σινιάλα στὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τόσο θέλγεται ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς φυγῆς ποὺ ἀισθάνεται ἐγκαταλελειμμένη καὶ γιὰ τοῦτο τραγικὰ γυμνὴ καὶ νασταλγικὰ μελαγχολικὴ, στοχαστικὴ καὶ ρωμαντικὴ μετὰ τὴν ἐμπειρία καὶ ὑποβολὴ τοῦ ροῦκου καὶ μακρυνοῦ. Εἶναι ὁ πρισματικὸς καιρὸς τοῦ Ὀκτώβρη μετὰ τίς «ρευστὲς τοῦ ἀναχωρήσεις καὶ τὸ πένθος τοῦ χρυσάνθεμου».

Σ' αὐτὴ τὴ σκηνὴ τῆς φύσης τοῦ πρισματικοῦ Ὀκτώβρη ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξ ἐπιδράσεως ἀνακατωσοῦρα τῆς ἡ ψυχὴ ἐκχέει τὰ συναισθήματά της ποὺ μεταουσιώνονται σὲ στοχασμοὺς καὶ οἱ στοχασμοὶ πάλι συγκεκριμενοποιοῦνται στὶς εἰκόνες καὶ τὰ σύμβολα τῆς φύσης.

Ἔχει γὰ κλάψει ἡ φύση μ' ἕνα ρόδο
τῶν ἀνθισμένων μας καιρῶν...
Τὸ μάτι ἀγκομαχᾷ νὰ βρεῖ μιὰ θεά!
Τὸ πληγωμένο ἰσθῆθος μας κρατᾷμε
καὶ κλαίμε τὸ παλιὸ τὸ ρόδο.

Στὴν ἀνακατωσοῦρα τῆς γυμνῆς ψυχῆς πλέκει ὁ κ. Χρυσάνθης τὸ μῦθο τῶν στοχασμῶν του. Κι ἀισθάνεται τούτῃ τὴ θέση τῆς πραγματικότητας καὶ ζητάει κατὰ κάποιον τρόπο ν' ἀντιδράση.

Γιατί νὰ ἰσυνηθίσουν τὴ γυμνὴ
σὰν πτυχωμένα θέρματα ἐποχῆ;

Σὲ μιὰ πορεία ἀπὸ 31 μέρες τοῦ Ὀκτώβρη ξετυλίγεται μιὰ πορεία στοχασμοῦ. Κοιμμένοι ὅμως στοχασμοὶ σὲ κοιμένες, μικρὲς φράσεις καὶ προ-

τάσεις. Ὁ λόγος εἶναι ἐπειδὴ οἱ στοχασμοὶ αὐτοὶ εἶναι γεννήματα στιγμιαίων πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δονήσεων ἀναφορικὰ καὶ μὲ τὶς ροϊκὲς σκηνῆς τῆς φύσης τοῦ Πρισματικοῦ Ὀκτώθρη ἢ τὸ διαμορφούμενο προσωπικὸ ὄψος τοῦ ποιητῆ; Πάντως ὁ κομμένος τοῦτος στοχασμὸς στὶς μικρὲς προτάσεις κάνει τὰ ποιήματα νὰ χάνουν καθότι ἀδυνατεῖ νὰ δημιουργηθῆ μῦθος στὸ κάθε ποίημα καὶ νὰ συγκροτηθῆ μιὰ ἐνότης. Ἀφαιρεῖ κάθε ἐσωτερικὴ δομὴ σὲ σύνθεση καὶ ἀλληλουχία καὶ συνειρμό. Ἐργάζεται ὁ κ. Χρυσάνθης ὅπως θὰ ἐργαζόταν ἓνας ζωγράφος. Παίρνει ἓνα - ἓνα τοὺς στοχασμοὺς του καὶ τοὺς παραθέτει παρατακτικὰ καταστρέφοντας κάθε δυνατότητα δημιουργίας ὑποδληματικότητας.

Τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του τὸν ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής:

Ὁ στοχασμὸς μειμᾶς ἀντίγραψε τὴ μπόρα

Ἄν ἦταν νὰ μεταφέρῃ ἓνα ζωγραφικὸ πῖνακα σὲ ποίημα, αὐτὸ θὰ τὸ ἔκανε ἀρυστοτεχνικὰ. Καὶ τὸ κάνει. Μὲ μεγάλη ἐπιτυχία. Τὸ ἀποδείχνει τὸ δεῦτερο μέρος τοῦ βιβλίου του «Ἱστορίες μὲ χρώματα» ὅπου μεταφράζει διαφόρων καλλιτεχνῶν ζωγραφικὸς πῖνακες σὲ ποιήματα.

Στὶς λίγες τοῦτες γραμμὲς θὰ ἤθελα νὰ ξεχωρίσω τῶν ποιήματα: «Μεταμέλεια», «Κάθοδοι» καὶ «Ἡ ζωὴ» καθὼς καὶ τὴν ὁμορφὴ μεταφορικὴ εἰκόνα:

Τὸ θάρος τῆς μυλθπετρας ἄγγουσε
σάν ἄλεθε σειρὰ συλλογισμοὺς
νὰ βρῆ καθάρισ ἀλεύρι.

ΣΟΦ. ΛΑΖΑΡΟΥ

«Ἔθνος» 25 Ἀπρ. 1959

*
**

Ὁ «Πρισματικὸς Ὀκτώθρης» τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη, εἶναι ἡ ἀνήσυχη πορεία μιᾶς ψυχῆς ποὺ συνταράζεται μέσα στὰ ἀντίρροπα ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ τῆς εὐαισθησίας καὶ τοῦ ποικίλου προβληματισμοῦ, προβάλλεται μ' ἓνα λεπταίσθητο στοχασμὸ ποὺ ἀναφύεται ἀπὸ ἓνα ψυχικὸ ὑπόβαθρο, αἰσιδόξα ἀνθεκτικὸ στὶς ἐξωτερικὲς δυσμενεῖς καταστάσεις, σὲ σημεῖο ποὺ ὁ πόνος καθίσταται ἀξιολογικὸ κριτήριον τῆς ζωῆς καὶ συνεχῆς ἀνανέωση τῆς ὑπαρξῆς:

Τούτη ἡ χαρὰ τοῦ πόνου ὡς τὰ μεδούλια
μοῦ δείχνει πῶς ἀκόμα ζω...

.....
Ἄς μὲ χτυπᾶ τ' ἀγκάθι γιὰ νὰ ζω.

Ἡ μορφή τοῦ ἔργου, μέ τὸν διακείμενον τῆς στίχο, τὸν ἐπιγραμματικό χαρακτήρα τῆς, τὴν ὕπαινετική τῆς διάρθρωση καὶ τὴν ἀφηγηματικὴ διατύπωση μιᾶς ἔξωθεν καί, αὐτοῦ ποιητικῆς ἰδέας, δὲν κατασταλάζει σὲ μιὰ ψυχικὴ πληρότητα, ἀλλὰ ἀφήνει τὸ συναίσθημα μετέωρο στὴν καλλιτεχνικὴ πορεία τῆς λύτρωσης. Ἐν τούτοις, πολλὰ φορὰς, παρ' ὅλο πὺρ ἢ ἀφορμὴ τῆς ποιητικῆς τοῦ δημιουργίας βρίσκειται σ' ἕνα ἐξωψυχικὸ χῶρο (ἔργα ζωγράφων), κατορθώνει νὰ ἀχθῆ σὲ μιὰ πλαστικὴ ἐνότητα λόγου, μέ βάση τὰ ξένα καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα, ἐνότητα πὺρ πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὴν μετουσίωση τῶν ξένων τούτων στοιχείων, σὲ προσωπικὸ βίωμα καλλιτεχνικῆς συγκίνησης. Μέσα ἀπὸ τὴν πυκνότητα τῶν συμβόλων, τῶν λυρικών εἰκόνων καὶ τῆς λεπτόλογης λεκτικῆς προσαρμογῆς στὶς ἐκκάστοτε ψυχικὰ παρορμήσεις, κατορθώνει ὁ ποιητὴς νὰ πλάσῃ τὸν ἰδιάζοντα τύπο του, σ' ἕνα χῶρο πὺρ στοὺς πολλοὺς εἶναι ἀπρόσιτος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

«Ἔθνος», 2.11.1958

**

Ὁ «Πρυσματικὸς Ὀκτώβρης» εἶναι μιὰ συλλογὴ χωρισμένη σὲ δυὸ μέρη χωρὶς καμμιά ἐνότητα μεταξὺ τους. Στὸ πρῶτο μέρος, πὺρ δίνει καὶ τὸν τίτλο στὸ βιβλίον, ὁ Κύπριος Χρυσάνθης, ἔχει συγκεντρώσει 22 μικρὰ ποιήματα, γραμμένα ὅλα μέσα στὸν ἴδιον μῆνα, πὺρ ἐκφράζουν στιγμὲς ζωῆς, φιλοσοφικὰς διαθέσεις καὶ στοχαστικὰς τάσεις μέ τὸν ἴδιον ἐκείνον ἰδιαιτέρο τόνο πὺρ χαρακτηρίζει τὰ ποιητικὰ του κείμενα.

Μεταφέρω ἐδῶ ἕνα ἀπ' αὐτὰ πὺρ ἔχει τίτλο «Ἐμεῖς ἢ Ἑλλάδα»:

Χῶρο δὲν ἔχομεν ἔμεῖς ἢ Ἑλλάδα.
Ἐῖμαστε χρόνος καὶ πορεία.
Δαγκάνουμε τοὺς αἰῶνες
σὰν ὄχεντρος τὰ τραγανὰ σπουργίτια.
Πλάθουμε τὰ ὄνόματα Θεοῦ
μέσ τῆ μεγάλη του βουλή.
Πλάθει ὁ ἀνώνυμος λαὸς
μέσ τὴν πλατεῖα καρδιά του.
Μὰ εἶναι δικοὶ μας οἱ καιροί,
Τὸ μῦθον μας διάρκεια δυναστεύει.
Χῶρο δὲν ἔχομεν ἔμεῖς ἢ Ἑλλάδα.
Ἐῖμαστε χρόνος καὶ διάρκεια.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς ἔχει τίτλο «Ἱστορίες με χρώματα» καὶ περιέχει ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ πίνακες κυπρίων ζωγράφων καὶ ἔργα τοῦ Πικιάσσο, Γιωγκεν, Βελασκέζ, Ρενουάρ, ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτουν μιὰ ἄλλη πτυχὴ τῆς καλλιεργημένης ψυχῆς τοῦ ποιητῆ.

Ἀναπλάθοντας ποιητικὰ τὸ ἔργο «Τοῦ ἀντρειωμένου ὁ Θάνατος» τοῦ Κύπριου ζωγράφου Φώτη Χατζησωτηρίου γράφει ὁ Χρυσάνθη τοὺς παρακάτω στίχους:

.....
Χλωμὲ νεκρὲ γιὰ μιὰ παλάμη ἰδέα
τὸν κόρφο στρώσαμε μὲ χνοῦδι ἀπὸ κροτάφι
βρέφους ξανθοῦ σὰ μῦθον ἄστικθ
σὲ θύσινα γραμμμένο ἀγγεῖα.
Πανέρι δάφνη καὶ κρασί ζωῆς
στὰ χέρια ἢ μνήμη θὰ θωπεύει
νάσαι μαιστὸς μὲ γάλα περηφάνειας
καὶ μέλι ἀντρειωσύνης.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΓΕΡΑΝΗΣ

«Τὸ Περιοδικό μας», Δεκ. 1958, σελ. 160

*

**

Γιὰ τὸν «Πρισματικὸ Ὀχτώβρη» τοῦ ἴδιου τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη θὰ πρέπει νὰ μιλήσουμε κάπως πιὸ πλατειά, γιατί ἡ ἀφέλεια ἐνὸς Κυπρίου «κριτικοῦ» ἔχει συσκοτίσει κάπως τὰ πράγματα, καὶ γιατί ἡ ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ ἀποτελεῖ κατὰ τὴ γνώμη μου σταθμὸ στὸ ἔργο τοῦ Χρυσάνθη. Ὁ ποιητὴς μὲ τὴ συλλογὴ του αὐτὴ εἰσάγει στὸ ἔργο του καὶ συνάμα στὴν κυπριακὴ ποίηση ἓνα νέο κλίμα, μιὰ νέα ἀτμόσφαιρα. Παρὰ τὴν ἐγκεφαλικότητα ποὺ διαφαίνεται, ἡ συγκίνηση εἶναι πλέρια καὶ ἡ μορφή τέλεια ἐναρμονισμένη μὲ τὴ βαθύτερη οὐσία. Στίχοι ὅπως τῆ «Μεταμέλεια» εἶναι τολμῶ νὰ πῶ κλαστικοί, τόσο ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς μορφῆς, ὅσο κι' ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο δίνεται αὐτὸ ποὺ συνήθως ὀνομάζουμε «ἀγωνία τῆς ἐποχῆς». Ἡ εὐαίσθητη λύρα τοῦ ποιητῆ ξέρει ν' ἀποδίδῃ πιστὰ τίς ἀντίθετες ροπές καὶ τίς ἀλληλοσυγκρουόμενες καταστάσεις ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ προκύπτουν σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀνήσυχη σὰν τὴ δική μας. Μονάχα ἢ ἔλλειψη στοιχειώδους καλλιέργειας ἀπὸ μέρους τοῦ δέκτη τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν συναίσθημάτων ποὺ ἀναδίδονται ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Χρυσάνθη (ἀναφέρουμαι εἰδικὰ στὸν «Πρισματικὸ Ὀχτώβρη») θὰ μπορούσε νὰ παρερμηνεύσῃ

τῆ νέα τούτη ἀναζήτηση τοῦ ποιητῆ. Σὰ δείγμα γραφῆς παραθέτουμε τὴ
«Μεταμέλεια».

Εἶχε δυὸ κόκκους τὸ φαρμάκι
στὴ μῦτη εἰκὲ τοῦ πέτου του σὰν ἄνθος.
Πῆγε λοιπὸν στὴν Ἰσπανία
νὰ πολεμήσει γιὰ μιὰ ιδέα.
Ἐμφύλιος πόλεμος δὲν ἦταν
γιὰ τὸ δικό του τὸ τοπίο.
Ἄπλωσ μιὰ δοκιμὴ τῆς νιότης
ποῦχε ἓνα θάρρος παρὰ πείρα.
Δὲν περιμάζεψε χρυσάφι.
Τώρα συχνὰ ἔπαινε μὲ πάθος
τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν Ἑλλήνων
π' ἀντὶ δυὸ κόκκους τὸ φαρμάκι
κι' ἓνα λοφίο στὸ νοῦ μὲ ιδέες
μετάφεραν κρυφὰ πραιμάτια.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΑΛΕΝΗΣ

«Καιροὶ τῆς Κύπρου», Τόμ. Δ', ἀρ. 38, 31 Δεκ. 1958, σελ. 65

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ, έκδοση «Τοπική Έπιτροπή ΣΕΓΑΣ Κύπρου», Λευκωσία 1959, 6' έκδοση «Λυρικῆς Κύπρου», Λευκωσία 1963, γ' έκδοση «Τοπική Έπιτροπή ΣΕΓΑΣ Κύπρου», Λευκωσία 1980, δ' έκδοση «Πνευματικῆ Κύπρος», Λευκωσία 1981.

Ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς, ὅπως πρωτογονικὰ ὠραῖος ἀναπηδαεὶ μέσ' ἀπὸ τὸν πανάρχαιο στίβο τῆς Ὀλυμπίας, βρῖσκει τὴν καλύτερὴ του ἔκφραση στὴν ἔννοια τῆς «ἀρετῆς». Στους στίχους τοῦ Πινδάρου, ὁ ὁποῖος τὴν ζεῖ σὰν φωτισμένη πίστη καὶ σὰν ποιητικὴ ἔμπνευση, ἢ «ἀρετὴ», συυφασμένη πάντα μὲ πράξεις μεγάλες, προσλαμβάνει περιεχόμενο παλυσύνθετο καὶ συμπύκνωση μὲ ὅ,τι κινεῖ καὶ δικαιώνει τὸν ἀνθρώπο σὰν υπεύθυνο ἄτομο ποὺ καταφάσκει τὴ ζωὴ καὶ ποῦ, γι' αὐτό, νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ φιλοδοξήσῃ, νὰ μοχθήσῃ, νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ χαρῆ.

Κανόνας γιὰ τὴν κάθε πραγματοποιήση στέκει ὑποβλητικὸ τὸ παράδειγμα τοῦ ἄξιου παρελθόντος. Τοῦτο ἐπενεργεῖ παιδευτικὰ ἀπάνω στους νέους, ποῦ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ὑπερήφανων παραδόσεων τῶν πατέρων τους μποροῦν, μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐθνικῆς του αὐτοσυναίσθησης καὶ τὴν ἐπίμονη ἄσκηση, ν' ἀναδειχθοῦν

«στυλοβάτες τῆς πατρίδας καὶ λουλούδια τῆς γενιᾶς τους»

— ἀληθινοὶ Ἕλληνες.

Τέτοιοι ἀποβαίνουν οἱ «Παγκυπριονίκες» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη (Λευκωσία: Έκδοση ΤΕΣΚ, 1959) — ποῦ δικαιώνουν τὴ νεότητὴ καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ λαοῦ τους καὶ ποῦ σφραγίζουν τὰ στάδια τῆς Μεγαλονήσου μὲ τὴν πίστη στὴν ἐπιβίωση τῆς Φυλῆς καὶ μὲ τὴν

«νίκη τοῦ κάλλους τῶν Ἑλλήνων».

Εἶν' ὄλοι πρόσωπα συμβατικά οἱ ἥρωες τοῦ ποιητῆ ζωντανεμένοι, ὅμως, ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς Κυπριακῆς παράδοσης καὶ τὴ δύναμη τοῦ ὀλυμπιακοῦ πνεύματος. Ἡ ἔμπνευση ξεδιπλώνεται πάνω ἀπὸ μιὰ μοναδικὰ γνήσια ἑλληνοκὴ πίστη, θρεμμένη ἀπὸ τὴν περηφάνεια τῆς εὐγενικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῆς κυπριακῆς γῆς κι' ἀπὸ τὴ σταθερὴ διεκδίκηση τῆς προκοπῆς.

«Φοῖβε, σ' ἐσένα ὦ πνέμα τῆς ζωῆς,
ἐμεῖς οἱ Κύπριοι, ἀρχαῖοι Ἀρκάδες

πού φύγαμε ἀπ' τὴν πλουτοθρόφα γῆς
τῆς Ἀρκαδίας κομίζοντας χιλιάδες
τις ἀπολλώνειες ἀρετὲς κι' αὐτῆς
τῆς γῆς τῆς ἄξιᾶς γίναμε ἀφεντάδες,

Δεόμαστε μὲ δλέμματα ἰλαρὰ
πάντα τῆ χώρα τούτη νὰ καιτάξῃς
καὶ μὲ τὰ θέλη σου τὰ καρπερὰ
τὰ στάρια καὶ τ' ἀμπέλια νὰ ὠρμάξῃς,
τις γέννες στὰ κοπάδια τὰ ἱερά,
γεμῶτα ὑγεία, νὰ τὶς χιλιάξῃς.

Μ' ἀδελφικὰ ἰκαράδια τοὺς γιαλοὺς
κάνε παντσινὰ ν' ἔσπρωλόγοῦνε
κι' ἀπ' τῶν βουνῶν τοὺς μητρικοὺς μαστοὺς
τὰ καθαρὰ νερὰ ν' ἔχασγοῦνε
καὶ στὶς κορφές καὶ τοὺς βαιθειοὺς ἀρυμοὺς
δέντρα λεβέντικα νὰ κελαηδοῦνε.

Δόσε στερνὰ σ' ἐμᾶς τῆς μακρυνῆς
πατρίδας μας ἡ μνήμη πάντα γ' ἄρχη
καὶ νὰ διηγάῃ τὰ δῆματα στὴ γῆς
μὲ κάθε ὠραῖο καὶ μουσικὸ πού ὑπάρχει,
ὦ Ἀπόλλωνα, ἦλιε, ὦ πνεῦμα τῆς ζωῆς
καὶ τῆς γενιᾶς μας Κύριε καὶ μονάρχη».

(Προσευχὴ τῶν Ἀρχαίων Κυπρίων Ἀθλητῶν).

Αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ συμπύκνωση τοῦ ἑλληνικοῦ καημοῦ τῆς Κύπρου ἀνα-
λύεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ, μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀθλητικῆς ἰδέας, σ' ὅλες τὶς
ἐπὶ μέρους ἀξίτες τῆς ἑθνικῆς μας ζωῆς. Ἔτσι ἡ ὅλη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ
κ. Χρυσάνθη παίρνει τὸν εὐρὺ χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος, προκα-
λώντας σὲ γόνιμες ἀναμετρήσεις ἀντοχῆς, ἠθους καὶ προθέσεων.

Ἡ ρώμη εἶναι ὁ «πρῶτος θλαστός» — τονίζει τὴν παρουσία στὴ ζωὴ
καὶ προσφέρεται σὰν προϋπόθεση γιὰ τὶς μεγάλες πραγματοποιήσεις. Παρα-
μένει, ὅμως, δύναμη τυφλὴ ἂν δὲν παραστῆκῃ τὸ προγονικὸ παράδειγμα πού
γόνιμοποιεῖ τὸ φιλότητιο, κι' ἂν δὲν συνυπάρχῃ ἡ σκέψη πού κατευθύνει κι'
ἡ τέχνη πού «ὀρθώνει σὲ σχῆμα». Πέρ' ἀπὸ τὴ ρώμη καὶ περ' ἀπὸ τὴν
ἄσκηση, πού συνίσταται στὴν ἐλεύθερη ἀποδοχὴ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ στὴν πει-
θαρχημένῃ κι' ἐπιμονῇ ἐπιδίωξη, στέκει ἡ ἀνάγκη καταξίωσης τῆς ἰδέας
τοῦ Κάλλους. Τὸ κάλλος, ἀνθος πού μισχοσβολᾷ μονάχα μέσα στὴν ἄπλα τῶν
«ἐγαθῶν πράξεων», εἶναι ἡ μορφή στὴν τέλεια ἐκδηλώσει τῆς νικαίει τὸ ζόφο

και τή ρευστότητα, και, σαν συγκεκριμένη έκφραση, διασφαλίζει τη λύτρωση, την ανανέωση, την πίστη:

«...Μά ἐγὼ Μνασία, τὴν ὀμορφιά σου τώρα
σὰ χρυσεῖος σὲ στίχο ἀριστοκράτη
μὲ μουσικὴ θὰ ὕμνήσω θεωράτη
ποὺ νὰ σαστύση πέρα ὡς πέρα ἢ χώρα
καὶ τ' ἄστρο σου νὰ λάμπη στὸν αἰῶνα
σὰ βασιλιᾶ λεβέντη θεῖα κορώνη.
Δίπλα στὴ δόξα σου τὴ μυροφόρα
ταιριάζει ν' ἀπομένῃ ἢ μνήμη ἀκράτη
τῆς ὀμορφιάς σου ἢ ζωγραφιὰ γιομάτη
μὲ πλήθια μάγια, σάμπως τέλεια γνώμη
τῆς πλάσης σου ποὺ σὰν πνοὴ ζωογόνα
παράδευο ἔκαμνε τὸν κάθε ἀγῶνα...»

(Στὸν Παγκυπριονίκη Μνασία).

Δίκαια ὁ ποιητὴς μαζεύει τοὺς Παγκυπριονίκες τοῦ γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ κάλλους γιὰ νὰ δώσουν τὸν ὄρο τῆς προκοπῆς. Κάλλος εἶναι ἢ ἴδια ἢ Ἑλλάδα, ἢ, καλύτερα, ἢ Ἑλλάδα εἶναι τὸ κάλλος. Κι' οἱ ἄξιοι τῆς Φυλῆς, ὀφείλουν νὰ νιώθουν σὰν ψυχὴ καὶ πνοὴ τους τὴν Ἑλλάδα αὐτή:

«Ὁρκίζομαι μπροστὰ στὴν ἀρετὴ,
στὴ φήμη τοῦ νησιοῦ μας, καὶ στὸ κάλλος,
τὴ μυστικὴ θεοθεῖά μου Ἑλλάδα,
νὰ σεβαστῶ τοὺς νόμους τῶν ἀγῶνων...»

(Ὁρκος).

Μὲ αὐτὴ τὴν ἀνάταση καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἄθληση — πού, σὲ τελευταία ἀνάλυση, σμίγει μὲ τὸ χρέος γιὰ τὴν προάσπιση τῆς γῆς, τῆς λευτεριάς καὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδας — ὁ νέος συχνὰ καταξιώνεται τὴ δόξα, πού, μαζὺ μὲ τὴ δόξα «τοῦ τιμημένου σπιτιοῦ» του καὶ τοῦ λαοῦ του, ἢ φήμη σαλπίζει περήφανα σ' ἔλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ κανένας «νὰ θαμπώσει θεὸς μπόρει τῆς ἀρετῆς τὴ δόξα». Βαθεῖα τοῦ εὐχεται ὁ ποιητὴς νὰ τὴν ἐμπλουτίσει μὲ νέα ἐπιτεύγματα.

«...Κι' ἄμποτε καὶ τοῦ Πίνδαρου ἢ φλογέρα
στῆς Ὀλυμπίας τοὺς ξῶπρωτους ἀγῶνες
μὲς τὸν ξανθότατο, καθάριο ἀγέρα,
μὲ ὕμνων ξανθῶν ἀσύγκριτες κορώνες,
Θεὸ νὰ σὲ κηρύξη πέρα ὡς πέρα
κι' ἄφταστος πιά νὰ λάμπης στοὺς αἰῶνες».

(Στὸν Παγκυπριανίκη Γόλυο).

Ἐτούτη ἡ δόξα τοῦ παλληκαριοῦ ἀξίζει καθολικὴ εὐγνωμοσύνη — ἀφοῦ, ὅπως ὑψώνεται ἱεμενὸ παράδειγμα, «ἀγγίζει τ' ἀποδλάσταρα» κι' ἔτσι οὐλοδομεῖ ἀσφαλῆ τὴν ἔθνηκὴ στερεότητα καὶ συνέχεια.

«Ἀσπίδα ἡ φήμη πάντοτε τὴν πόλη προστατεύει...»

Ἄν ἡ δόξα ξεχάσῃ τὸ παλληκάρι; Δὲν τὸ ξεχνάει ὁ ποιητής, οὔτε καὶ τὸ «πλήθος» ποῦ ἔπαινεῖ τὴ φροντίδα τῆς ἀρετῆς. Ἡ Νειότη, ὅπως κι' ἡ Ἑλλάδα ποῦ ἀπὸ πάντα ἐτάθηκε ἡ ἐνσάρκωση τῆς Νειότης, εἶναι ἀδιανόγητη ὀίχως τὴν προσπάθεια καὶ τὸν ἀγῶνα. Ἄλλωστε τὸ μέγα θέμα γιὰ ἔσους συλλαμβάνουν τὸ νόημα τῆς ζωῆς δὲν εἶναι τόσο ἡ πραγμάτωση ἐνὸς ἰθανικοῦ ἔσο ὁ τρόπος διεικδίκησῆς του. Κι' ὁ τρόπος αὐτός, ποῦ πρέπει ν' ἀποτελεῖ ἀτομικὴ τοῦ καθενὸς ἔγνοια καὶ καταβολή, μόνος ἀπεργάζεται τὴν καλοκαγαθία κι' οὐλοδομεῖ τὴν προσωπικότητα — αὐτός καὶ μόνος φωτίζει τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης καὶ προκαλεῖ τὴ μεταξὺ τῶν νέων εὐγενῆ ἀμιλλα, ποῦ εἶναι κι' ὁ χρυσὸς Κανὼνας τοῦ Ἀνθρώπου. Τὸ πεπερασμένο τῆς ἀνθρώπινης φύσης μὲ τὴν ἀμιλλα διασφαλίζει ὄλη τὴ δυνατὴ προέκταση ποῦ μπορεῖ νὰ πάρῃ στὸν κόσμο μας ἔποια ἀτομικὴ πραγματοποίηση.

«Ἡ ἀμιλλα μόνος μου σικοπὸς»

ὀρχίζεται τὸ παλληκάρι' κι' ὁ ποιητής:

«Τῆς ἀμιλλας τὸ πάθος, πάθος τῶν Ἑλλήνων μόνο.

Τὸ πνεῦμα νίκησε τὰ ἔστα ὁ ἀγῶνας ἀπ' τὸ δόρυ

μπῆκε στὸ στίβο καθαρὸς κι' ἀνύψωσε τὸ πνεῦμα

Τὸ κάλλος μόνο πιά ἔπαθλο. Κι' ἡ φήμη του κερδίζει...»

(Στὸ Νίκητὴ τοῦ Ἄλματος Νικοκλέα).

Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ στίχοι ποῦ ὀμνοῦν τὸν ἄλητῃ τῶν Κυπριακῶν γυμνασίων ἀντικατοπτρίζουν οὐσιαστικὰ κι' ὀλόκληρη τὴν προσφορά καὶ δικαίωση τῆς Ἑλλάδας. Ἡ ἄθλησὴ τῆς μέσα στὸν πλατὺ στίβο τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων ὕψωσε πάνω ἀπὸ τὴν καθημερινότητα τὴν κασταυραστικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος καὶ πλημμύρισε μὲ τὴν ὀμορφιά του τὸν κόσμο. Ὅμως

«Μιὰ Ἑλλάδα κι' ἡ Κύπρος...»

καί, γι' αὐτό, βξίζει ὄλη τὴν «περιπάθεια» τῆς λύρας τοῦ Ποιητῆ.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

«Πνευματικὴ Κύπρος», Χρονιά Α', ὀρ. 3, 1960, σελ. 112

*

**

Ἡ Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ ΣΕΓΑΣ Κύπρου (Τ.Ε.Σ.Κ.), ἐξέδωκε καὶ κυλοφόρησε μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κυπρίου, ἐκλεκτοῦ ποιητοῦ καὶ φιλά-

θλου κ. Κύπρου Χρυσάνθη, Έκδοσις 1959, υπό τόν τίτλον «ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ», τὰ κέρδη ἀπό τήν πώλησιν τῆς ὁποίας, προσρίζονται διὰ τήν ἐνίσχυσιν τῆς «Παγκυπρίου Ἐπιτροπῆς Ἀνακουφίσεως Παθόντων (Π.Ε.Α.Π.)».

Ἀπό τήν κυκλοφορίαν τῆς τόσον ἐνδιαφερούσης καί συγκινητικῆς αὐτῆς συλλογῆς, τῆς καθ' ἕσον γνωρίζομε μοναδικῆς ἀθλητικῆς ποιητικῆς συλλογῆς, δὲν ξέρει κανεὶς τί νὰ πρωτοσημειώσῃ:

—Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀθλητικῆς μας Ἀρχῆς στὴν Κύπρο, νὰ προβῆ στὴν ἔκδοσιν καὶ φυσικὰ χρηματοδότησιν μιᾶς ποιητικῆς, ἔστω καὶ ἀθλητικῆς συλλογῆς,

—Τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἔγινεν ἡ ἔκδοσις καὶ ποῦ εἶναι, ὡς σημεῖοῦται σχετικᾶ, ἡ χρηματικὴ ἐνίσχυσις τῆς Π.Ε.Α.Π., ἡ

Τέλος τὸ ὅτι ὁ τόσον συμπαθὴς καὶ πολυγραφώτατος Κύπριος ἰατρός, λογατέχνης καὶ ἐκλεκτὸς φιλάθλος, ὅστις θεθαίως θὰ εἶχε καὶ ἄλλες εὐκαιρίες νὰ ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τ' ἀθλητικὰ νιάτα, ἐσκέφθη καὶ συνεκέντρωσε σ' ἕνα τόμο, ὅλες τίς σχετικὰς καὶ τόσο ἐπίκαιρες καὶ χαρακτηριστικὰς σκέψεις του.

Συγχαρητήρια θερμὰ ἀρμόζουν στὴν ΤΕΣΚ, διὰ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς καὶ τὸν σκοπὸν τῆς. Εἶναι δὲ ἀκόμη περυστότερον ἐνδεδειγμένα καὶ ἂν μπορῆ νὰ πῆ κανεὶς, δικαιολογημένα, ἔταν ἡ πρωτοβουλία τῆς αὐτῆς, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἐντρυφήσωμεν καὶ νὰ συγκινηθῶμε ἀπὸ τὸ ἀνάδύζον αἶσθημα τοῦ κυπρίου Ποιητῆ καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον, τὸν αἰσθητικὰ καὶ ποιητικὰ ἀφογον, μὲ τὸν ἑποῖον παρουσιάζει αὐτὰ του τὰ αἰσθήματα.

Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ ὀλιγόλογος πρόλογός του, λέγει:

«Δὲν ὑπῆρξα ἀθλητῆς. Ἦμουν μόνον ἕνας γιατρός τοῦ στίβου σὲ μαθητικὸς καὶ ἀγρωτικὸς ἀγῶνας. Μὰ ἔθλεπα τ' ἀγωνιζόμενα κορμιά μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ γιατροῦ καὶ τὸ ἐνθεο πάθος τοῦ ἀρχαιολάτρη. Ἔχω χρέος σὸν τίμιος Ἑλληνας καὶ πατέρας νὰ παραδώσω στὰ νιάτα τὴν ἐμπνευστή μου. Ἄς μὲ ἀξιῶσει ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδας νὰ φιλήσω νικητὲς σὲ τίμιους ἀγῶνες τὰ δικὰ μου παιδιὰ».

Καὶ αὐτὸ ἔκαμε. Παρέδωκε στὰ Ἑλληνικὰ Νιάτα, αὐτὲς του τίς ἐμπνεύσεις, μαζί μὲ τὴν πιὸ ἀπαραίτητη, γιὰ τὴν ἐποχὴν μας, παρότρυνση καὶ παραινῆσί του, στὰ παιδιὰ του, στὰ παιδιὰ τῆς Πατρίδας μας, ν' ἐσχοληθοῦνε στὸν ἀθλητισμό. Γιατί τί ἄλλο παρὰ παρότρυνσις, τί ἄλλο παρὰ ὑπόδειξις, εἶναι ἡ εὐχὴ του, ποῦ μὲ τὴν σειρά μας καὶ μεῖς εὐχόμεθα νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ εὐχὴ του «νὰ φιλήσῃ νικητὲς» τὰ δικὰ του παιδιὰ, σὲ τίμιους ἀγῶνας.

Καὶ φαντάζεται «τίμιους» τοὺς ἀγῶνες ἑκαίνοιοις, ποῦ κατὰ τὴν τέλεσίν τους, θὰ τηρηθοῦν αἱ ὑπόθηκες τοῦ ὍΡΚΟΥ του.

Ὅρκίζομαι μπροστὰ στὴν ἀρετὴ,
στὴν φήμη τοῦ νησιοῦ μας, καὶ στὸ κάλλος,

στή μυστική βαθειά μου Ελλάδα,
νά σε βασθῶ τοὺς νόμους τῶν ἀγῶνων,
τοῦ Ἑλλανοδίκη καθεκρίση,
καὶ τὸν συναθλητή μου.
Ἡ ἀμιλλὰ μόνος μου σκοπός.

Δὲν ξεύρομε ἀν' ὄρκος του αὐτός, μὲ καμμιά μικρὴ παραλλαγή, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ ὄρκος κάθε ἀγῶνος, ἀφοῦ ὄλα, τὸσον συμπεπυκνωμένα, λαϊκωνικά, ἀλλὰ καὶ τόσο ξεκάθαρα καὶ συγκινητικά, ὄλα ὅσα ζητᾶνε οἱ κανονισμοὶ καὶ ἀξιῶν οἱ παραδόσεις μας, συμπεριλαμβάνονται σ' αὐτὸν. Ὁ σεβασμὸς στὸς νόμους τῶν ἀγῶνων καὶ τὴν κρίση τοῦ Ἑλλανοδίκη. Ὁ σεβασμὸς στὸν συναθλητὴ του καὶ ὁ σκοπός, ποὺ δὲν εἶναι πραγματικά, παρὰ ἢ εὐγενικὰ ἀμιλλὰ. Τὴν τήρησιν αὐτῶν ὀρκίζεται μπροστὰ στὴν ἀρετὴ, στὸ ἀρχαῖο κάλλος καὶ στὴν ΕΛΛΑΔΑ. Αὐτὲς οἱ τρεῖς λέξεις, τρεῖς ὅμως ἀνυπέρβλητες ἔννοιες, ποὺ δὲν μποροῦνε νὰ ἔχουνε νόημα παρὰ μόνον στὴν Ἑλλάδα, μᾶς συγκινοῦν πραγματικά.

Ἐπακολουθοῦν στὴν συλλογὴ, ὡδὲς σὲ νικητὰς (Παγκυπριονίκας), τραγοῦδια γιὰ τοὺς Παναγροτικὸς Ἀγῶνας τῆς Κύπρου, χαριτωμένες ἔμπνευσεις γιὰ τοὺς Παγκυπρίους Ἐφθδικὸς Ἀγῶνας, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν κι' ἕνας ἐπικήδειος σὲ ἀθλητὰς.

Μὲ στίχο στρωτό, γεμάτο νόημα καὶ χαρακτηρισμοὺς ὑψηλοφροσύνης. Μὲ καθοδηγητικὰς ρίμες καὶ μ' ἀνατάσεις, τόσο σύμφωνες στὸ πνεῦμα τὸ ἀθλητικὸ, διατρέχει τὰ θέματά του, ἐκθέτει τίς ἀρχές του, ἐμφανίζει τὴν ἀθλητικὴν κίνησιν, δίδει τὸν ὀρθὸ τόνον στὴν ἄσκησιν καὶ προπαγαγνδίζει τὸν ἀθλητισμὸ καὶ γενικὰ τὴν τωματοικὴ ἀγωγή.

Γιὰ ὅσους δὲν θάχουν τὴν τύχη νὰ ἐντυφῆσουν, διαβάζοντας αὐτὴν τὴν συλλογὴ, θ' ἀντιγράψουμε μερικὸς στίχους χαρακτηριστικὸς γιὰ νὰ δεῖξουμε πῶς ὁ ποιητὴς, ὁ μὴ ἀθλητὴς ὡς ὁμολογεῖ, μονάχα ὁ γιατρὸς κάποτε τῶν ἀγῶνων, ὁ μὴ φανατικὸς ἀλλὰ ὁ μέσος ἄνθρωπος καὶ ὁ πατέρας βλέπει τὰ ζητήματά μας. Πῶς μᾶς βοηθᾶ στὸν σκοπὸν μας. Πῶς μᾶς βοηθᾶ, νὰ ἐπιτυγχάνουμε κοντὰ σὲ λεγομένους πνευματικὸς ἀνθρώπους, ποὺ ἐν τούτοις, ἀπὸ τὰ σχέδια κάθε ἐκπαιδευτικοῦ συστήματός των, ἀποδιώχουν τὴν ἀσκησιν καὶ τὸν ἀθλητισμὸν.

Ταιριάζοντας τὸ σῶμα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν μόρφωσιν, λέγει:

Ἄμποτε τὸ τραγοῦδι μου νὰ θάλλει
κι' ὕμνους τριαντάφυλλα νὰ σοῦ λαλεῖ.
Ὁ στίχος πεντακάθαρο κρουστάλλι
κερδίζει σὲ ἦχο τὸν χρυσὸ ἀν' ὕμνεϊ.
Καὶ εἶναι χαρὰ νὰ ὕμνεῖς τ' ὠραῖο κεφάλι
καὶ πρᾶξις ἀγαθὴς ἢ ὠραῖο κορμί.

Ψάλλει και προβάλλει τὸ ὁμαδικὸ πνεῦμα, τόσο ἀπαραίτητο στὸν ἀτομικιστὴ
Ἑλληνα και δείχνει τ' ἀποτελέσματά του:

Ἵμνω τὸν ἔφηβο πού σπέρνει ρόδα
στὴν ἄμιλλα σὰ σῶμα ὁμάδας.
Δείχνει τὴν τέχνη τοῦ κορμιοῦ κι' ἀσκείται
στὸν νόμο νὰ ὑποτάξει τὸ ἦθος.

.....
Τώρα, μιὰ ἀγκάλη χαίρονται τὴ νίκη,
σὰν ἄνθη στὸ ἴδιο τὸ κλαδί,
σειρὰ ἀθηναίες ιδέες στὴν πρόταση,
σφόντυλοι στήλης δωρικῆς.

Τονίζει συχνὰ τὴν «τιμιότητα» στὸν ἀγῶνα και τὴν ἀνάγκη μὲ μέσα ἔντομα,
συναγωνιζόμενος κανείς, νὰ ἐπιτύχη στὴν ἄμιλλα. Καὶ τόσο συγκινητικὰ ξα-
ναφέρει στὸν νοῦ μας, τὸ γνωστὸ περιστατικὸ:

Στὸ τρέξιμο ξεγέλασε τὸ νόμο.
Ἐφηβὸς κέρινός ὁ Νικοκλῆς
μπροστὰ στὸ τέρμα στάθηκε νὰ δώσει
στὸν δεῦτερο τὴν πρώτη θέση.
Ἰκέτευσε τὸ τέρμα, πού κρατοῦσε
ἓνα θεμάτι φῶς μὲ νίκη
νὰ τοῦ ξεγράψει τὴ ζωὴ πρὶν κηλιδώσει
μὲ μαύρη φήμη τ' ὄνομά του.
Ἐπαίνεσε τὸ πλῆθος τέτοια πράξη.
Τοῦ νικητῆ ἡ παλάμη ἀγγίζει
τὸν ὦμο φορτωμένο τύφῃ:
Σ' ἔσὲ ταιριάζει ἡ νίκη, Νικοκλῆ.

Καὶ σ' ὅσους ἀντιτίθενται στὸν ἀθλητισμὸ γυναικῶν, δίδει τὴν πιὸ πρέ-
πουσα ἀπάντησι. Δείχνει τὸν πραγματικὸ σκοπὸν τῆς ἀθλήσεως. Καὶ φαντά-
ζεται τὴν πραγματικὴ οἰκογένεια, τὴν Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἐνισχυμένη ἀπὸ
τὴν τάσι αὐτὴ πρὸς τὴν ἀθληση. Λέγει:

Πρωτοσχημάτιστο κορμὶ στρογγύλο
ἡ Εὐρύκλεια κέρδισε στ' ἀπλοῦν.
Ληδραῖες παρθένες τὸν σεμνὸ σπιτίσιο ἀγέρα
μ' ἔργα ὙΨΗΛΟΠΝΟΑ ἐπλατύναν.
Δεύτερος στύλος τῆς ζωῆς ἰσάξιος
στὴ δωρικὴ κολόνα τοῦ ἄντρα
ὁ στύλος τῆς γυναίκας μὲ λεπτά

στολθδια ιωνικά θά λάμπει.

Ἵμνῶ τὴν τολμηρὴ ἄρετή:

Κάλλος σεμνὸ τῆς ἀμύλλας τὸ κάλλος.

Ὅτι ψυχὴ καὶ σῶμα ἸΣΑΞΙΑ θρέφει

μέ ὕγεια καὶ κάλλος, κάλλος πρῶτο.

Εἶναι τόσο παραστατική ἢ παρομοίωσις τοῦ «σπιτιοῦ», μετὶ τῆς δύο κολῶ-
νες, τὴν «δωρική» ποῦ ταιριάζει στὴν σοβαρότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν παιχνι-
δίζουσαν «ἰωνική» γιὰ τὴν γυναῖκα.

Ἄλλὰ θὰ μακρυγορούσαμε ἐξαιρετικὰ ἂν ἔπρεπε νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι
ἀπὸ τὴν συλλογὴ αὐτὴ μᾶς ἔκοψε ἐντόπωσι. Αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκη ἀκόμα
μιά φορά νὰ συγχαροῦμε τὸν Ποιητὴ καὶ τὴν Τ.Ε.Σ.Κ. ποῦ εἶχε τὴν ἐξαι-
ρητικὴν ἰδέαν νὰ κυκλοφορήσῃ τὴν παραπάνω συλλογὴ καὶ ἐλπίζομε ὅτι ὅθεν
θὰ σταματήσουν ὅλ' αὐτὰ ἔδῳ ἀλλὰ θὰ ὑπάρξουν κι' ἄλλες ὁμοίες, πάσης
φύσεως, ἐκδηλώσεις καὶ πράξεις, ἐξυπηρετικὲς τοῦ συνόλου καὶ τοῦ σκιοποῦ
μας.

(ΔΗΜ. ΞΗΡΟΥΧΑΚΗΣ)

Δελτίον ΣΕΓΑΣ, ἔτος 24, ἀρ. 42, 1959, σελ. 12

Ἄνεκαθεν στάθηκε νόμος ἀπαράβατος τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Κύπρου
ὁ διπλὸς ἀγώνας: γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπόλυτης λευτε-
ριας κι' ἀνεξαρτησίας, ἔπως καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν μεγαλωσύνη τοῦ μαρ-
τυρικοῦ μας νησιοῦ. Στὴ δευτέρῃ προσπάθειαν, παράλληλα φυσικὰ μετὶ τὴν
πρώτην, τὴ θέση μιᾶς κορυφῆς κατέχει μετὰ μιᾶ πολύχρονη καὶ πολὺπλευρη
δημιουργία ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης. Ὁ πιὸ ἀνήσυχος, πολυτάλαντος καὶ γο-
νιμώτερος πνευματικὸς Κυπριώτης ποῦ καὶ σὰ συγγραφέας καὶ ποιητῆς μᾶ
καὶ σὰν κριτικὸς κι' ὀδηγητῆς οἰκοδομεῖ καὶ προσφέρει στὴν Κυπριακὴ
Γραμματολογία πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

Ἄπ' ἐὰν πιὸ ἀλοκληρημένα παιητικά του ἔργα εἶναι σίγουρα οἱ «Παγκυ-
πριονίκες». Εἰκοσιτρία ποιήματα, ποῦ σὰν ἕμνοι, ἐγκώμια κι' ἐλεγεία κινου-
νται ἀπ' τὴν ὑγιέστερη ἀθλητικὴν ἰδέαν καὶ τὴν κηρύττουν μετὰ μιᾶ κλασσικὴν λι-
τότητα ποῦ θέλγει καὶ συνάμα διδάσκει. Μετὰ τῆς μορφῆς καὶ τὰ γεγονότα ποῦ
ξαναφέρειν στὸ πρόσκηνιο ὁ κ. Χρυσάνθης, ἀποκαλύπτει τὸ μεγαλεῖο τοῦ
Κυπριακοῦ ὀλυμπιακοῦ πνεύματος σὰ μιᾶ ἀκόμα, στίς τόσες ἄλλες, ἀρετὴ
του. Τὰ πρόσωπα ζωντανεύουν μέσ' ἀπ' τοὺς ἄρτιους καὶ σφιχτοδεμένους
στίχους, τὰ περιστατικὰ ἐξελλίσσονται μετὰ μιᾶ ἐντατικὴν ζέση. Καὶ δημιουργεῖ-
ται παντοῦ μιᾶ ἀτμόσφαιρα ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κάλλους ποῦ ἐξυγιάνει τὸν
ἀναγνώστη γυρίζοντάς τον στίς ἀληθινὰς πηγὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ὁμορ-
φίας

Οἱ «Παγκυπριονίκες» λοιπὸν δὲν εἶναι μόνο ἐπίτευγμα τῶν συγκινήσεων τοῦ ποιητῆ ποὺ σὰ γιατρὸς καὶ σὰν ἀρχαιολάτρης παρακολούθησε ἀθλητικούς ἀγῶνες στὴν Κύπρο. Εἶναι ἓνα ἀποφασιστικὸ ἀναρρίπισμα τῆς ἀθλητικῆς σημαίας ποὺ ὀδηγεῖ σὰν ἠθικὴ καὶ σοφὴ προσταγὴ σὲ ἔθνη, μὰ καὶ παγκόσμια διδάγματα.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΙΑΣ

«Ἑλληνικά Θέματα», ἔτος Θ', ἀρ. 102, 1964, σελ. 390

*

**

Στὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμα — ποὺ δὲν ἔχει ἀξιώσεις οὔτε κριτικῆς οὔτε παρουσίας — καταθέτω τὴ συγκίνηση ποὺ δοκίμασα διαβάζοντας ξανά, στὴν τρίτη τους ἔκδοση, τοὺς «Παγκυπριονίκες» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη.

Οἱ «Παγκυπριονίκες» εἶναι ποιητικὸ ἔργο ἀμπνευσμένο. Μὲ ὕφος λυρικό καὶ λόγο ἰστέρο οὗ ποιητῆς πετυχαίνει νὰ χύσει σὲ εὐπλαστους στίχους τὸ «ἔσω πλοῦτος» πλοῦτος ποὺ τὸν ὀφείλει στὸ «ἔνθεο πάθος τοῦ ἀρχαιολάτρη», ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος. Καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν ἀγάπη του στὴν πολιτιστικὴ μας παράδοση. Μιὰ παράδοση ποὺ, γεμάτη δυναμισμό καὶ κάλλος, ἀπλώνεται σ' ὅλους τοὺς τομείς. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση στὴν ἀθλητικὴ δόξα τοῦ νησιοῦ μας, ποὺ οἱ ρίζες της φθάνουν ὡς τὰ χρόνια τὰ μυθικά.

Ἡ ποιητικὴ δημιουργία τοῦ Χρυσάνθη ἀποτελεῖ ἐγκύμιο πνευματικὸ στὰ ἀθλούμενα νιάτα τῆς Κύπρου, ποὺ μὲ τίς νίκες τους χάρισαν λαμπρὴ τιμὴ στὴν πατρίδα τους.

Ἀποσπῶ τὸ ποίημα «Παγκύπριοι Ἐφηθικοὶ III», ἀξιόλογο ἰδεῖγμα τῆς συλλογῆς.

Στὸ πρέξιμο ξεγέλασε τὸ νόμο.

Ἐφηθος κέρρινος ὁ Νικισκλῆς
μπροστὰ στὸ τέρμα στάθηκε νὰ δώσει
στὸν δεῦτερο τὴν πρώτη θέση.

Ἐκέτευσε τὸ τέρμα, ποὺ κρατοῦσε
ἓνα θεμάτι φῶς μὲ νίκη
νὰ τὸ ξεγράψει τὴ ζωὴ πρὶν κηλιδώσει
μὲ μαύρη φήμη τ' ὄνομά του.

Ἐπαίνεσε τὸ πλήθος τέτοια πράξη.

Τοῦ νικητῆ ἢ παλάμη ἀγγίζει

τὸν ὄμο φορτωμένο τύψη:

—Σ' ἔσὲ ταιριάζει ἡ νίκη, Νικισκλῆ.

Τὴν ἔκδοσιν, καλλιτεχνικά ἄρτια, διακοσμοῦν ἐκφραστικὰ σχέδια τοῦ ζωγράφου μας Τηλέμαχου Κάνθου. Στὴν Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ ΣΕΓΑΣ Κύπρου ποὺ χορήγησε τὴν ἔκδοσιν ἐκφράζουμε τὰ συγχαρητήριά μας.

Θὰ κλείσω μὲ τὸν «Ὀρκο» τοῦ ἀθλητῆ, ὅπως τὸν ἐμπνεύστηκε ὁ ποιητὴς. Πιστεύω πὼς θὰ ἀξιῶζε, οἱ ἀθλητὲς μας, πρὶν ἀπ' τοὺς ἀγῶνες τους, νὰ δίνουν τούτῃ τὴν ὑπόσχεσιν:

Ὀρκίζομαι μπροστὰ στὴν ἀρετὴ,
στὴ φήμη τοῦ νησιοῦ μας, καὶ στὸ κάλλος,
στὴ μυστικὴ θεοθεΐά μου Ἑλλάδα,
νὰ σεβαστῶ τοὺς νόμους τῶν ἀγῶνων,
τοῦ Ἑλλανοδίκου κάθε κρῖση,
καὶ τὸν συναθλητὴ μου.
Ἡ ἀμύλλα μόνος μου σκοπός.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΟΛΛΙΟΣ

«Πνευματικὴ Κύπρος», Χρονιὰ Κ'Α', ἀρ. 251-252, 1981, σελ. 191

η πρώτη
από του
στοματος
κεφαλοσπορίνη

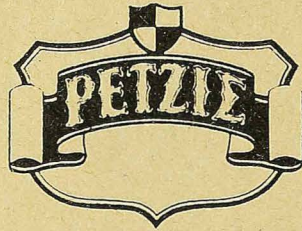
Lilly
Keflex

ΚΑΨΟΥΛΕΣ CEFALOXIN MONOHYDRATE - 250 mg. - 500 mg.
ΣΙΡΟΠΙΟΝ CEFALOXIN MONOHYDRATE - 125 mg. - 250 mg.

Άνοιγει νέους ορίζοντες εις την θεραπείαν δι' αντιβιοτικῶν

Ἀντιπρόσωποι καὶ Διανομεῖς: **ΦΑΤΙΣΚΟ ΛΤΔ.**
Ὁδὸς Ἀρνάλδου Ἀρ. 20, Τηλ. 43091-5 Τ.Κ. 2173
Λ Ε Υ Κ Ω Σ Ι Α.

Ἡ Πρωτοπόρος Βιομηχανία, πού δίκαια κέρδισε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην ὑμῶν, ὑμῶν προσφέρει ἕνα νέο ἐπαναστατικὸ προϊόν τὸ

ΒΙΟΓΙΑΟΥΡΤΙ V E L O U T É
Γιαούρτι στραγγισμένο — χωρὶς νερό

ΒΙΟΓΙΑΟΥΡΤΙ V E L O U T É
Ἕνα γιαούρτι ἀλλοιώτικο

ΒΙΟΓΙΑΟΥΡΤΙ V E L O U T É
Ἕνα γιαούρτι μὲ ὅλες τὰς πρωτεΐνες τοῦ φρέσκου γάλακτος

ΒΙΟΓΙΑΟΥΡΤΙ V E L O U T É
Ἕνα νέον προϊόν ΡΕΤΖΙΣ τῆς Βιομηχανίας πού σέβεται τὸ καταναλωτικὸ κοινό.

ΒΙΟΓΙΑΟΥΡΤΙ V E L O U T É
Ζητεῖστε το μὲ τὸ ὄνομά του

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία: Γρηγ. Αύξεντιού, Ταχ. Κιβ. 4537, Τηλ. 42921
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ :

Καλύπτομεν ολόκληρον τήν Κύπρον με τὸ πυκνότερον δίκτυον Συνεργατικῶν Ἑταιρειῶν καὶ Ὑποκαταστημάτων.

ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ :

Προμηθεύομεν :

95% τῶν Λιπασμάτων

95% τοῦ Πατατοσπόρου

60% τῶν Γεωργικῶν Φαρμάκων

Μικρὰ Γεωργικὰ Ἐργαλεῖα

τὰ ὅποια διανέμομεν πρὸς τοὺς ἀγρότας μέσῳ τοῦ μεγάλου δικτύου τῶν Συνεργατικῶν Ἑταιρειῶν.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑΙ :

Ἐνεργοῦμεν ἀσφαλίσεις ἐναντίον ὅλων τῶν κινδύνων, περιλαμβανομένων πυρός, ἀτυχημάτων, θαλάσσης, ὀχημάτων, κλοπῆς κλπ.

44 ΕΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- ★ Διὰ τήν ἀνάπτυξιν τῆς Γεωργίας
- ★ Διὰ τήν πρόοδον τῆς ὑπαίθρου
- ★ Διὰ τήν ἄνοδον τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ.

ΟΛΙΚΟΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ: 70 ἑκατομμύρια λίραι.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΧΡ. ΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Οι εκδόσεις ΧΡ. ΑΝΔΡΕΟΥ & ΣΙΑ ΛΤΔ, (Ρηγαίνης 67Α, Ταχ. Κιβ. 2298, Τηλ. 66813, Λευκωσία), στα πλαίσια της προσπάθειας που έχουν αναλάβει για την έκδοση του πολύτομου έργου «Κύπριοι συγγραφείς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», επιθυμούν να επικοινωνήσουν με όλους τους Κύπριους συγγραφείς, οι οποίοι έχουν εκδώσει βιβλία οποιουδήποτε περιεχομένου και με τους οποίους δεν έγινε μέχρι σήμερα κατορθωτό να επικοινωνήσουν.

Ήδη το έργο βρίσκεται στην τελική-του φάση και η επικοινωνία αυτή θα τους επιτρέψει να του δώσουν μια πιο άρτια και ολοκληρωμένη μορφή, ενώ παράλληλα θα περιοριστούν οι παραλείψεις λόγω έλλειψης πληροφοριών, στο ελάχιστο.

Παρακαλούνται οι συγγραφείς να επικοινωνήσουν μαζί-τους τηλεφωνικώς το ταχύτερο δυνατό ή να τους αποστείλουν ένα ενημερωμένο βιογραφικό σημείωμα (με τόπο—χρόνο γέννησης, σπουδές, επαγγελματική δραστηριότητα, δημοσιεύσεις), μία φωτογραφία-τους, αντίτυπα βιβλίων-τους και τυχόν κριτικές που έχουν γραφτεί γι' αυτά.

ΓΕΝΙΚΕΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ
ΚΥΠΡΟΥ

...η πρώτη ασφάλεια η σίγουρη ασφάλεια

- Ζωής
- Πυρός
- Θαλάσσης
- Προσωπικών ατυχημάτων
- Εύθυνης έργοδότης
- Σχέδιο ιατρικών υπηρεσιών
- Κλοπής
- Αστικής ευθύνης
- Θραύσεως υάλων
- Πίστωσης (fidelity guarantee)
- Μεταφοράς χρημάτων και χρημάτων σε χρηματοκιβώτια

30 ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ Σ'ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ
Λυκούργου 24 Τ.Κ. 1668
Λευκωσία Τηλ. 021-72193/5

ΜΕΛΟΣ
ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ
ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Internationally acknowledged
to be the finest King Size cigarette
in the world

dunhill

London Paris New York

THE MOST DISTINGUISHED TOBACCO HOUSE IN THE WORLD

Προειδοποίηση Υπουργείου Υγείας: Το κάπνισμα μπορεί να βλάψει την υγεία σας

ΜΠΥΡΑ
ΚΕΟ
Η ΜΠΥΡΑ
ΣΑΣ

